

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ**

**Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΕΝΟΣ ΕΙΔΟΥΣ: ΟΙ *ΕΛΕΓΕΙΕΣ* ΤΟΥ
ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΤΖΟΥΚΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
Α.Μ. 4**

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

**ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ, ΕΠΟΠΤΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΕΛΕΝΗ ΧΟΥΛΙΑΡΑ-ΡΑΪΟΥ, ΜΕΛΟΣ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΦΩΤΙΟΣ ΠΟΛΥΜΕΡΑΚΗΣ, ΜΕΛΟΣ**

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

Φωτογραφία εξωφύλλου: *L'incontro con la "Graia puella" diventa un funerale all'eros che fu*. Η παράσταση βρίσκεται στο προστατευτικό κάλυμμα του βιβλίου του Emanuele Riccardo D'Amanti, *Massimiano, Elegie*. Μιλάνο 2020.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. ΕΛΕΓΕΙΑ ΠΡΩΤΗ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. ΕΛΕΓΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ. ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΡΙΤΗ.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ. ΕΛΕΓΕΙΑ ΠΕΜΠΤΗ.....	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ. ΕΛΕΓΕΙΑ ΕΚΤΗ.....	80
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	84
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΩΝ.....	88
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ.....	91

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AJPh: The American Journal of Philology

BAGB: Bulletin de l'Association Guillaume Budé

ClAnt: Classical Antiquity

ExClass: Exemplaria Classica Journal of Classical Philology

GFA: Göttinger Forum für Altertumswissenschaft

G&R: Greece & Rome

Hist. Compass: History Compass

HSPH: Harvard Studies in Classical Philology

LICS: Leeds International Classical Studies

Notes Queries: Notes and Queries

OLD: P. G. W. Glare (ed.), Oxford Latin Dictionary. Oxford: Clarendon Press,

1982

QUCC: Quaderni Urbinati di Cultura Classica

RELat: Revista de estudios latinos

SPhP: Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae

Stud. Neophilol.: Studia Neophilologica

TAPhA: Transactions of the American Philological Association

Catul.: Catullus

Iuv.: Iuvenalis

Ov.: Ovidius

Plaut.: Plautus

Prop.: Propertius

Stat.: Statius

Tib.: Tibullus

Aen.: Aeneis

Am.: Amores

Carm.: Carmina

El.: Elegiae

Met.: Metamorphoses

Sat.: Saturae

Sat.: Satyricon

Tr.: Tristia

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των έξι ελεγείων του τελευταίου ερωτικού ελεγειακού ποιητή, Μαξιμιανού. Σκοπός της είναι η ανάδειξη των πολιτικοκοινωνικών και των ποιητολογικών στοιχείων που αναδύονται μέσα από τα έξι ποιήματα του ‘τελευταίου των ελεγειακών της Αρχαιότητας’.

Οι λόγοι που με ώθησαν στην ανάληψη του θέματος αυτού ήταν κατά κύριο λόγο η ενδιαφέρουσα θεματική του έργου. Επιπλέον, το έργο του ποιητή αυτού, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, βρίσκεται στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος των μελετητών. Ενδεικτικά αναφέρω τις μελέτες των D’Amanti (2020), του White (2019), του Fielding (2017) και της Wasyl (2011).

Τα επεισόδια που περιγράφονται, οι καινοτομίες του Μαξιμιανού και ο σεβασμός που επιδεικνύει απέναντι στους προκατόχους του, τους Αυγούστειους ελεγειακούς, με οδήγησαν προς τη μελέτη του corpus και την εκπόνηση της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας¹.

Οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επόπτη μου, Επίκουρο Καθηγητή Βασίλειο Παππά, που με υπομονή στάθηκε πολύτιμος αρωγός στην προσπάθειά μου ήδη από την αρχή της συνεργασίας μας και με βοήθησε να φέρω εις πέρας αυτό το δύσκολο και απαιτητικό εγχείρημα, καθώς και στα μέλη της επιτροπής, Καθηγήτρια Ελένη Χουλιαρά-Ραΐου και Αναπληρωτή Καθηγητή Φώτιο Πολυμεράκη, για τις πολύτιμες συμβουλές και επισημάνσεις τους. Επίσης, ευχαριστώ την οικογένειά μου, που με στήριξε ψυχολογικά καθ’ όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας.

¹ Για το κείμενο στηρίχτηκα στην έκδοση του Schneider (2003). Για τη μετάφραση συμβουλευτήκα τον Lind (1988), τον Schneider (2003) και τον Juster (2018). Δυστυχώς, λόγω της πανδημίας του COVID-19, δεν κατάρθωσα να προμηθευτώ το πρόσφατο βιβλίο του D’Amanti (2020).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΎΣΤΕΡΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Το είδος

Η ερωτική ελεγειακή ποίηση αναπτύχθηκε κατά τους κλασικούς χρόνους από τους ελεγειακούς της Αυγούστειας εποχής, -Κορνήλιο Γάλλο, Άλβιο Τίβουλλο, Σέξτο Προπέρτιο, Πόπλιο Οβίδιο-, οι οποίοι έθεσαν και τις βάσεις του είδους. Κατά την περίοδο της Ύστερης Αρχαιότητας το ελεγειακό δίστιχο δέχεται ποικίλες μεταβολές που προκύπτουν κυρίως από τις νέες θεματικές που εισδύουν στα λογοτεχνικά είδη, τη μείξη των ειδών, καθώς και από τις κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα και τη λογοτεχνία².

Η Ύστερη Αρχαιότητα, που καταλαμβάνει την περίοδο από τις αρχές του 3^{ου} αιώνα ως τον 6^ο αιώνα μ.Χ., χαρακτηρίζεται από πολυάριθμες μεταβολές, που αφορούν όχι μόνο την ιστορική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα, αλλά και τη λογοτεχνική δημιουργία και παραγωγή. Την εποχή αυτή έχει παρατηρηθεί ότι κάποια είδη συνεχίζουν να ακμάζουν, ακολουθώντας πορεία μετεξέλιξης (όπως για παράδειγμα το έπος, το οποίο πλέον αποκτά και βιβλικό περιεχόμενο λόγω της χριστιανικής επίδρασης που ασκείται σε αυτό), ενώ αναπτύσσονται περαιτέρω κάποια άλλα είδη (όπως τα επιθαλάμια και οι πανηγυρικοί λόγοι). Ερωτική ποίηση εξακολουθεί να γράφεται σε διαφορετικά μέτρα από το ελεγειακό δίστιχο (π.χ. το *Pervigilium Veneris* σε τροχαϊκούς τετραμέτρους και το *De concubitu Martis et Veneris* του Ρεποσιανού σε δακτυλικούς εξαμέτρους). Ποια ήταν όμως η τύχη της ελεγείας κατά την Ύστερη Αρχαιότητα³;

Το ελεγειακό μέτρο εμφανίζει ευελιξία, καθώς τα θέματα, στα οποία παρατηρείται χρήση του είναι ποικίλα, όπως μυθολογικές διηγήσεις και -ταξιδιωτικές αφηγήσεις. Επίσης, χρησιμοποιείται εκτενώς στη χριστιανική ποίηση⁴. Ορισμένοι γραμματικοί της Ύστερης Αρχαιότητας⁵, όπως οι Μάριος Βικτωρίνος, Διομήδης, Ισίδωρος, μιλούν για τη θρηνητική ταυτότητα του είδους⁶. Την ίδια περίοδο τα επιγράμματα σε ελεγειακό μέτρο βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των λογοτεχνών και έτσι τα όρια ανάμεσα στο είδος του επιγράμματος και στο κατεξοχήν είδος της ελεγείας δεν είναι σαφή⁷.

² Uden (2012): 459.

³ Green (2013): 257, 259.

⁴ Roberts (2010): 85.

⁵ Οι γραμματικοί της Ύστερης Αρχαιότητας δεν αναφέρονται συχνά στους ελεγειακούς ποιητές. Βλ. Green (2013): 259

⁶ Roberts (2010): 85.

⁷ Βλ. Roberts (2010): 97, Uden (2012): 473.

Οι ελεγείες του Rutilius Namatianus, του Orientius και του Maximianus είναι οι πιο εκτεταμένες της Ύστερης Αρχαιότητας⁸. Ο μοναδικός, όμως, που αποτελεί τον πραγματικό κληρονόμο του ερωτικού ελεγειακού είδους μετά από τους Αυγούστειους ελεγειακούς, είναι ο Μαξιμιανός -ο οποίος κατά κοινή ομολογία-, εντάσσεται χρονικά στον 6^ο αιώνα μ.Χ.⁹.

Ο ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ο ποιητής

Τελευταίος του είδους της ερωτικής ελεγείας έχει χαρακτηριστεί ο Μαξιμιανός, ο οποίος αποτελεί τον άμεσο διάδοχο της μετά από τον τελευταίο του κλασικού ερωτικού ελεγειακού είδους, Οβίδιο. Το έργο του πρώτου, αντανακλά αυτοβιογραφικές αναφορές του ίδιου του ποιητή που αφορούν όλη την πορεία της ζωής του¹⁰. Τα ποιήματά του αποτελούν τη μοναδική μαρτυρία για τη ζωή και τη χρονολόγηση τόσο του ποιητή όσο και της ελεγείας του¹¹. Έτσι, οι μελετητές στρέφονται προς το έργο του για να αντλήσουν τα απαραίτητα βιογραφικά και χρονολογικά στοιχεία¹². Παρόλο που έχουν τεθεί υπό αμφισβήτηση στην έρευνα οι αναφορές του ποιητή, βοηθούν εντούτοις να εξάγουμε συμπεράσματα για τη ζωή και την προσωπικότητά του¹³. Ωστόσο, δεν μπορούμε να μιλήσουμε με απόλυτη βεβαιότητα για την αλήθεια των αυτοβιογραφικών πληροφοριών που απαντώνται στο έργο του¹⁴.

Υπάρχουν πολλές αναφορές τον 6^ο αιώνα μ.Χ., που σχετίζονται με το όνομα 'Μαξιμιανός'¹⁵. Κάποιοι μελετητές όπως ο Webster, εικάζουν πως το όνομα του Μαξιμιανού αποτελεί προϊόν δημιουργίας, απάτης¹⁶, ενώ κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι δημιουργεί ο ίδιος ο ποιητής μία διαφορετική προσωπικότητα σε κάθε περιστατικό και πως οι ερωτικές περιπέτειες δεν αφορούν έναν μόνο άντρα. Το όνομά του, το οποίο αναφέρεται μία και μοναδική φορά, αντιμετωπίζεται ως ψευδώνυμο με κρυφό συμβολισμό, αυτόν της μεγάλης, γεροντικής ηλικίας (maximus natu= ο γέρος¹⁷), μιας και όλες οι ελεγείες είναι γραμμένες από την οπτική πλευρά ενός μεγαλύτερου ηλικιακά ποιητή¹⁸:

⁸ Roberts (2010): 92.

⁹ Uden (2012): 460.

¹⁰ Mitchell (2003): 377-380. Ο Μαξιμιανός θα πρέπει να γεννήθηκε στα τέλη του 5^{ου} αιώνα μ.Χ. στην Ετρουρία. Βλ. Mauger-Plichon (1999): 369-387.

¹¹ Coffman (1934): 249-277.

¹² Szövérfy (1968): 351-367.

¹³ Παππάς (2017-2019): 760-761.

¹⁴ Βλ. Green (2013): 268, Ruys (2007): 179.

¹⁵ Ένα άτομο με το συγκεκριμένο όνομα αναφέρεται σε γράμμα του Κασσιόδωρου (*Variae* 1.21), όμως η χρονολόγηση αυτή πρέπει να είναι πιο πρώιμη από τον ποιητή. Ο Μαξιμιανός πριν από τη σύνθεση των ελεγείων του θα πρέπει να είχε διαβάσει το έργο αυτό του Κασσιόδωρου. Βλ. Roberts (2018): 1.

Juster (2018): 104.

¹⁶ Coffman (1934): 249-277.

¹⁷ Βλ. Mauger-Plichon (1999): 369-387, Παππάς (2017-2019): 760.

¹⁸ Roberts (2018): 2.

‘cantat, cantantem Maximianus amat.’ (4. 26)

[“Αυτός τραγουδάει. Ο Μαξιμιανός αγαπά μια τραγουδίστρια.”]

Επίσης, αρκετά συχνά ο ποιητής Μαξιμιανός συγγέεται με τον πολιτικό Βαλέριο Μαξιμιανό, αλλά και με τον έπαρχο της Ιταλίας, που ονομαζόταν Μαξιμίνος και ανέλαβε το αξίωμα αυτό από τον Ιουστινιανό το 542 μ.Χ. Αφορμώμενοι από το γεγονός αυτό, πολλοί ταύτισαν τον ποιητή με αυτόν τον πολιτικό Μαξιμιανό, κυρίως εξαιτίας της πέμπτης ελεγείας, όπου ο Μαξιμιανός αποστέλλεται στην Ανατολή ως διπλωμάτης. Ένας ποιητής με πολιτικές ανησυχίες πιθανότατα θα επηρεαζόταν από την αποστολή αυτή και θα μπορούσε να αξιοποιήσει το όνομα του έπαρχου Ιταλίας Μαξιμίνου παραλλαγμένο, ώστε να ταιριάζει με το ποιητικό θέμα της γεροντικής ηλικίας (*maximus annus*), που τονίζει στο έργο του. Σύμφωνα και με τις ιστορικές πηγές τα πολιτικά αυτά γεγονότα ήταν πρόσφατα για τον ποιητή¹⁹.

Οι Ελεγείες

Σήμερα αγνοούμε τον πραγματικό τίτλο του έργου. Στα περισσότερα χειρόγραφα, όμως, ενυπάρχει ο τίτλος *Elegiae*, αν και ο ίδιος ο Μαξιμιανός σύμφωνα με μαρτυρίες αποκαλούσε το έργο του *Nugae*²⁰. Επίσης, παραδίδονται οι τίτλοι *De senectute* και *Proverbia Maximiani*. Είναι φανερό ότι οι παραπάνω τίτλοι, όπως και η θεματική και το περιεχόμενο των ελεγείων, κατατάσσουν το έργο στην κατηγορία των ελαφρών ποιητικών ειδών (*levitas*)²¹.

Η χρονολόγηση του έργου

Ένα σημαντικό γεγονός που αποτελεί αντικείμενο διαφωνίας στην έρευνα αφορά στη χρονολόγηση των *Ελεγείων* του Μαξιμιανού, καθώς δεν αναγράφεται στο έργο ούτε πότε συντέθηκαν οι ελεγείες ούτε κάποια χρονολογία, που θα μπορούσε να διευκολύνει την έρευνα στη χρονολογική προσέγγιση σύνθεσης του έργου. Παρόλο που δε δίνεται ιδιαίτερο φως από τον Μαξιμιανό στα πολιτικά γεγονότα, εκτός από την πέμπτη ελεγεία, αντιλαμβανόμαστε πως ο δραματικός χρόνος των *Ελεγείων* είναι ο 6^{ος} αι. μ.Χ., όταν η πάλα ποτέ ισχυρή δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία βρισκόταν σε παρακμή και απειλούνταν από την ανερχόμενη δύναμη της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας²².

Την άποψη αυτή ενισχύει κατά κύριο λόγο η συνάντηση του Μαξιμιανού με μια υπαρκτή προσωπικότητα, αυτή του φιλοσόφου Βοηθίου, που περιγράφεται εκτενώς στην τρίτη

¹⁹ Juster (2018): 111.

²⁰ Με τον τίτλο *Nugae* ο Schneider θεωρεί πως ο Μαξιμιανός δεν κατατάσσει τον εαυτό του στους επικούς ποιητές, αλλά στους ποιητές σεξουαλικών ρητών. Οι Αυγούστειοι ελεγειακοί χαρακτηρίζαν τα έργα τους ως *nugae* ή *lusus*. Βλ. Juster (2018): 103, Μιχαλόπουλος, Α., Μιχαλόπουλος, Χ. (2015): 28.

²¹ Juster (2018): 103.

²² Uden (2009): 207-222.

ελεγεία²³. Ακόμη, το ταξίδι διπλωματικής αποστολής στην πέμπτη ελεγεία, που πραγματοποιήθηκε μάλλον στην Κωνσταντινούπολη, ενισχύει την άποψη για τη χρονολογική τοποθέτηση που αναφέρθηκε. Σύμφωνα με τη Ratkowitsch το έργο θα πρέπει να τοποθετηθεί χρονικά στον 9^ο αιώνα μ.Χ., όμως οι μελετητές έχουν αποδείξει ότι η θεωρία της Ratkowitsch είναι εσφαλμένη και πως το έργο δε θα πρέπει να συντέθηκε μετά από τον 7^ο αιώνα²⁴. Επιπλέον, ο Riese σκεπτόμενος τις επικρίσεις για τον ποιητή μας από τους μεσαιωνικούς γραμματικούς Eberhardus Bethunensis και Alexandre de Villa Rei υποστηρίζει και ο ίδιος την τοποθέτηση των ελεγείων στον 9^ο αιώνα, χρονολόγηση που, όπως είδαμε, έχει απορριφθεί²⁵. Εν τέλει, το έργο του Μαξιμιανού πρέπει να ολοκληρώθηκε γύρω στα 539 μ.Χ. μετά από την πολιτική αποστολή του στην Ανατολή²⁶.

Κατά τον 6^ο αιώνα, η Ρώμη άκμασε υπό τη βασιλεία του Οστρογόθου Θεοδωρίχου του Μεγάλου (474-526 μ.Χ.)²⁷. Ο Ιουστινιανός 10 περίπου χρόνια μετά, στα 535, ξεκίνησε εκστρατεία εναντίον της Ιταλίας, που διήρκεσε δεκαεννιά χρόνια (535-554)²⁸. Τα ιστορικά γεγονότα μάς παραδίδονται από τα έργα του Εννοδίου²⁹ και του Κασσιόδωρου κυρίως, αλλά και από τη μαρτυρία του Μαξιμιανού στην πέμπτη ελεγεία μέσα από τον λόγο της Graia puella, η οποία θρηνεί για το γενικό χάος που επικρατεί³⁰. Τα ταραχώδη χρόνια της επανάκτησης της Δύσης από τον Ιουστινιανό, τον αρχηγό της ‘Νέας Ρώμης’ στην Ανατολή, όπως υπαινίσσονται από τον Μαξιμιανό, μας οδηγούν για άλλη μια φορά στην τοποθέτηση του έργου στα μέσα του 6^{ου} αιώνα³¹.

Ο Μαξιμιανός συνέθεσε το έργο του κατά την εποχή, στην οποία επικρατούσε πολιτική και κοινωνική ανισορροπία. Οι Ιταλοί λογοτέχνες αισθάνονταν την ανάγκη να εκφραστούν με όρους κατάρρευσης παραλληλίζοντας το γήρας, με την κατάρρευση της κοινωνίας εξαιτίας των ιστορικών γεγονότων (senectus mundi), κατά ανάλογο τρόπο με την τεχνική του Μαξιμιανού, ο οποίος περιγράφει τα γεγονότα μέσα από γερασμένη ματιά³².

Η διάρθρωση των *Ελεγείων*

Η διάρθρωση των *Ελεγείων* (ή του opus continuum, βλ. παρακάτω) είναι η εξής: Η πρώτη και η τελευταία ελεγεία του δημιουργούν το σχήμα του κύκλου (ring composition³³), εφόσον

²³ Roberts (2018): 2.

²⁴ Green (2013): 265.

²⁵ Mauger-Plichon (1999): 376.

²⁶ Juster (2018): 104. Βλ. κεφάλαιο έκτο.

²⁷ Mauger-Plichon (1999): 373.

²⁸ Παππάς (2017-2019): 762.

²⁹ Wasyl (2011): 237-238.

³⁰ Παππάς (2017-2019): 762.

³¹ Uden (2012): 471.

³² Παππάς (2017-2019): 762.

³³ Το σχήμα του κύκλου το συναντούμε αρκετά συχνά στην ποίηση των αυγούστειων ελεγειακών, όπως για παράδειγμα στον Κάτουλλο (76), στον Προπέρτιο (1.3) και κυρίως στον Οβίδιο (*Am.* 1.1, 1.5, 1.9, 2.7, 2.8).

αφηγούνται το παρελθόν και το παρόν, το γήρας και τον (επερχόμενο) θάνατο. Η δεύτερη και η πέμπτη ελεγεία βασίζονται σε γεροντικές ερωτικές περιπέτειες του ποιητή με τις *scriptae puellae* Λυκωρίδα και *Graia puella* αντίστοιχα, ενώ οι ενδιάμεσες ελεγείες, τρίτη και τέταρτη, σε νεανικές και ώριμες εμπειρίες του με τα κορίτσια *Aquilina* και *Candida*³⁴. Η δομή αυτή καταμαρτυρεί ότι το έργο δεν ακολουθεί μια τυχαία αφηγηματική πορεία³⁵.

Ήδη από την πρώτη ελεγεία αντιπαραβάλλεται η νεότητα με το γήρας, το ένδοξο παρελθόν με το άσχημο παρόν. Πίσω από την αντιπαράθεση αυτή, κρύβεται η αντιδιαστολή ενός γεμάτου αίγλη παρελθόντος για το είδος της ερωτικής ελεγείας με την παρούσα κατάσταση του είδους. Το είδος που έχει ατονήσει και έχει δεχθεί αρκετές επιρροές, το έχουν μετατρέψει και μεταμορφώσει σε σχέση με τα μοτίβα και τις αξίες, που το είδος αυτό πρόσβευε κατά το γεμάτο δόξα, ζωντανό παρελθόν, το παρελθόν των Αυγούστειων κλασικών ελεγειακών³⁶.

Ο Μαξιμιανός, σαν τους Αυγούστειους ελεγειακούς, περιγράφει τις ελεγείες του ως *querelae*³⁷. Οι ουσιαστικοί αποδέκτες είναι οι αναγνώστες και τα παράπονα αφορούν το γήρας και τη γενική (κοινωνικοπολιτική, ιστορική, ειδολογική) κατάπτωση³⁸. Οι ιστορίες που αφηγείται ο Μαξιμιανός δεν παρουσιάζουν ολοκλήρωση του έρωτα, γιατί για τον γερασμένο και καταθλιπτικό πια ποιητή δεν υπάρχει χώρος για χαρά. Η καταθλιπτική ατμόσφαιρα πιθανότατα να σχετίζεται με την ανικανότητα σύνθεσης ερωτικής ελεγείας ή την ανικανότητα σύνθεσης ενός καθαρού ερωτικού ελεγειακού είδους χωρίς παρείσφρηση άλλων λογοτεχνικών ειδών σε αυτό, όπως συμβαίνει κατά την περίοδο της Ύστερης Αρχαιότητας³⁹.

Η παράδοση του έργου και η ‘απάτη’ του *Gauricus*

Ο Schetter ανέφερε στη μελέτη του 52 μεσαιωνικά χειρόγραφα, που περιλαμβάνουν τις *Ελεγείες* του Μαξιμιανού, τα οποία δεν ολοκληρώθηκαν πριν από τον 11^ο αιώνα μ.Χ. και 23 *florilegia* με αποσπάσματα του Μαξιμιανού⁴⁰. Σε πολλά χειρόγραφα του Μεσαίωνα το έργο του χαρακτηρίζεται ως *de fradilitate vitae*, ως *de sene*, *in senectutem*, *de senectute*, *de commodiis iuventutis et de incommodiis senectutis*⁴¹.

Βλ. Μιχαλόπουλος, Χ., Μιχαλόπουλος, Α (2015): 45, 83, 99, 134, 146, 150, Michalopoulos (2011): 11.

³⁴ Meyers (2018): 4.

³⁵ Szövérfy (1968): 365.

³⁶ Wasyl (2011): 115.

³⁷ Roberts (2010): 98.

³⁸ James (2003): 108-109.

³⁹ Τα ποιήματα του έργου εκτός από κάποιες ομοιότητες εμφανίζουν και διαφορές. Συχνά διαφέρουν στον τρόπο εισαγωγής, καθώς κάποια εισάγονται *in medias res*, ενώ άλλα με σύντομες εισαγωγές (βλ. παρακάτω). Βλ. Wasyl (2011): 126.

⁴⁰ Juster (2018):1.

⁴¹ Wasyl (2014): 136.

Το corpus του Μαξιμιανού εκδόθηκε δύο φορές σε διάστημα λίγων χρόνων. Η πρώτη έκδοση (editio princeps) πραγματοποιήθηκε στην Ουτρέχτη, το 1474, από τους εκδότες N. Ketelaer και G.de Leempr, ενώ η δεύτερη στο Παρίσι, το 1495. Οι δύο αυτές εκδόσεις απέδωσαν την πατρότητα του έργου στον Μαξιμιανό, τη δουλειά του οποίου χαρακτήρισαν ως γοητευτική και ευχάριστη⁴².

Το 1502 ο Pomponius Gauricus προκάλεσε τη λογοτεχνική αναγέννηση του Κορνηλίου Γάλλου⁴³, αφού εξέδωσε το έργο του Μαξιμιανού για τρίτη φορά με τον τίτλο *Cornelii Galli Fragmenta*⁴⁴ σε ξεχωριστές, όμως, ελεγείες⁴⁵ με βάση τις διαφορετικές πρωταγωνίστριες που ενυπάρχουν στο έργο, μιμούμενος την πρακτική των Αυγούστειων ελεγειακών. Η μορφή του έργου ως liber elegiarum, δηλαδή ως συλλογή ερωτικών περιπετειών καθιερώθηκε στην έρευνα⁴⁶.

Το σημείο που απαιτεί περισσότερη ανάλυση είναι η εσκεμμένα λανθασμένη έκδοση του Gauricus, ο οποίος λαμβάνοντας υπόψη του την παρουσία του ονόματος Λυκωρίς στη δεύτερη ελεγεία εξέδωσε το έργο με το όνομα του Κορνηλίου Γάλλου⁴⁷, ισχυριζόμενος, ουσιαστικά, ότι εκείνος εντόπισε για πρώτη φορά τη χαμένη (τέταρτη) ποιητική συλλογή *Amores* του πρώτου ερωτικού ελεγειακού ποιητή. Επίσης, διέγραψε σκόπιμα τους στίχους 4. 25-26, όπου γίνεται ρητή αναφορά στο όνομα του Μαξιμιανού και μετέτρεψε το όνομα του Βοηθίου σε Bobet(i)us στον στίχο 3. 48⁴⁸:

‘atque aliquis, cui caeca foret bene nota uoluptas:

‘cantat, cantantem Maximianus amat.’ (4. 25-26)

[Κάποιος θα έλεγε, ο οποίος γνωρίζει καλά το τυφλό μου πάθος:/ ‘Αυτός τραγουδάει, ο Μαξιμιανός αγαπά μια τραγουδίστρια.’]

‘solus, Boëti, fers miseratus opem.’ (3. 48)

[Μόνο εσύ, Βοήθιε, με λυπήθηκες και με βοήθησες]

Ο Pomponius Gauricus, ως ουμανιστής και, επομένως, ως λάτρης της Χρυσής Εποχής της λατινικής λογοτεχνίας, προχώρησε στη διαίρεση των ελεγείων του Μαξιμιανού, φανερά

⁴² White (2019): 4-5.

⁴³ Βλ. Ellis (1884): 5-6, βλ. Meyers (2018): 1, White (2019): 2.

⁴⁴ Βλ. D’ Amanti (2019): 47-48, White (2019): 2, Mauger-Plichon (1999): 375.

⁴⁵ White (2019): 5-6.

⁴⁶ Παππάς (2017-2019): 761.

⁴⁷ Ο Γάλλος δημιούργησε 4 βιβλία ελεγείων με τον τίτλο *Amores* για την αγαπημένη του Λυκωρίδα, μια ηθοποιό, το πραγματικό όνομα της οποίας ήταν Βολούμνια. Ο Κορνήλιος Γάλλος αυτοκτόνησε σε ηλικία 43 χρόνων την εποχή που υπηρετούσε ως νομάρχης στην Αίγυπτο το 26 π.Χ. Ο Pierre de La Ramee βασισμένος στο έργο του Μαξιμιανού υποστήριξε πως πραγματική ηλικία του Κορνηλίου Γάλλου την περίοδο της αυτοκτονίας του ήταν τα 63 έτη. Βλ. Μιχαλόπουλος Α. και Μιχαλόπουλος, Χ. (2015): 24, D’ Amanti (2019): 56.

⁴⁸ Βλ. Green (2013): 262-263, Meyers (2018): 1, White (2019): 7-8.

επηρεασμένος από τα ερωτικά ποιήματα του Τιβούλλου, του Προπερτίου και του Οβιδίου⁴⁹. Όταν έγινε γνωστό πως ο ποιητής των ελεγείων ήταν ο Μαξιμιανός και όχι ο Κορνήλιος Γάλλος, αμέσως ο πρώτος παραγκωνίστηκε και η έρευνα έστρεψε την προσοχή της προς το ‘νέο’ ποιητικό πρόσωπο, αυτό του ποιητή Μαξιμιανού⁵⁰.

Παρόλα αυτά, η απόδοση του έργου του Μαξιμιανού στον Κορνήλιο Γάλλο δεν έγινε δεκτή από όλους τους μελετητές, αφού ο Pietro Crinito το 1505 εξέφρασε την αμφιβολία του για την ταυτότητα που είχε αποδοθεί στο έργο από τον Pomponius Gauricus. Ο Lilius Gyraldus το 1545 αποκατέστησε το όνομα του Μαξιμιανού που μέχρι τότε περνούσε απαρατήρητο στις εκδόσεις, στις οποίες το έργο του Μαξιμιανού τυπωνόταν υπό την πατρότητα του Κορνηλίου Γάλλου μαζί με τα έργα του Κατούλλου, του Τιβούλλου και του Προπερτίου. Στην έκδοση Gryphius του 1573 ο εκδότης Pulmannus (Theodore Poelmann) αποκατέστησε σε ένα δίστιχο το όνομα του Μαξιμιανού, τονίζοντας πως πραγματικός δημιουργός του έργου δεν ήταν ο Κορνήλιος Γάλλος. Παρόλα αυτά δεν ήταν το όνομα του Μαξιμιανού αυτό που βρισκόταν στον τίτλο, αλλά του Γάλλου, μέχρι τον 18^ο αιώνα, όπου ο Johann Christian Wernsdorf γνωστοποίησε πως το έργο αυτό ανήκει στον Μαξιμιανό. Τα δύο ονόματα, του Γάλλου και του Μαξιμιανού εκδόθηκαν στην έκδοση του 1610 του Melchior Goldast, με τον τίτλο *Cornelius Maximianus Gallus Etruscus* με συντάκτη τον Robertus Titius⁵¹.

Ο Gauricus εξέδωσε το έργο του Μαξιμιανού υπό το όνομα του Κορνηλίου Γάλλου, μαζί με το ποίημα *Lydia bella puella candida* ή αλλιώς *Carmen ad Lydiam* (Λυδία είναι η Λυκωρίδα, η αγαπημένη του Κορνηλίου Γάλλου)⁵² και το 1588 ο Aldus Manutius τον ακολούθησε κάνοντας την ίδια έκδοση. Στα 1590 εκδίδεται στη Φλωρεντία το έργο εξ ονόματος του Κορνηλίου Γάλλου⁵³.

Ο Anselm παραθέτει τη δεύτερη και την πέμπτη ελεγεία του Μαξιμιανού στο έργο *Rhetorimachia*, ενώ η *Ars Lectoria* του Aimeric κατατάσσει τον ποιητή στους *communes auctores*. Στα 1688 και 1689 δημοσιεύτηκε από τον Sir Hovenden Walker, αγγλική μετάφραση με τους εξής τίτλους: *Elegies of old Age-Made English from the Latin of Cornelius Gallus, The Impotent lover-Accurately described in Six Elegies upon old age*⁵⁴.

⁴⁹ White (2019): 2.

⁵⁰ Ellis (1884): 6.

⁵¹ White (2019): 6-7.

⁵² *Lydia bella puella candida* ή αλλιώς *Carmen ad Lydiam*: πρόκειται για ποίημα 25 στίχων, που ανήκει ειδολογικά στη λυρική ποίηση και είναι συνθετικό σε 11 σύλλαβο μέτρο. Στο ποίημα αυτό περιγράφεται η ιδανική και ελκυστική κοπέλα κατά ανάλογο τρόπο που περιγράφεται και από τον Μαξιμιανό στην πρώτη ελεγεία (μαύρα φρυδιά, χρυσά μαλλιά, κόκκινα μάγουλα, κόκκινα χείλη). (βλ. δεύτερο κεφάλαιο). Βλ. White (2019): 2.

⁵³ Βλ. D' Amanti (2019): 48, Meyers (2018): 2.

⁵⁴ Szövérfy (1968): 353.

Επιπλέον, το 1836 δημοσιεύτηκε μια γαλλική μετάφραση υπό τον τίτλο *Gallus Poésies*, φανερώνοντας έτσι, πως για αρκετά χρόνια ο Μαξιμιανός ήταν στην αφάνεια και δε λάμβανε τις απαραίτητες ‘τιμές’ για τη δημιουργία του⁵⁵.

Όπως ήδη ειπώθηκε, αυτό που ώθησε τον Pomponius Gauricus στην απόδοση της πατρότητας του έργου στον Κορνήλιο Γάλλο ήταν η αφιερωμένη στη Λυκωρίδα δεύτερη ελεγεία (Λυκωρίδα ήταν και η αγαπημένη του Κορνηλίου Γάλλου) και η αναφορά στο ταξίδι στην Ανατολή. Ο Γάλλος παρέμεινε κάποτε με το αξίωμα του έπαρχου στην Αίγυπτο, που επίσης λογαριάζεται ως ανατολική πλευρά της αυτοκρατορίας και ο χαρακτηρισμός Ετρούσκος, σε συνδυασμό με την αναφορά στα ταλέντα της νεότητας, στην ικανότητά του ως ποιητή και ρήτορα, συνέβαλαν στο να παραπλανηθούν πιο εύκολα οι εκδότες και να θεωρήσουν τον Γάλλο ως ποιητή του έργου. Μήπως όμως ο Μαξιμιανός συνέθεσε τις ελεγείες του παραθέτοντας λέξεις-κλειδιά που αφορούσαν τον πρώτο ελεγειακό ποιητή, γιατί θεώρησε ως χρέος του να συνθέσει μια ποίηση ως ένας άλλος Κορνήλιος Γάλλος, αποδίδοντας με τον τρόπο αυτόν φόρο τιμής στον ελεγειακό εκείνο ποιητή από το έργο του οποίου σώζονται μόνο 10 στίχοι⁵⁶;

Οι έξι ελεγείες στην έκδοση του Pomponius Gauricus ήταν συντεθειμένες από μια παράξενη οπτική γωνία, αφού ο αφηγητής ήταν ένας γέρος άντρας που έκανε συχνά παράπονα για το γήρας και τις επιπτώσεις του, θυμόταν παρόλα αυτά και κάποιες νεανικές παρελθοντικές ερωτικές περιπέτειες, που δεν κατέληξαν όμως ευχάριστα⁵⁷. Η προσωπικότητα του γέρου ποιητή από τη σκοπιά της οποίας γράφει ο Μαξιμιανός, δε θα μπορούσε να αφορά τον Γάλλο, διότι ο Γάλλος απεβίωσε σχετικά νέος, αφού αυτοκτόνησε (έπειτα από εντολή του Αυγούστου) κατά κοινή ομολογία στα 43 του χρόνια, μια ηλικία που κατά την Αρχαιότητα θεωρούνταν ότι ρέπει προς τη γεροντική. Θα ήταν, επομένως, παράδοξο να κατέγραφε με τόση λεπτομέρεια όλα τα συμπτώματα και τις σκέψεις της γεροντικής ηλικίας⁵⁸. Σκεπτόμενος την αδυναμία αυτή ο Gauricus εδραίωσε την άποψη πως το corpus αυτό ήταν το τελευταίο έργο του Γάλλου (δηλαδή το τέταρτο βιβλίο των *Amores* του), το οποίο συνέθεσε στην Αίγυπτο λίγο πριν από τον θάνατό του⁵⁹.

Συμπερασματικά, το δίπτυχο Γάλλος-Μαξιμιανός επέδρασε στην απόδοση της γεροντικής ηλικίας στα έργα μεταγενέστερων συγγραφέων, ενώ ο Gabriele Zerbi στο έργο του *Gerontocomia* (1489) χρησιμοποίησε αρκετά από τα συμπτώματα που καταλογογραφεί

⁵⁵ Mauger-Plichon (1999): 375.

⁵⁶ White (2019): 6-7.

⁵⁷ White (2019): 7-8.

⁵⁸ Mauger-Plichon (1999): 375.

⁵⁹ White (2019): 14.

ο ποιητής στην πρώτη ελεγεία⁶⁰. Πολλοί αναγνώστες της Λατινικής Λογοτεχνίας αγνοούν την ύπαρξη των *Ελεγείων* του Μαξιμιανού, πράγμα που έρχεται σε πλήρη αντιπαράθεση με την εκτενή χρήση και μελέτη τους κατά την εποχή του Μεσαίωνα, αλλά και αργότερα⁶¹, όπου όχι μόνο δεν παραγκωνίστηκε η ενασχόληση με αυτές, αλλά διδάσκονταν σε αρκετά σχολεία και αποτέλεσαν αντικείμενο επιρροής σε πολλούς συγγραφείς⁶².

Carmen continuum ή μήπως όχι;

Τα ερωτήματα σχετικά με το ίδιο το έργο (χρονολόγηση, ονομασία, σκοπός⁶³) όσο και τη μορφή του Μαξιμιανού έχουν απασχολήσει κατά κόρον τους μελετητές. Η μορφή του έργου βρίσκεται, επίσης, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, καθώς δεν είναι βέβαιη η αρχική διάρθρωσή του⁶⁴. Ο χωρισμός των ελεγείων έχει τις καταβολές του στα χειρόγραφα που μας παραδίδονται, με την άποψη της αντιμετώπισης του έργου ως ένα ολόκληρο, συνεχές ποίημα να έχει παγιωθεί ήδη από τον 19^ο αιώνα⁶⁵.

Πιο συγκεκριμένα, ο Schneider, θεωρεί πως η συλλογή του Μαξιμιανού πρέπει να αντιμετωπίζεται ως *carmen/opus continuum* και τονίζει πως σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να διαιρείται σε ξεχωριστές ελεγείες, αφού στο έργο παρατηρούνται στενοί αρμοί μεταξύ των ελεγείων⁶⁶. Τα ενδιαμέσα ποιήματα αντανakλούν τα παράπονα και τις θρηνητικές περιγραφές που αφηγείται ο Μαξιμιανός στην ‘πρώτη’ ελεγεία⁶⁷. Αυτή η άποψη, της ενιαίας δηλαδή αφήγησης, δημιουργεί την αίσθηση μιας επικής δημιουργίας, όπου κάποιος αφηγητής παρακολουθεί τα γεγονότα από κοντά και στη συνέχεια τα καταγράφει. Ο Μαξιμιανός εμφανίζεται να μιλάει ο ίδιος και να πρωταγωνιστεί παράλληλα⁶⁸.

Ο Schneider, ο οποίος πραγματεύεται διεξοδικά τη συνοχή και τη σύνδεση του κειμένου, διατυπώνει, επίσης, την άποψη της αναδρομικής συνέχειας στο έργο του Μαξιμιανού (*discursive continuity*). Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, ο Μαξιμιανός συνθέτει ένα αυτόνομο και ολοκληρωμένο ποίημα, χωρίς να αρκείται σε μιας συνεχόμενης και γραμμικής ροής αφήγηση γεγονότων. Ωστόσο, ανατρέχει συχνά στο παρελθόν για να αφηγηθεί νεανικές ερωτικές περιπέτειες. Ενώ δηλαδή παρατηρεί από τη σκοπιά ενός ηλικιωμένου άντρα ερωτικά περιστατικά, που λαμβάνουν χώρα κατά τη γεροντική του ηλικία, σταματάει

⁶⁰ Βλ. δεύτερο κεφάλαιο. White (2019): 31.

⁶¹ Roberts (2018): 1.

⁶² Οι μελετητές στην Αναγέννηση εξαιτίας του άσεμνου περιεχομένου σε αρκετά σημεία στο έργο του Μαξιμιανού, δυσκολεύτηκαν να πιστέψουν πως οι ελεγείες του χρησιμοποιήθηκαν ως αντικείμενο μελέτης και εγχειρίδιο σε σχολεία. Βλ. Szönerffy (1968): 365-366, White (2019): 4-5.

⁶³ Green (2013): 262-263.

⁶⁴ Wheeler (2015): 139.

⁶⁵ Roberts (2018): 3.

⁶⁶ Wasyl (2010): 116.

⁶⁷ Green (2013): 262-263.

⁶⁸ Wasyl (2010): 158-160.

τη ροή της αφήγησης για να περιγράψει τις νεανικές του περιπέτειες. Κύριος στόχος του, όμως, είναι η ανάδειξη της αντίθεσης ανάμεσα στη νεότητα και το γήρας, ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, κάτι που φαίνεται έντονα ήδη από την πρώτη ελεγεία. Η άποψη αυτή της αναδρομικής αφήγησης δεν αποτελεί μοναδική διατύπωση του Schneider, αλλά και του Alessandro Fo, ο οποίος υιοθετεί επίσης την ιδέα της αναδρομικής συνέχειας⁶⁹.

Σύμφωνα με τον Green, πολλά χειρόγραφα περιέχουν τις ελεγείες ως ξεχωριστά κεφάλαια του ίδιου έργου, διότι σε καθεμία περιγράφεται και ένα διαφορετικό επεισόδιο από τη ζωή του γέρου πλέον αφηγητή⁷⁰. Αν το ποίημα χωριστεί σε έξι ελεγείες, όπως συνέβαινε κατά τα πρώτα χρόνια της παράδοσής του, δημιουργούνται σοβαρά προβλήματα που αφορούν στις μεταβάσεις από τη μία ελεγεία στην άλλη. Θα πρέπει δηλαδή να εξετάσουμε τους προλόγους και τους επιλόγους της κάθε ελεγείας για να καταλήξουμε σε εύλογα συμπεράσματα. Κάτι τέτοιο συναντούμε στην πρώτη ελεγεία, όπου φαίνεται να υπάρχει ένα δεύτερο τέλος, όπως και στην τέταρτη ελεγεία⁷¹. Τέλος, και η Wasyl υποστηρίζει πως τα ποιήματα του Μαξιμιανού αποτελούν μια συνεχόμενη αφήγηση και δεν είναι διαφορετικά ποιήματα, τα οποία έχουν συντεθεί για να εισαχθούν σε ένα γενικό βιβλίο ελεγείων (*liber elegiarum*)⁷².

Συμπερασματικά, αρκετοί είναι οι μελετητές που υποστηρίζουν τη μορφή του *carmen continuum*⁷³. Φυσικά αυτό δε σημαίνει πως οι ελεγείες δεν είναι δυνατόν να αναγνωστούν ως ξεχωριστά επεισόδια. Κάποια μεταβατικά χωρία στην αρχή και στο τέλος του έργου δείχνουν ότι θα μπορούσε να διαχωριστεί⁷⁴. Κάποιοι πρόλογοι και επίλογοι των ελεγείων θεωρήθηκε ότι δεν ανήκουν στις ελεγείες που αποδίδονται, αλλά στις προηγούμενες ή τις επόμενες. Από την άλλη, υπάρχουν αρκετοί ενδοκειμενικοί δείκτες που συνδέουν τα ποιήματα είτε ως ξεχωριστά είτε ως ένα ενιαίο άσμα. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη μας πως κάθε ελεγεία είναι αφιερωμένη σε μια ξεχωριστή κοπέλα, παρατηρούμε πως μέσα από τις διαφορετικές ιστορίες που περιγράφονται, ο ποιητής προβάλλει και διάφορα ηθικά (τρίτη ελεγεία), πολιτικο-κοινωνικά (πέμπτη ελεγεία), λογοτεχνικά μηνύματα (σε όλες τις ελεγείες

⁶⁹ Wasyl (2011): 115, 118.

⁷⁰ Green (2013): 262-263.

⁷¹ 'at quos fert alios quis posset dicere casus? / hoc quoque difficile est commemorasse seni. / iurgia, contemptus uiolentaque damna secuntur / nec quisquam ex tantis praebet amicus opem. / ipsi me pueri atque ipsae sine lite puellae / turpe putant dominum iam uocitare suum. / irrident gressum, irrident iam denique uultum / et tremulum, quondam quod timuere, caput. / cumque nihil uideam, tamen hoc spectare licebit / ut grauior misero poena sit ista mihi. / felix qui meruit tranquillam ducere uitam / et laeto stabiles claudere fine dies. / dura satis miseris memoratio prisca bonorum, / et grauius summo culmine mersa ruit.' (1. 279-292) και 'hoc etiam meminisse licet, quod senior aetas / intulit—et gemitus, quos mihi laeta dedit. / set quis has possit naturae adtingere partes, / clarus et ut sapiens noxia saepe uelit? / interdum rapimur uitis trahimurque uolentes, / et quod non capiunt pectore bruta uolunt.' (4. 55-60). Βλ. Wasyl (2011): 117.

⁷² Wasyl (2011): 119.

⁷³ Παππάς (2017-2019): 762.

⁷⁴ Roberts (2018): 3.

με διαφορετικό τρόπο). Στη μελέτη αυτή ακολουθείται ο διαδεδομένος από την έρευνα χωρισμός των *Ελεγείων* του Μαξιμιανού. Ταυτόχρονα όμως, δε λησμονείται ότι οι ελεγείες αποτελούν εν δυνάμει ένα *opus continuum*⁷⁵.

Η σχέση με τον Χριστιανισμό

Τη σχέση του έργου του Μαξιμιανού με τον Χριστιανισμό αμφισβητούν κάποιοι μελετητές, όμως υπάρχουν αρκετοί δείκτες που φανερώνουν ενδεχόμενη επιρροή του ποιητή από τη θρησκεία αυτή⁷⁶. Ο Manutius διατύπωσε την άποψη πως ο Μαξιμιανός ήταν Χριστιανός⁷⁷. Μερικοί παρατηρούν πως το έργο κρύβει χριστιανικά μηνύματα, που εμφανίζονται καλυμμένα πίσω από τις λέξεις, ενώ άλλοι θεωρούν πως πρόκειται για έμμεση κριτική του αφηγητή προς τους χριστιανούς⁷⁸.

Δε θα πρέπει να μας διαφεύγει και το γεγονός πως οι ελεγείες του, και κυρίως η τρίτη ελεγεία, αποτέλεσαν πόλο έλξης για πολλούς μοναχούς και χρησιμοποιήθηκαν με συμβουλευτικό, νοητικό σκοπό σε αρκετά μοναστήρια, με σκοπό την προειδοποίηση των μοναχών για τους ερωτικούς κινδύνους⁷⁹. Το έργο του αποτέλεσε σημαντικό ασκητικό εγχειρίδιο και ο ίδιος έλαβε τον χαρακτηρισμό *ethicus*⁸⁰. Πολλοί στίχοι από το έργο του διαβάζονταν κατά τον Μεσαίωνα ως ηθικοδιδασκτικά αποσπάσματα, ενώ αρκετοί στίχοι μοιάζουν με γνωμικά και έχουν συμπεριληφθεί σε ανθολόγια (*florilegia*)⁸¹. Τα μοτίβα της αγνότητας και της παρθενίας απαντούν σε αρκετά σημεία τις μαξιμιανές αφηγήσεις⁸².

Δεν είναι απίθανο, όμως, όλο το έργο του Μαξιμιανού να αποτελεί ένα παιχνίδι, καθώς συνδυάζει σε ένα άτομο την αιδώ και την αγνότητα -αξίες που διακηρύσσονται και από τον Χριστιανισμό-, αλλά και την ιδέα ενός εραστή που ζει βασισμένος στη *vita pudica* και τη *sancta severitas* -ιδέες που μπορούν όμως να συμβάλλουν στην παρωδία απέναντι στη χριστιανική θρησκεία⁸³.

Ομοιότητες και διαφορές Μαξιμιανού και Αυγούστειων ελεγειακών ποιητών

Η *persona* του Μαξιμιανού, μια σκοτεινή μορφή⁸⁴, αποδεικνύεται κάπως διαφορετική από εκείνη των κλασικών ερωτικών ελεγειακών⁸⁵. Ο ίδιος επιλέγει τον έρωτα ως βασικό μοτίβο, αλλά δεν εμφανίζεται ούτε σαν ένας αποκλεισμένος εραστής (*exclusus amator*), ούτε το

⁷⁵ Green (2013): 262-263.

⁷⁶ Roberts (2010): 92.

⁷⁷ Webster (1900): 13.

⁷⁸ Roberts (2018): 11-12.

⁷⁹ Green (2013): 265.

⁸⁰ Von Albrecht (2013)²: 1509

⁸¹ Παππάς (2017-2019): 761.

⁸² Fielding (2014): 107.

⁸³ Wasył (2011): 118.

⁸⁴ Coffman (1934): 250.

⁸⁵ Roberts (2010): 91.

σύνολο του έργου του αφορά την αγάπη του για μια συγκεκριμένη puella, ούτε αφηγείται κατά τρόπο ανάλογο με εκείνο των Αυγούστειων ελεγειακών τις ερωτικές του περιπέτειες. Είναι ο μοναδικός ελεγειακός ποιητής που δίνει έμφαση κυρίως στο γήρας και τις επιπτώσεις⁸⁶. Επιπτώσεις που εντοπίζονται κυριολεκτικά στο σώμα του, -και όπως θα δούμε-, μεταφορικά στο είδος της ελεγείας κατά την Ύστερη Αρχαιότητα. Η μοναδικότητά του στη σύνθεση ερωτικής ελεγείας από την πλευρά ενός γέρου ποιητή, τον ξεχωρίζει⁸⁷.

Ο Μαξιμιανός δεν ακολουθεί πιστά τα πρότυπα και τα μοτίβα των κληροδοτών του, διαφοροποιείται από τους Αυγούστειους ελεγειακούς σε αρκετά σημεία, όπως για παράδειγμα στη μορφή του πρωταγωνιστή⁸⁸. Πρωτοτυπεί σε έναν σημαντικό βαθμό με το να παρουσιάζεται στο μεγαλύτερο μέρος του έργου ως γέρος άντρας (senex)⁸⁹, και μάλιστα ως ένας senex amans, μια μορφή που, ως γνωστόν, έλκει την καταγωγή της από το είδος της ρωμαϊκής κωμωδίας. Έχει διαμορφώσει τη σκέψη του με το πέρασμα των χρόνων, η βίωση των γηρατειών τον τρομάζει και παράλληλα τον αγανακτεί. Η οπτική των επεισοδίων είναι μοναδική και αρκετά παραλλαγμένη από αυτή των Αυγούστειων ελεγειακών. Ο κύριος εμπνευστής του, όμως, παραμένει ο Οβίδιος⁹⁰.

Η γερωντική οπτική τον φέρνει σε αντιπαράθεση με τους Αυγούστειους ελεγειακούς, μιας και εκείνοι εμφανίζονται πάντα ως νέοι, οι οποίοι έχουν πέσει στα δίχτυα του έρωτα και προσπαθούν με κάθε τρόπο να βρουν ανταπόκριση στα συναισθήματά τους. Η persona, επομένως, του ποιητή μας παραπέμπει σε ένα πιο σεβαστό πρόσωπο, που εμπνέει εμπιστοσύνη παρά σε έναν επιπόλαιο νεαρό, που τρέχει μεθυσμένος τις νύχτες στο σπίτι της αγαπημένης του, εικόνα που ανταποκρίνεται στα μοτίβα των κλασικών ελεγειακών ποιητών⁹¹. Η ποίηση που μελετάμε μπορεί να χαρακτηριστεί ως αντιελεγεία ή ελεγεία δίχως έρωτα⁹², γιατί ο Μαξιμιανός αφηγείται ερωτικές ιστορίες χωρίς ο έρωτας να πραγματώνεται και επιπλέον, σε αρκετά σημεία μιμείται την ποίηση της εξορίας του Οβιδίου⁹³. Ακόμη, κάποιοι μελετητές, όπως ο Johannes Petrus Lotichius θεώρησαν τον Μαξιμιανό πιο εκλεπτυσμένο και ευχάριστο σε σχέση με τον Τίβουλλο και τον Προπέρτιο⁹⁴.

Τέλος, οι Αυγούστειοι ελεγειακοί, εκτός από τον Κορνήλιο Γάλλο που διετέλεσε έπαρχος της Αιγύπτου, δεν είχαν καμία συμμετοχή στην πολιτική ζωή⁹⁵ σε αντίθεση με τον ποιητή

⁸⁶ Roberts (2010): 92.

⁸⁷ Pozo (2012): 18.

⁸⁸ Uden (2012): 471,473.

⁸⁹ Βλ. White (2019): 7, Mauger-Plichon (1999): 374.

⁹⁰ Wasyl (2014): 135, 138.

⁹¹ Roberts (2018): 9.

⁹² Roberts (2018): 10.

⁹³ Wasyl (2011): 115.

⁹⁴ White (2019): 21.

⁹⁵ Βλ. White (2019): 4-38, Μιχαλόπουλος, Α., Μιχαλόπουλος, Χ. (2015): 29.

μας, ο οποίος στην πέμπτη ελεγεία αφηγείται πως έχει σταλεί στην Ανατολή ως πολιτικός διπλωμάτης, με σκοπό να δρομολογήσει μεταξύ του δυτικού και ανατολικού μέρους της αυτοκρατορίας υπογραφή συνθήκης ειρήνης⁹⁶.

Το μοτίβο του *senectus mundi* στην Ύστερη Αρχαιότητα

Οι ιστορικο-κοινωνικές συνθήκες, που δημιουργήθηκαν την εποχή της Ύστερης Αρχαιότητας, οδήγησαν τους ανθρώπους την περίοδο αυτή στην ανάπτυξη μιας βαθιά απαισιόδοξης, πεσιμιστικής σκέψης, η οποία εκτός των άλλων επηρέασε άμεσα τους λογοτέχνες και ως εκ τούτου τη λογοτεχνική παραγωγή⁹⁷. Έτσι, ενέταξαν το μοτίβο του *senectus mundi* στις αφηγήσεις τους, αντανακλώντας την αντίληψή τους ότι η εποχή έχει φτάσει πλέον σε ένα τέλμα. Η αντίληψη αυτή συνάδει με το τέλος της παγανιστικής αρχαιότητας και σχετίζεται άμεσα με τις πολιτικές συνθήκες της εποχής (αναταραχές και πτώση των ισχυρών δυνάμεων, όπως η Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία)⁹⁸. Με τη μεταφορά αυτή, οι συγγραφείς της Ύστερης Αρχαιότητας εκφράζονταν στα έργα τους με γνώμονα τη γεροντική ηλικία δηλώνοντας έτσι πως είναι και ο κόσμος γερασμένος. Στόχος τους ήταν να δημιουργήσουν στους αναγνώστες τους την εικόνα της κοινωνικής κατάρρευσης, μέσα από την κατάρρευση του ανθρώπινου σώματος⁹⁹.

Το θέμα της γήρανσης του κόσμου, γνωστό ως *senectus mundi*, ενώ έχει τις ρίζες του στην Αυγούστεια εποχή, κορυφώθηκε κατά την Ύστερη Αρχαιότητα¹⁰⁰. Στην Αυγούστεια περίοδο, οι λογοτέχνες εισήγαγαν το μοτίβο αυτό στα έργα τους¹⁰¹. Παρόλα αυτά, στην κλασική ελεγεία δε βρίσκουμε κανέναν λογοτέχνη που να συγγράφει από την οπτική ενός γέρου άντρα, όπως απαντάται στον Μαξιμιανό, διότι επικρατούσα αντίληψη ήταν πως ο έρωτας ταιριάζει μόνο στους νεαρούς ανθρώπους και αποτελεί αισχρό συναίσθημα για τους γερασμένους (*On. Am.* 1.9.4: *turpe senilis amor*)¹⁰².

Με την πάροδο των χρόνων, σύμφωνα με τον Dean, η αίσθηση της ανθρώπινης υπονόμευσης οδήγησε τους λογοτέχνες και τους ιστορικούς στην καταγραφή των αλλαγών που παρατηρούσαν στο κοινωνικό περικείμενο και τον αντίκτυπο που αυτές είχαν στους ανθρώπους¹⁰³. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελούν και οι *Ελεγείες* του ποιητή Μαξιμιανού,

⁹⁶ Βλ. έκτο κεφάλαιο.

⁹⁷ Roberts (2010): 90.

⁹⁸ White (2019): 34-35.

⁹⁹ Álvarez (2018): 17.

¹⁰⁰ Archambault (1966): 207-208.

¹⁰¹ Ενώ ορισμένοι υποστηρίζουν πως πρόκειται για μοτίβο που πηγάζει από τον Ησίοδο, δεν είμαστε βέβαιοι πως το μοτίβο έχει τις ρίζες του στην αρχαία ελληνική λογοτεχνική παραγωγή. Βλ. Álvarez (2018): 13.

¹⁰² Στον Οβίδιο συναντούμε μια αναφορά στα γηρατειά. Βλ. Roberts (2010): 92.

¹⁰³ Στη ρωμαϊκή λογοτεχνία το θέμα της γήρανσης του κόσμου εμφανίζεται για πρώτη φορά στο έργο *De rerum natura* του Λουκρητίου, όπου γίνεται λόγος για την κοσμική κατάρρευση. Βλ. Álvarez (2018): 13, Dean (1997): 1-2.

του οποίου η συλλογή διαπερνάται από το μοτίβο του *senectus mundi*. Φυσικά, δεν πρέπει να μας διαφεύγει πως ειδολογικά η ελεγεία βασίζεται στην απαισιοδοξία και τη μελαγχολία, συναισθήματα που αποτελούσαν και την κύρια πηγή ώθησης προς τη σύνθεση ελεγειακών ποιημάτων¹⁰⁴.

Appendix Maximiani

Στην *Appendix Maximiani* παραδίδονται άλλα 6 ποιήματα με το όνομα του Μαξιμιανού, τα οποία χωρίζονται σε 3 μέρη. Τα πρώτα δύο είναι ερωτικά ποιήματα, εμφανίζουν έντονη επιρροή από τον Οβίδιο και περιγράφουν μια γυναίκα. Τα ενδιάμεσα (3 και 4) περιγράφουν ένα φρούριο του Οστρογότθου βασιλιά Θεόδατου, που συμβολίζει την προστασία του λαού, ενώ τα δύο τελευταία ξεκινούν με μια αντίθεση, ανάμεσα στην εξοχή και την πόλη. Η πατρότητα, όμως, των ποιημάτων αυτών είναι αβέβαιη λόγω σοβαρών προβλημάτων, όπως είναι οι παραβάσεις σε μετρικούς κανόνες. Βέβαια, ως προς τις γλωσσικές επιλογές οι ομοιότητες είναι προφανείς¹⁰⁵.

Αυτή η άποψη ενισχύεται με τη σύγκριση ανάμεσα στις ελεγείες, που αποτελούν έργο των γηρατειών και άρα έργο ωριμότητας, με τα συγκεκριμένα έργα της νεότητάς του. Γενικότερα, παρατηρούμε πως στα ποιήματά του ο Μαξιμιανός αρέσκεται στο παιχνίδι των αντιθέσεων, μιας και στα δύο τελευταία ποιήματα της *Appendix* αντιπαραβάλλει την εξοχή με την πόλη, ενώ στο *corpus* των ελεγείων αντιπαραβάλλει τη νεότητα με το γήρας, το παρελθόν με το παρόν, τη ζωή με τον θάνατο. Ακόμη, δεν πρέπει να μας διαφύγει η επιρροή του Οβιδίου στα δύο πρώτα ποιήματα της *Appendix*, όπως συμβαίνει γενικώς στο έργο του ποιητή μας¹⁰⁶.

Η ειδολογική διεπίδραση (generic interaction)

Στο έργο του Μαξιμιανού διαφαίνονται αρκετές επιδράσεις από διάφορους ποιητές, όπως είναι ο Βιργίλιος, ο Οράτιος, ο Οβίδιος, ο Ιουβενάλης¹⁰⁷. Δεν μπορούμε να μιλήσουμε για μια καθαρά ελεγειακή παραγωγή, καθώς παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό στο έργο του Μαξιμιανού ένα παιχνίδισμα ανάμεσα στα είδη που ακμάζουν την εποχή της Ύστερης Αρχαιότητας, αλλά και στα παλαιότερα είδη, δημιουργώντας έτσι ένα έργο που βρίσκεται στοίχειων ειδολογικής μείξης¹⁰⁸. Πρόκειται για το στοιχείο της ειδολογικής μείξης και επιρροής από τα νέα δεδομένα που επέβαλαν οι λογοτεχνικές τάσεις της εποχής της Ύστερης

¹⁰⁴ Όπως γνωρίζουμε, συχνά οι Ρωμαίοι συγγραφείς παραλλήλιζαν την πορεία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με την εξέλιξη της ανθρώπινης ηλικίας. Βλ. Παππάς, 2017-2019: 762-763, Alvarez (2018): 17.

¹⁰⁵ Roberts (2018): 13.

¹⁰⁶ Juster (2018): 167.

¹⁰⁷ Roberts (2018): 3.

¹⁰⁸ Wasyl (2011): 119.

Αρχαιότητας. Έτσι, ο Μαξιμιανός ως άμεσος διάδοχος της κλασικής ερωτικής ελεγειακής ποίησης την οδήγησε σε ένα νέο σημείο¹⁰⁹.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν πραγματεύομαι διεξοδικά όλες τις ελεγείες του Μαξιμιανού. Η προσοχή μου κάθε φορά επικεντρώνεται σε συγκεκριμένα θέματα που ανακύπτουν μέσα από τα διαφορετικά ποιήματα. Κύριος στόχος μου είναι να αναδείξω τις ποιητολογικές προεκτάσεις και τα κοινωνικοπολιτικά στοιχεία που προκύπτουν από τις αναφορές του ίδιου του ποιητή, τις διακειμενικές επιρροές, καθώς και να σκιαγραφήσω τις διαφορετικές *scriptae puellae* που απασχολούν τον Μαξιμιανό σε κάθε ελεγεία.

¹⁰⁹ Uden (2012): 471-473.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΛΕΓΕΙΑ ΠΡΩΤΗ

Υπόθεση της πρώτης ελεγείας

Η πρώτη ελεγεία αποτελεί το προοίμιο των επόμενων ποιημάτων και καταλαμβάνει 292 στίχους, στους οποίους κυριαρχεί η πεισιθανάτια αίσθηση και απαισιοδοξία, που διακόπτεται σε αρκετά σημεία από την παράθεση επεισοδίων από τη νιότη του ποιητή¹¹⁰.

Στην εισαγωγή (1. 1-8) ο Μαξιμιανός δηλώνει ότι αναμένει ανυπόμονα τον θάνατο και ζητά μέσω αυτού να απελευθερωθεί επιτέλους το σώμα του¹¹¹, που έχει εκπέσει και βασανίζεται από την κούραση των γηρατειών¹¹². Η αναφορά στο γήρας πραγματοποιείται με την τεχνική της προσωποποίησης, κατά ανάλογο τρόπο με την τεχνική που χρησιμοποιεί ο Βιργίλιος στην Αινειάδα (*Aen.* 6. 275: ‘pallentesque habitant Morbi tristisque Senectus’)¹¹³:

‘Aemula quid cessas finem properare senectus?’ (1. 1)

[Ζηλιάρα μεγάλη ηλικία, γιατί καθυστερείς να βάλεις ένα τέλος στη ζωή μου;]

Ο Μαξιμιανός παρακολουθεί τα γεγονότα από την οπτική της γεροντικής ηλικίας στην οποία βρίσκεται¹¹⁴. Για να δικαιολογήσει την απαισιοδοξία του κόσμου γενικότερα και του εαυτού του ειδικότερα, εκφράζει έντονα τα παράπονά του για τη γεροντική ηλικία¹¹⁵, όπου όλα τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου, σωματικά και πνευματικά βρίσκονται σε πλήρη καθοδική πορεία. Το παράπονο (*querela*) του ποιητή για το γήρας και τις δυνάμεις, σωματικές και ψυχικές, που τον εγκαταλείπουν, αφορά στο μεγαλύτερο μέρος του ποιήματος, ακόμη και στα σημεία που γίνεται αναφορά στα νεανικά χρόνια, καθώς οι αναμνήσεις του διαρρέονται από μια καταθλιπτική νοσταλγία¹¹⁶. Η τωρινή κατάσταση του Μαξιμιανού, όπως και όλα τα συμπτώματα και οι επιπτώσεις του, σε προσωπικό-κοινωνικό

¹¹⁰ Στην πρώτη του ελεγεία ο Μαξιμιανός μεγεθύνει τις παλαιότερες επιτυχίες του και τις φέρνει αντιμέτωπες με το καταστροφικό πέρασμα του χρόνου. Βλ. Mauger-Plichon (1999): 370, Álvarez (2018): 17.

¹¹¹ Wasyl (2011): 130.

¹¹² Wasyl (2011): 116.

¹¹³ Το γήρας εμφανίζεται προσωποποιημένο και στην *Αινειάδα* του Βιργιλίου, ενισχύοντας έτσι την πεποίθηση πως ο Μαξιμιανός επηρεάστηκε από την επική ποίηση γενικότερα και πιο συγκεκριμένα από τον Βιργίλιο. Βλ. Tyson (1996): 13.

¹¹⁴ Roberts (2010): 92.

¹¹⁵ Αρκετά έργα έχουν γραφεί με θεματική τους τη γεροντική ηλικία με πιο γνωστό το *De senectute* του Κικέρωνα. Γενικότερα, γνωρίζουμε πως η ηλικία των 60 με 65 χρόνων φαίνεται να ήταν κατά την αρχαιότητα συνυφασμένη με το γήρας. Υπαινιγμός στο *De senectute* του Κικέρωνα γίνεται στον στίχο 151. Ο ποιητής φαίνεται ότι σατιρίζει τον Κικέρωνα και την άποψή του για τη γεροντική ηλικία. Ακόμη, σατιρίζει τον Βοήθιο, τον Αυγουστίνο και τον Ιερώνυμο, διότι εκείνοι αντιμετώπιζαν τη γεροντική ηλικία ως μια κατάσταση επιθυμητή, γιατί μέσω των γηρατειών ο ενάρετος άντρας φτάνει πιο κοντά στον θάνατο. Βλ. Juster (2018): 130, Finley (1981): 156-171.

¹¹⁶ Roberts (2010): 90.

επίπεδο, αγγίζουν τα όρια της υπερβολής¹¹⁷, μετατρέποντας τον τρόπο που αυτοπαρουσιάζεται ως senex σε σατιρικό και ειρωνικό¹¹⁸.

Το αφηγηματικό κομμάτι καταλαμβάνει αρκετούς στίχους (1. 9-100)¹¹⁹, που περιλαμβάνουν την εξιστόρηση των νεανικών περιπετειών και τη δραστηριοποίηση του Μαξιμιανού σε διάφορες ασχολίες¹²⁰. Ο ποιητής δεν παραλείπει να παραθέσει και βιογραφικές πληροφορίες, παρουσιάζοντας τον νεανικό του εαυτό ως ταλαντούχο. Η ναρκισσιστική αυτοεκτίμηση του ποιητή είναι έκδηλη στο απόσπασμα¹²¹. Στο παρελθόν ήταν ρήτορας με συχνές διακρίσεις, τοξότης, κυνηγός, παλαιστής, ποιητής, που η κακοκαιρία δεν τον πτούσε, και η ολιγάρκεια ήταν μια από τις πολλές αρετές που τον χαρακτήριζαν. Όσο ήταν νέος, η ελαφρότητα ήταν στοιχείο του χαρακτήρα του, ενώ τώρα που γέρασε, η σοβαρότητα έχει πάρει τη θέση της στη ζωή του. Η γεροντική ηλικία δεν μπορεί να ιαθεί με κανένα φάρμακο. Η μελαγχολία και η κατάθλιψη αποτελούν τα κύρια συναισθήματα της ελεγείας αυτής, καθώς ο ποιητής αδύναμος μπροστά στο γήρας και τις επιπτώσεις του, δεν απολαμβάνει πια τη ζωή, αλλά είναι ένας ηλικιωμένος άντρας, που η ομορφιά του ερωτικού παιχνιδιού έχει χαθεί για αυτόν. Η ζωή του μοιάζει με αβάσταχτο φορτίο, που ο ίδιος βρίσκεται μπροστά του ανίκανος να αντιδράσει και η πολυπόθητη απελευθέρωση από τα δεσμά των γηρατειών θα πραγματοποιηθεί μόνο με τον επερχόμενο θάνατο¹²².

Το ενδιαφέρον του ποιητή επικεντρώνεται στο ήθος του ως νεαρού άντρα¹²³, αφού φανερώνει πως η εγκράτεια και η ολιγάρκεια είναι χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, όχι μόνο κατά τα νεανικά του χρόνια, αλλά και κατά τη γεροντική ηλικία¹²⁴. Επιπλέον, ο ποιητής αφιερώνει κάποιους στίχους στην περιγραφή της ιδανικής για εκείνον κοπέλας, πριν επιστρέψει ξανά στα παράπονα για τα γηρατεία¹²⁵.

Ο Μαξιμιανός αναφέρεται σε όλα τα φριχτά τα συμπτώματα της κατάπτωσης της γεροντικής ηλικίας. Κάποια από αυτά είναι η παρακμή του σώματος και του μυαλού, η αίσθηση του θανάτου που φανερώνει και προμηνύει η όψη του, η αδυναμία να απολαύσει ακόμα και τα πιο μικρά καθημερινά πράγματα της ζωής. Το μεγαλύτερο κακό για εκείνον είναι πως το πρόσωπο χάνει την ομορφιά που κάποτε είχε και είναι παραμορφωμένο με

¹¹⁷ Wasyl (2011): 132.

¹¹⁸ Wasyl (2011): 124.

¹¹⁹ Tyson (1996): 13.

¹²⁰ Παππάς (2017-2019): 764.

¹²¹ Wasyl (2011): 121.

¹²² Παππάς (2017-2019): 764.

¹²³ Wasyl (2011): 130.

¹²⁴ Wasyl (2014): 137.

¹²⁵ Szövérfy (1968): 356.

άσχημα χαρακτηριστικά. Τα εσωτερικά συμπτώματα είναι πιο δύσκολο να αντιμετωπιστούν, παρόλο που η κατάρρευση της εξωτερικής εμφάνισης φαίνεται να είναι πιο σημαντική για τον ποιητή. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται στην αμνησία, που έχει αρχίσει να εκδηλώνεται, στην έλλειψη όρεξης, τη δυσκολία στην πέψη και την τάση του να κρυολογεί συχνά. Η αϋπνία, οι εφιάλτες, ο βήχας, είναι κάποια μόνο από τα πολλά συμπτώματα των γηρατειών¹²⁶. Φυσικά δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός πως η κόπωση, η αϋπνία, η έλλειψη όρεξης και η ωχρότητα αποτελούν και τυπικά κανονιστικά χαρακτηριστικά, που εντάσσονται στην τυπική συμπτωματολογία του έρωτα (τα λεγόμενα *ερωτικά παθήματα*), όπως παρουσιάζονται σε πολυάριθμες ερωτικές ελεγείες της αρχαιότητας. Ο ποιητής λαμβάνει αυτά τα χαρακτηριστικά λογοτεχνικά συμπτώματα του έρωτα και τα εντάσσει στη συμπτωματολογία των γηρατειών¹²⁷.

Για εκείνον ο πλούτος που απέκτησε στα πρώτα χρόνια της ζωής του δεν έχει πλέον σημασία, διότι δεν αξίζει πια τίποτα όσο η νεότητα και η ζωντάνια του σώματος και της ψυχής. Η απουσία προσώπων από τη ζωή του και η παραγκώνιση που υφίσταται από τους συνανθρώπους του, η ασθενής όψη και η ψυχολογική ασθένεια που αντιμετωπίζει με μελαγχολική και καταθλιπτική διάθεση, η έλλειψη ξεκούρασης και ύπνου και η διακωμώδηση από τους νέους ανθρώπους τον καταβάλλουν σε μεγάλο βαθμό¹²⁸.

Η πεσιμιστική διάθεση του ποιητή στην πρώτη ελεγεία

Ο ποιητής ξεκινάει την πρώτη του ελεγεία με ένα είδος *invocatio mortis*, όπου η αιτιολόγηση της *invocatio* έρχεται πολύ αργότερα, πιο συγκεκριμένα στην πέμπτη ελεγεία, στην οποία τονίζει την κατάρρευση, όχι μόνο του ίδιου, αλλά και της κοινωνίας γενικότερα¹²⁹. Η πρώτη ελεγεία συνδυαστικά με την τελευταία, δημιουργούν κυκλική σύνθεση στο έργο (*ring composition*), αφού η θεματική του γήρατος και του θανάτου επαναλαμβάνεται. Ακόμη, το θρηνητικό άσμα της πέμπτης ελεγείας που απαγγέλλεται από την *Graia puella*, καθώς και η

¹²⁶ Κάποια από τα συμπτώματα αυτά εντοπίζονται στις περιγραφές του Οβιδίου για την εξορία του. Βλ. Wasyl (2014): 137, 144.

¹²⁷ Στο ποίημα *Carmen* 14, ο Ευγένιος από το Τοledo παρουσιάζει, επίσης, τη συμπτωματολογία του γήρατος και περιγράφει το γήρας να κατασπαράζει οτιδήποτε όμορφο. Βλ. Wasyl (2014): 141-142.

¹²⁸ Το γήρας επηρεάζει τον ποιητή εξωτερικά και εσωτερικά, καθώς βιώνει μια σειρά από φριχτά συμπτώματα. Εκτός από προβλήματα σε όλες τις αισθήσεις του, η όρασή του καταρρέει ('*iam minor auditus, gustus minor; ipsa caligant / lumina; uix tactu noscere certa queo;*' [Τώρα η ακοή είναι λιγότερη, η γεύση λιγότερη τα ίδια μου τα μάτια γίνονται θαμπά. Εγώ με δυσκολία ξέρω τα πράγματα που ακουμπώ] 1. 119-120), το σώμα του γίνεται χλωμό, το δέρμα ξηρό, οι μύες χάνουν την ευλυγισία τους ('*pro niueo rutiloque prius nunc inficit ora / pallor et exanguis funereusque color. / aret sicca cutis, rigidi stant undique nerui, / et lacerant uncae scabida membra manus.*' [Μια χλωμάδα λεκιάζει το πρόσωπό μου, χωρίς αίμα σαν τον θάνατο. Το στεγνώμενο δέρμα μου ξηραίνεται, άκαμπτοι τένοντες ξεχωρίζουν πάνω του / και οι παλάμες που μοιάζουν με νύχια ζώου τώρα γρατζουνούν τα άκρα μου που φαγουρίζονται.] 1.133-136). Βλ. Green (2013): 266, Ruys, (2007): 177, Das-Fielding (2016): 151.

¹²⁹ Wasyl (2011): 116.

επιθυμία του Μαξιμιανού να πεθάνει στην έκτη ελεγεία, ανταποκρίνονται στην επιθυμία του ποιητή να πεθάνει, επιθυμία που απαντά και στην πρώτη ελεγεία¹³⁰.

Ήδη από τους πρώτους στίχους διακρίνεται η έντονη απαισιοδοξία του ποιητή. Στον δεύτερο στίχο η λέξη *fesso*, που κατά κύριο λόγο εμφανίζεται σε ταφόπλακες, θυμίζει επιτύμβιο στοιχείο, οπότε αντιλαμβανόμαστε εξ αρχής το μοτίβο, στο οποίο θα κινηθεί ο ποιητής στην υπόλοιπη ελεγεία. Ο Μαξιμιανός αναμένει καρτερικά τον θάνατο, που αποτελεί ξεκούραση της ψυχής¹³¹:

‘*mors est iam requies, uiuere poena mihi*’ (1. 4)

[Ο θάνατος είναι η γαλήνη μου και η ζωή μια τιμωρία για μένα]

Ακόμη, σε αρκετούς στίχους (όπως για παράδειγμα στους στίχους 10, 59, 64, 72¹³²) γίνεται χρήση επιτάφιας φρασεολογίας¹³³. Η επιτάφια ορολογία τονίζει πως στο γεροντικό σώμα έχει θαφτεί η νεότητα, καθώς και όλες οι χάρες που τη συνοδεύουν. Στόχος του Μαξιμιανού είναι να παρακαλέσει και να προκαλέσει τον θάνατο να έρθει και όχι να τον νικήσει ή να τον ξεπεράσει¹³⁴. Ο καταθλιπτικός τόνος μεγαλώνει, όταν ο ποιητής επαινεί το παρελθόν του και περιφρονεί το παρόν του, το οποίο μόνο ελπιδοφόρο δε διαφαίνεται. Ο θάνατος είναι η μόνη λύση για εκείνον, με τη μόνη μεταθανάτια μαρτυρία του να βρίσκεται στον τελευταίο στίχο όλου του *corpus*, σύμφωνα με τον οποίο μέσω του έργου του θα διατηρηθεί, θα ζει η μνήμη του και μετά από τον θάνατό του (6.12)¹³⁵.

Στους στίχους 227-234 περιλαμβάνεται η προσευχή του ποιητή προς τη Μητέρα Γη. Έμφαση δίνεται στην προσφώνηση της Μητέρας, που ο Μαξιμιανός ζητά από εκείνη να αγκαλιάσει το σώμα του:

‘*suscipe me, genetrix, nati miserere laborum:*

membra peto gremio fessa fouere tuo.’ (1. 227-228)

[Πάρε με, μητέρα μου, λυπήσου το παιδί σου που υποφέρει. / Ζητώ τα κουρασμένα μέλη να περιβάλεις στην αγκαλιά σου.]

¹³⁰ Mauger-Plichon (1999): 386.

¹³¹ Tyson (1996): 51-52.

¹³² Tyson (1996): 54.

¹³³ Wasyl (2011): 127.

¹³⁴ Wasyl (2011): 128.

¹³⁵ Βλ. έβδομο κεφάλαιο. Η παράθεση της μεταθανάτιας άποψης ακριβώς στον τελευταίο στίχο του έργου αφήνει την αίσθηση μιας συνέχειας. Παρόλο που τα γηρατειά είναι ένα βήμα πριν από το οριστικό τέλος της ζωής, της φυσικής δηλαδή ύπαρξης, η αίσθηση της συνέχειας, είτε ως ψυχικής οντότητας, είτε ως ανάμνησης μέσα από μια παρακαταθήκη, δημιουργεί ελπίδα στον αναγνώστη και πίστη για την αιωνιότητα. Ο επιγραμματοποιός Ευγένιος από το Τολέδο παρέχει επίσης την οπτική της αιωνιότητας και την αξία της αιώνιας ύπαρξης. Βλ. Wasyl (2014): 143, D’ Amanti (2016): 178.

Ο Μαξιμιανός αδυνατώντας να αντέξει το ασήκωτο βάρος των γηρατειών, προσεύχεται και παρακαλά τη Μητέρα Γη να τον πάρει κοντά της, ώστε να μην υποφέρει πια από τη σωματική του κατάρπωση και να απελευθερωθεί το βασανισμένο του κορμί από τις συμφορές των γηρατειών¹³⁶. Με την επίκληση στη Μητέρα Γη και τα λόγια που εκστομίζει διεγείρει τα συναισθήματα του αναγνώστη, ώστε να προκαλέσει την εύνοια, τη συμπάθεια και τη συμπόνια απέναντί του. Η λέξη *gremio* συνδυάζει το λεξιλόγιο της μητρότητας με την ορολογία του θανάτου, μιας και το *gremio tuo* παραπέμπει σε επιτύμβιο μνημείο. Έτσι, ενισχύεται εμφαιτικά η έντονη επιθυμία του πρωταγωνιστή να προκληθεί ο θάνατος¹³⁷.

Τέλος, συγκινητική είναι η εικόνα που σχηματίζει λίγο πριν ο ποιητής για τον γέρο, που αδημονώντας να πεθάνει όσο πιο γρήγορα γίνεται χτυπάει με μαστούνη τον τάφο, ισχυροποιώντας την επικείμενη προσευχή¹³⁸. Η υπερβολική, όμως, αναφορά στην επιτύμβια ορολογία ενισχύει την ειρωνεία που υπάρχει στο σημείο αυτό¹³⁹.

Η αντίθεση νεότητας και γήρατος και η στάση του Μαξιμιανού απέναντι στο γήρας

Τα χρονικά επίπεδα με τα οποία παίζει ο Μαξιμιανός είναι το παρόν (γεροντική ηλικία) και το παρελθόν (νεότητα)¹⁴⁰. Η λέξη *lux* ανήκει ως μεταφορική και συμβολική έννοια στην ορολογία για τη ζωή και δημιουργεί οξύμωρο σχήμα με τη λέξη *gravis*, που χρησιμοποιείται για τη μεγάλη γεροντική ηλικία και τον θάνατο¹⁴¹.

Το αντίθετο της νεότητας είναι το γήρας. Η νεότητα αφορά αφενός την ομορφιά, το ωραίο σώμα, τη σωματική δύναμη, τις ψυχικές-πνευματικές δυνάμεις, και αφετέρου τις ικανότητες του μυαλού και του ήθους της ψυχής¹⁴².

Στον στίχο 55 με τη φράση *miseranda senectus* παρουσιάζονται τα γηρατεία ως αβάσταχτα για τον Μαξιμιανό και έρχονται σε αντίθεση με το σφρίγος της νεότητας¹⁴³:

‘*tu me sola tibi subdis, miseranda senectus*’ (1. 55)

[Εσύ μόνο με υποδούλωσες, βλοσυρό γήρας]

Στο τέλος συνοψίζει τους θρήνους σε μια φράση και στη συνέχεια εκφράζει παράπονα για τα γηρατεία, εστιάζοντας στη μοναξιά που αισθάνεται και στον κοινωνικό αποκλεισμό που υφίσταται από τους νέους ανθρώπους. Ακόμα και οι δούλοι του σπιτιού του

¹³⁶ Wasyl (2014): 147.

¹³⁷ Wasyl (2011): 124.

¹³⁸ Wasyl (2014): 140.

¹³⁹ ‘*hinc est quod baculo incumbens ruitura senectus / assiduo pigram uerbere pulsat humum / et numerosa mouens certo uestigia plausu*’ (1. 223-225). Βλ. Wasyl (2011): 124.

¹⁴⁰ Παππάς (2017-2019): 768.

¹⁴¹ ‘*lux grauis in luctu, rebus gratissima laetis*’ (1. 7). Βλ. Tyson (1996): 53.

¹⁴² Wasyl (2014): 137.

¹⁴³ Wasyl (2011): 122.

παρουσιάζονται να τον αντιμετωπίζουν με περιφρόνηση εξαιτίας της γεροντικής του ηλικίας¹⁴⁴:

‘ipsi me pueri atque ipsae sine lite puellae
turpe putant dominum iam uocitare suum.
irrident gressum, irrident iam denique uultum
et tremulum, quondam quod timuere, caput.’ (1. 283-286)

[Τα ίδια τα αγόρια και τα κορίτσια χωρίς διαμάχη / θεωρούν ντροπιαστικό να με φωνάζουν αφέντη τους./ Κοροϊδεύουν τον βηματισμό μου, τελικά κοροϊδεύουν την όψη μου / και το τρεμάμενο κεφάλι, το οποίο κάποτε φοβόντουσαν.]

Το ερωτικό στοιχείο στην Ελεγεία

Στους στίχους 59-100 εμφανίζεται μόνο παρενθετικά το ερωτικό στοιχείο και για τον λόγο αυτό δεν μπορεί η ελεγεία να χαρακτηριστεί ως αμιγώς ερωτική¹⁴⁵. Ο έρωτας που μας περιγράφει ο Μαξιμιανός δεν είναι ούτε σαρκικός ούτε πνευματικός, αφού ο ίδιος τονίζει πως κανένα κορίτσι δεν άξιζε να γίνει σύντροφός του. Στο πορτραίτο της ιδανικής για τον Μαξιμιανό γυναίκας¹⁴⁶ ανταποκρίνονται η Graia puella, την οποία συναντούμε στην πέμπτη ελεγεία και η Candida, η πρωταγωνίστρια της τέταρτης ελεγείας¹⁴⁷. Το άσπρο δέρμα σε συνδυασμό με τα ροδαλά μάγουλα αναφέρεται συχνά ως ιδανική ομορφιά από τους ποιητές και τους συγγραφείς της αρχαιότητας, για τον λόγο αυτό ούτε ο Μαξιμιανός δε θα μπορούσε να ξεφύγει από τα πρότυπα που ‘επέβαλαν’ οι προκάτοχοί του. Έτσι και για τον ίδιο ιδανική είναι η ομορφιά που μας περιγράφει, με πλούσια ξανθά μαλλιά, λευκό δέρμα, σαρκώδη χείλη, μέσα σε ένα υγιές και ιδανικού βάρους σώμα¹⁴⁸:

‘carnis ad officium carnea membra placent.
sit quod in amplexu delectet stringere corpus,
ne laedant pressum quaelibet ossa latus.
candida contempsit, nisi quae suffusa rubore
uernarent propriis ora serena rosis.’ (1. 86-90)

[Τα σαρκώδη μέλη ταιριάζουν για να εξυπηρετούν την σάρκα./ Άσε την να έχει ένα σώμα το οποίο ευχαριστεί όταν την παίρνεις στην αγκαλιά,/ τόσο ώστε τα κόκαλα να μην πονούν

¹⁴⁴ Wasyl (2011): 136.

¹⁴⁵ Παππάς (2017-2019): 764.

¹⁴⁶ Η δήλωση του Μαξιμιανού πως προτιμάει τις καστανομάλλες και όχι τις ξανθές κοπέλες, μας κάνει να υποθέτουμε, χωρίς να είμαστε απολύτως βέβαιοι, πως αυτό το πρότυπο γυναίκας ανήκει στις προτιμήσεις τις ετρουσκικής κομψότητας. Βλ. Juster (2018): 122.

¹⁴⁷ Mauger-Plichon (1999): 370.

¹⁴⁸ Tyson (1996): 78.

όταν πιέξεις τα πλευρά της./ Εγώ απεχθανόμουν τα χλωμά κορίτσια, εκτός από αυτές που είχαν πρόσωπα χαρωπά,/ καλυμμένα με ροζ χρώμα που άνθιζαν με ιδιαίτερα τριαντάφυλλα.]

Επιπλέον, δεν είναι απίθανο για τους στίχους 1. 89-100 ο Μαξιμιανός να άντλησε την έμπνευσή του από το έργο *Lydia bella puella candida*¹⁴⁹.

Στους στίχους 59-60 αναφέρει ότι όλα τα κορίτσια τον επιθυμούσαν για σύζυγό τους και όλοι οι πατεράδες για γαμπρό τους. Ο ίδιος όμως δεν μπορούσε να αντέξει τα δεσμά μιας δέσμευσης¹⁵⁰:

‘ergo his ornatum meritis prouincia tota
optabat natis me sociare suis’ (1. 59-60)

[Έτσι ομόρφαινα με τα προσόντα μου ολόκληρη την επαρχία./ Η επαρχία ολόκληρη ευχόταν με τις κόρες της να με συνδέσει.]

‘nullaque coniugii uincula grata pati’ (1. 62)
[Και να μην υποφέρω κανένα δεσμό γάμου]

Λογοτεχνικές επιρροές του ποιητή στην πρώτη ελεγεία και η διαφοροποίησή του από τα κλασικά πρότυπα

Υπάρχουν ορισμένα θεματικά στοιχεία που φανερώνουν την ειδολογική μείξη στην ελεγεία αυτή. Η λέξη *aemula* που σημαίνει φθονερός, δεν έχει μόνο μια έννοια, αλλά επίσης, σημαίνει όμοιος, εφάμιλλος και συγγενεύει με το ρήμα *aemulari* που σημαίνει μιμούμαι. Έτσι, παραπέμπει στη μίμηση, δηλαδή την *aemulatio*¹⁵¹. Τα πρότυπα μίμησης για τον Μαξιμιανό είναι οι Αυγούστειοι ελεγειακοί ποιητές και η απόσταση ανάμεσα στον ποιητή της Ύστερης Αρχαιότητας και τους Αυγούστειους δηλώνεται με το επίθετο *tarda*¹⁵², που εκφράζει την οψιμότητα της ερωτικής ελεγειακής ποίησης κατά την Ύστερη Αρχαιότητα. Η επιρροή από τον Οβίδιο είναι πασιφανής στη φράση “non sum qui fueram” (=δεν είμαι αυτός που ήμουν)¹⁵³:

‘non sum qui fueram: periit pars maxima nostri’ (1. 5)
[Ό,τι ήμουν κάποτε, εγώ δεν είμαι: το καλύτερο μέρος έχει πεθάνει]

¹⁴⁹ *candida contempsi, nisi quae suffusa rubore /uernarent propriis ora serena rosis. /hunc Venus ante alios sibi uindicat ipsa colorem, /diliget et florem Cypris ubique suum. /aurea caesaries demissaque lactea ceruix / uultibus ingenuis uisa sedere magis. /nigra supercilia, frons libera, lumina nigra /urebant animum saepe notata meum. /flammea dilexi modicumque tumentia labra, / quae gustata mihi basia plena darent. / in tereti collo uisum est pretiosius aurum, /gemma et iudicio plus radiare meo. (1. 89-100). Βλ. White (2019): 26.*

¹⁵⁰ Welsh (2011): 216.

¹⁵¹ Παππάς (2017-2019): 765.

¹⁵² Η λέξη *tarda* (1. 2) είναι το αρχαίο επίθετο για τη μεγάλη ηλικία. Tyson (1996): 50.

¹⁵³ Παππάς (2017-2019): 765.

Ο Οβίδιος, του οποίου παρόμοια φράση συναντούμε στο έργο *Tristia* (3.11.25 ‘Non sum ego quod fueram’), νιώθει ως ζωντανός-νεκρός στην εξορία και εκφράζει με τον τρόπο αυτό τη λύπη του, όπως και ο Μαξιμιανός βιώνει με θλίψη τη γεροντική ηλικία, ενώ το επίθετο *maxima* εκτός από την ετυμολογική σύνδεση που δημιουργεί με το όνομα του Μαξιμιανού, παραπέμπει και στο γήρας¹⁵⁴.

Τα συμπτώματα του έρωτα (*ερωτικά παθήματα*) αποτελούν όχι μόνο τυπική συμπτωματολογία του έρωτα, αλλά και της σωματικής και ψυχολογικής κατάπτωσης εξαιτίας της γεροντικής ηλικίας. Κάποια από αυτά τα συμπτώματα είναι η αποχή από το φαγητό, η αϋπνία, η ωχρότητα, τα αδύναμα εξασθενημένα άκρα¹⁵⁵. Η περιγραφή του Μαξιμιανού είναι αρκετά παραστατική, διότι ο ίδιος τα βιώνει στον έσχατο βαθμό¹⁵⁶. Η επιρροή από τον Ιουβενάλη στο σημείο αυτό είναι ευδιάκριτη¹⁵⁷.

Στον τρίτο στίχο η εικόνα¹⁵⁸, όπου το σώμα παρουσιάζεται ως φυλακή της ψυχής, αποτελεί αγαπημένο μοτίβο των χριστιανών συγγραφέων. Πέρα από την επιρροή του Μαξιμιανού στο κομμάτι αυτό από τη χριστιανική λογοτεχνία, φανερό είναι και η επίδραση του Ορατίου και του Λουκρητίου στην επιθυμία και ανάγκη να απελευθερωθεί η ζωή από το σώμα, το οποίο έχει γίνει η φυλακή του. Ακόμη, ο φιλόσοφος Βοήθιος, στο έργο του *Consolatio Philosophiae* βρίσκεται στη φυλακή και σκέπτεται τον επικείμενο θάνατό του, προκειμένου να απελευθερωθεί από τα δεσμά. Άρα, πρόκειται για φράση κλασικού μοτίβου στην κλασική, χριστιανική και μεταγενέστερη λογοτεχνία¹⁵⁹:

‘solue precor miseram tali de carcere uitam’ (1. 3)

[Προσεύχομαι η άθλια ζωή να ελευθερωθεί μου από μια τέτοια φυλακή.]

Ακόμη, η επίδραση του είδους της Κωμωδίας είναι έκδηλη με τον όρο *senibus* που εμφανίζεται συχνά στην Κωμωδία, αφού η μορφή του γέρου αποτελεί τυπικό χαρακτήρα στα έργα αυτού του είδους. Το είδος της ρωμαϊκής κωμωδίας έχει ασκήσει μεγάλη επίδραση σε όλο το έργο του Μαξιμιανού και όχι μεμονωμένα στην πρώτη αυτή ελεγεία¹⁶⁰:

‘heu senibus uitae portio quanta manet!’ (1. 16)

[αλίμονο, τι μερίδιο ζωής απομένει στους ηλικιωμένους!]

Το επίθετο *rigidus* είναι συχνά συνυφασμένο με το πρόσωπο του Κάτωνα και συχνά το βρίσκουμε να τον χαρακτηρίζει στα έργα του Βοηθίου. Κατά κοινή ομολογία, ο Μαξιμιανός

¹⁵⁴ Παππάς (2017-2019): 765.

¹⁵⁵ Wasyl (2011): 124.

¹⁵⁶ 1. 131-164. Βλ. Wasyl (2011): 124.

¹⁵⁷ Ιουβενάλης (*Sat.* 10.188-288). Βλ. Παππάς (2017-2019): 767.

¹⁵⁸ *De carcere uitam*: στην ορφική πίστη αναπτύσσεται το θέμα πως το σώμα είναι μια φυλακή. Βλ. Tyson (1996): 51-52.

¹⁵⁹ Βλ. Hunter (2015): 161, Juster (2018): 106.

¹⁶⁰ Juster (2018): 109.

έχει επηρεαστεί και από τον Βοήθιο¹⁶¹, ενώ το *tremulus* αποτελεί τυπικό επίθετο για τον γέρο και εμφανίζεται στον Τίβουλλο¹⁶².

Οι όροι *res* και *facta* εμπεριέχουν νομικό περιεχόμενο. Μια πράξη για τον Μαξιμιανό εξαρτάται από τον σκοπό για τον οποίο θα πραγματοποιηθεί και από μόνη της δεν μπορεί να είναι καλή ή κακή, ηθική ή ανήθικη¹⁶³.

Ο όρος *crimen* δεν έχει μόνο την έννοια του εγκλήματος σε νομικά πλαίσια, αλλά και την έννοια της αμαρτίας σε θρησκευτικά. Όλοι αυτοί οι όροι δείχνουν ξεκάθαρα τη ρητορική και χριστιανική επιρροή που ασκήθηκε στον ποιητή μας¹⁶⁴:

‘*crimen amare iocos, crimen conuiuia, cantus:*

o miseri, quorum gaudia crimen habent’ (1.179-180)

[Είναι αμαρτία να αγαπάς τα αστεία, αμαρτία είναι τα συμπόσια, το τραγούδι. / Ω κακόμοιρε, αμαρτία έγιναν οι χαρές!]

Τέλος, στην περιγραφή των ιδανικών χαρακτηριστικών της γυναικείας ομορφιάς είναι σαφώς επηρεασμένος από τον Οβίδιο. Η διάκρισή του από το πρότυπό του έγκειται στο ότι ο Μαξιμιανός δεν ήταν ευχαριστημένος από καμία κοπέλα, ενώ ο Οβίδιος θεωρούσε ότι κάθε γυναίκα μπορεί να ικανοποιήσει οποιονδήποτε άντρα με διαφορετικούς τρόπους¹⁶⁵.

Το γεγονός πως ο Μαξιμιανός δεν είναι ένας τυπικός ελεγειακός εραστής απορρέει από αρκετά στοιχεία στο έργο. Πρώτα από όλα η περιγραφή της ιδανικής *puella* δεν τον κατατάσσει στην κατηγορία των κλασικών ελεγειακών. Ακόμα, λείπει ο *furtivus amor*, ο παράνομος έρωτας, όπως και τα ερωτικά εμπόδια, τα λεγόμενα *impedimenta amoris*. Παρόλα αυτά στην τρίτη ελεγεία τα βλέπουμε ξεκάθαρα¹⁶⁶. Σε αντίθεση με την αντιμετώπιση άλλων ελεγειακών ποιητών ή του ποιητή μας στην τρίτη ελεγεία, ο Μαξιμιανός εδώ είναι ένας περιζήτητος εργένης, τον οποίο επιθυμούν για γαμπρό όλοι οι πατεράδες για τις κόρες τους. Η υπερβολή είναι εμφανής στα λόγια του. Τα κλασικά ελεγειακά μοτίβα του *militia amoris* και του *servitium amoris* είναι ανύπαρκτα εδώ. Επιπλέον, δεν υπάρχει κάποια *dura domina* που να του δυσκολεύει τη ζωή, αλλά ο ίδιος είναι ένας *durus dominus*, που απορρίπτει όλα τα κορίτσια. Ο ίδιος δεν εμφανίζεται ούτε μια στιγμή ως *exclusus amator*, δηλαδή ως αποκλεισμένος εραστής. Αυτό έρχεται σε αντίθεση

¹⁶¹ Βλ. κεφάλαιο τέταρτο.

¹⁶² Juster (2018): 116, 135, 136.

¹⁶³ ‘*non res in uitium, sed male facta cadunt*’ (1.50). Βλ. Juster (2018): 116.

¹⁶⁴ Juster (2018): 134.

¹⁶⁵ Παππάς (2017-2019): 775.

¹⁶⁶ Βλ. τέταρτο κεφάλαιο.

με την επόμενη ελεγεία, στην οποία η *dura domina* είναι η Λυκωρίδα, η οποία τον εγκαταλείπει για νεότερους άντρες¹⁶⁷.

Το ιστορικο-πολιτικό υπόβαθρο

Στον στίχο 55, όπως και στους 257, 261-262:

‘his ueniens onerata malis incurua senectus
cedere ponderibus se docet ipsa suis.’ (1. 261-262)

[Η λυγισμένη ηλικία προχωράει μπροστά επιβαρυνμένη από τα κακά της / μαθαίνει τον εαυτό της να λυγίζει από τα ίδια της τα βάρη.]

κυριαρχεί η εικόνα στρατιωτικής ήττας. Πιθανότατα, πρόκειται για την ήττα του δυτικού μέρους της αυτοκρατορίας στα μέσα του 6^{ου} αιώνα από τον Ιουστινιανό. Είναι, επίσης, πιθανό, να εννοείται η λογοτεχνική ‘ήττα’ που βιώνει η ελεγεία, αλλά δεν αποκλείεται να αφορά η αναφορά αυτή του ποιητή και στην ήττα του σώματος του Μαξιμιανού από τα χρόνια που έχουν παρέλθει¹⁶⁸.

Στον στίχο 232:

‘redde precor patrio mortua membra solo’ (1. 232).

[Εγώ προσεύχομαι να αναζωογονηθούν τα νεκρά μέλη στο πατρικό έδαφος.]

φαίνεται να υπάρχει μια προσωπική δήλωση εξορίας του Μαξιμιανού, η οποία ενισχύεται από το γεγονός πως στα 537-539 μ.Χ. οι Ρωμαίοι εγκατέλειπαν τα σπίτια τους εξαιτίας της ανάπτυξης των δυνάμεων του Ιουστινιανού¹⁶⁹.

Ποιητολογική προσέγγιση της πρώτης ελεγείας του *corpus*

Στην πρώτη ελεγεία διαφαίνεται ένας υπολανθάνων λόγος ποιητικής. Ο αναγνώστης είναι σε θέση να εντοπίσει τη νέα ελεγειακή διάσταση που δίνει ο Μαξιμιανός στο έργο του, που δεν είναι άλλη από την ελεγεία χωρίς αγάπη. Στην ελεγεία αυτή ο ποιητής μεταμορφώνεται σε έναν αντι-ελεγειακό ποιητή, αφού απουσιάζει από εδώ η αφήγηση ερωτικών γεγονότων. Το ποίημα αυτό αποδεικνύει πως ο Μαξιμιανός έχει σαφείς διαφοροποιήσεις από τους κλασικούς ελεγειακούς. Είναι ένας ποιητής της Ύστερης Αρχαιότητας, που προσπαθεί να εντάξει ένα σχετικά ‘παλαιό’ είδος σε μια νέα κουλτούρα, εντελώς διαφορετική από τη νοοτροπία των Αυγούστειων χρόνων και με τον τρόπο αυτό, να παραδώσει ένα νέο είδος ελεγείας, στο οποίο αναμειγνύονται διαφορετικά ειδολογικά χαρακτηριστικά¹⁷⁰.

¹⁶⁷ Βλ. Παππάς (2017-2019): 772-773, D’ Amanti (2016): 182.

¹⁶⁸ ‘tu me sola tibi subdis, miseranda senectus’ (1. 55), ‘uincimur infirmi defectu corporis, et qua’ (1. 257). Βλ. Juster (2018): 117.

¹⁶⁹ Juster (2018): 140.

¹⁷⁰ Wasyl (2011): 135.

Το μοτίβα μετασχηματίζονται και προσαρμόζονται πλέον στα νέα λογοτεχνικά δεδομένα, σύμφωνα με τις επιταγές της εποχής. Ο Μαξιμιανός έχει ως κύριο μέλημά του να δώσει έμφαση στο περιεχόμενο και όχι στη μορφή. Για τον λόγο αυτό, η αφεγάδιαστη μορφή του corpus δε βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του τόσο, όσο το να περιγράψει ρεαλιστικά, με παραστατικότητα και ζωντάνια τα γεγονότα που αφορούν την προσωπική του ζωή¹⁷¹.

Η αφήγηση του Μαξιμιανού δεν έχει γραμμική συνέχεια, αλλά παρουσιάζει επεισοδιακή καταγραφή γεγονότων, εφόσον ο ίδιος επανέρχεται συχνά στη ζοφερή αναπαράσταση της παρούσας κατάστασής του, ακόμα και στην αφήγηση των νεανικών περιπετειών¹⁷². Ο Μαξιμιανός, ενώ κάποτε απολάμβανε τη ζωή όντας όμορφος και αγαπητός σε όλους, τώρα είναι ένας γέρος και μελαγχολικός άνθρωπος¹⁷³. Ίσως εδώ να κρύβεται ένας υπαινιγμός στο είδος της ελεγείας, το οποίο κάποτε χαρακτηριζόταν από αίγλη και ζωντάνια, ενώ τώρα εμφανίζεται να έχει εκπέσει, και μοναδική της σωτηρία είναι να πεθάνει μαζί με τον τελευταίο της δημιουργό.

Στους στίχους 9-14:

‘dum iuuenile decus, dum mens sensusque maneret,
orator toto clarus in orbe fui.
saepe poetarum mendacia dulcia finxi
et ueros titulos res mihi ficta dabat.
saepe perorata percepi lite coronam
et merui linguae praemia grata meae.’ (1. 9-14)

[Όσο ήμουν νέος και όμορφος, όσο το μυαλό και οι αισθήσεις παρέμεναν,/ ήμουν φημισμένος ομιλητής σε όλον τον κόσμο./ Συχνά έπλαθα γλυκά ψέματα των ποιητών/ και τα δημιουργήματα έφερναν πραγματική δόξα σε μένα./ Συχνά κέρδιζα την απόφαση σε περιπτώσεις του νόμου/ και άξιζα τον φόρο τιμής για την επιδέξια γλώσσα μου.]

εντοπίζεται ένας λόγος περί ποιητικής. Ο ποιητής μας αναφέρει χαρακτηριστικά πως ως νέος ήταν ρήτορας. Μιλώντας για ένα είδος που ανήκει στη σοβαρή λογοτεχνία, της *gravitas*, το κάνει στα πλαίσια ενός είδους της ελαφρότητας, δηλαδή της *levitas*. Το επίθετο *dulcis* που εμφανίζεται συχνά στην πρώτη ελεγεία, αποτελεί τεχνικό όρο του ελεγειακού λεξιλογίου. Συμπεραίνουμε πως συνήθιζε να συνθέτει ελεγείες σε μια ηλικία που δεν είχε αναπτυχθεί ακόμη η λογοτεχνική του σκέψη. Η λέξη *lis* εμφανίζεται σε νομικά συμφραζόμενα και

¹⁷¹ Wasyl (2011): 128.

¹⁷² Wasyl (2011): 116.

¹⁷³ Wasyl (2011): 120.

σημαίνει τη δικαστική διαμάχη. Άρα, συνεχίζεται η σύζευξη της *gravitas* με τη *levitas* και η εναλλαγή στο συγκεκριμένο απόσπασμα από το ένα μοτίβο στο άλλο¹⁷⁴:

‘augebat meritum dulcis mixtura bonorum’ (1. 29)

[Αυτό το μείγμα των ταλέντων μου αύξανε την αξία μου.]

Τα επίθετα *gratus* και *formosus*:

‘sic cunctis formosus ego gratusque uidebar’ (1. 71)

[Κατά αυτόν τον τρόπο φαινόμενοι όμορφος και χαριτωμένος]

αποτελούν μέρος της τεχνικής ορολογίας, που χρησιμοποιείται στην κλασική ερωτική ελεγειακή ποίηση με μια διαφορά. Ενώ στην Αυγούστεια ερωτική ελεγεία οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται για την περιγραφή κάποιας κοπέλας, στην πρώτη αυτή ελεγεία του έργου χρησιμοποιούνται για την περιγραφή του άντρα, του πρωταγωνιστή. Παρόλο που στην πρώτη ελεγεία ο Μαξιμιανός κάνει χρήση των επιθέτων αυτών για τον εαυτό του, στη δεύτερη ελεγεία η λέξη *formosa* περιγράφει την εξωτερική εμφάνιση της Λυκωρίδας¹⁷⁵. Το επίθετο *grata* που χρησιμοποιείται εδώ για τις διακρίσεις που λάμβανε ο Μαξιμιανός ως ρήτορας, αναγνωρίζεται, επίσης, ως τεχνικός όρος της ερωτικής ελεγείας. Ως νέος όντας ρήτορας και ποιητής της γλυκιάς λογοτεχνίας, εμφανίζεται να συγκεντρώνει στο πρόσωπό του και το στοιχείο της *levitas* και το στοιχείο της *gravitas*¹⁷⁶.

Έτσι, ο Μαξιμιανός αυτοπαρουσιάζεται ως ποιητής με μεταποιητική αυτοσυνειδησία και μας παρουσιάζει ένα στοιχείο του ελεγειακού είδους. Στους στίχους 21-50 οι αρετές ενός *vir Romanus* χαρακτηρίζουν και τον ποιητή μας. Πολιτικά εκπροσωπεί το *negotium*, ακολουθώντας τη *vita activa*, εφόσον τον ενδιαφέρει η ενασχόληση με την πολιτική. Αυτό το βλέπουμε να πραγματοποιείται στην πέμπτη ελεγεία, στην οποία ο Μαξιμιανός αποστέλλεται για πολιτική συνθηκολόγηση στην Κωνσταντινούπολη. Ποιητολογικά είναι ένας τύπος της *gravitas* που ενσαρκώνει χαρακτηριστικά επικού ήρωα. Στα νιάτα του κάνοντας εμφανή τη διαφοροποίησή του από τους Αυγούστειους ελεγειακούς, συνδυάζει το *otium* με το *negotium*, αφού πέρα από ικανότατος αθλητής, ήταν και λάτρης της ποιητικής σύνθεσης.

Ο Μαξιμιανός χρησιμοποιεί, ακόμη, ένα επίθετο, το οποίο αφορά γενικότερα στο είδος της ελεγείας και χρησιμοποιείται και από τον Οβίδιο στο *Remedia Amoris* (379: *blanda elegia*). Το επίθετο αυτό τοποθετείται σε συμφραζόμενα που είναι δηλωτικά της σύνθεσης

¹⁷⁴ ‘saepe poetarum mendacia dulcia finxi’ (1. 11), ‘fastidita iacet, quae modo dulcis erat’ (1.162). Βλ. Παππάς (2017-2019): 769.

¹⁷⁵ Wasyl (2011): 120.

¹⁷⁶ Παππάς (2017-2019): 769-770.

ποίησης γενικότερα, εφόσον κάνει χρήση τόσο της λέξης *roemata*, όσο και της λέξης *finigo*, ενισχύοντας τους ποιητολογικούς του υπαινιγμούς¹⁷⁷:

‘non fora sollicito, non blanda roemata finigo’ (1.129)

[δεν ξεσηκώνω πια την αγορά, κολακευτικά ποιήματα φτιάχνω.]

Η φράση *mixtura bonorum*:

‘augebat meritum dulcis mixtura bonorum’ (1. 29)

[η γλυκιά ανάμειξη αύξαινε την αξία των αγαθών]

έχει δύο λογοτεχνικές αναλύσεις. Πρώτον, αναμειγνύει τα στοιχεία του χαρακτήρα του που περιέχουν θετικό περιεχόμενο και δεύτερον, αναμειγνύει στην ποίησή του τα λογοτεχνικά είδη της Ύστερης Αρχαιότητας. Μέσα από την ανάμειξη αυτή, αναδεικνύεται το στοιχείο της ποικιλίας, δηλαδή της *variatio*, που εκφράζεται με τη λέξη *varium*:

‘ut semper varium plus micat artis opus.’ (1. 30)

[όπως πάντα η ποικιλία φωτίζει περισσότερο ένα έργο τέχνης.]

Η *variatio*, δηλαδή η ποικιλία σε λογοτεχνικά μοτίβα και θεματικές, πέρα από το γεγονός πως αποτελεί καθολικό στοιχείο στις *Ελεγείες* του Μαξιμιανού είναι έκδηλη και στην πρώτη του ελεγεία. Ο λόγος για μείξη των ειδών εδραιώνεται με τη λέξη *iuncta* (1. 32). Στον ίδιο στίχο η λέξη *alterno* δηλώνει την εναλλαγή εξαμέτρου και πενταμέτρου και άρα ποιητολογικά αναφέρεται στο είδος της ελεγείας. Όλα αυτά συμβάλλουν στην ενίσχυση της άποψης πως το έργο του αποτελεί ένα ‘δοχείο’, όπου έχουν αναμειχθεί διαφορετικά λογοτεχνικά είδη και ελεγειακά μοτίβα¹⁷⁸. Στους στίχους 31-32 βρίσκεται ένας υπολανθάνων λόγος ποιητικής:

‘nam quaecumque solent per se perpensa placere,
alterno potius iuncta decore placent.’ (1. 31-32).

[Δηλαδή αυτά που συνηθίζουν να σε ευχαριστούν,/ σε ευχαριστούν περισσότερο όταν ενώνονται με χάρη.]

Οι «καλά σταθμισμένοι στίχοι» είναι οι στίχοι που ανήκουν στα είδη της *gravitas*, δηλαδή στα αυστηρά και σοβαρά λογοτεχνικά είδη, ενώ αυτοί που εναλλάσσονται ανήκουν στο είδος της *levitas*, δηλαδή στο ελαφρύ είδος της ελεγείας και με την αναφορά του ποιητή στον Σωκράτη και τον Κάτωνα, σε πρόσωπα που ήταν εκπρόσωποι της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής *gravitas*, τονίζεται πως κι εκείνοι είχαν την ικανότητα να συνδυάζουν τη *levitas* με τη *gravitas*, όπως και ο Μαξιμιανός¹⁷⁹.

¹⁷⁷ White (2019): 11-12.

¹⁷⁸ Παππάς (2017-2019): 772. Επιπλέον, στον στίχο 225 ο όρος *vestigia* (*et numerosa mouens certo uestigia plausu*) αφορά μεταφορικά το μετρικό πόδι και κυριολεκτικά το σωματικό. Βλ. Juster (2018): 139.

¹⁷⁹ Παππάς (2017-2019): 772-773.

Στους στίχους 237-240 περιγράφεται ως αβοήθητος γέρος άντρας. Προσφέρεται εδώ το στοιχείο της αντικλίμακας, όπου τα γεγονότα δεν εξελίσσονται ανοδικά¹⁸⁰. Το ότι ο Μαξιμιανός παρουσιάζεται ως αβοήθητος μας κάνει να σκεφτούμε πως πίσω από την κατάπτωση του σώματος κρύβεται η κατάπτωση του είδους της ερωτικής ελεγείας. Η ερωτική ελεγεία πλέον έχει αλλάξει κι έχει εκπέσει αρκετά σε αντιδιαστολή προς την περίοδο άνθισής της κατά τους Αυγούστειους χρόνους. Άρα, κατά τον Μαξιμιανό δεν υπάρχει τώρα σωτηρία, ή κάποιος άξιος ποιητής, ώστε να τη βοηθήσει να ξαναβρεί έστω για λίγο την παλιά της αίγλη. Έτσι, ο ίδιος επιλέγει να χρησιμοποιήσει αυτού του είδους την παρομοίωση, με σκοπό να αντιληφθεί ο αναγνώστης παραστατικά την ειδολογική έκπτωση¹⁸¹.

Στον στίχο 274¹⁸²:

‘et nullum est quod non tempore cedat opus.’ (l. 274)

[και δεν υπάρχει κανένα έργο, το οποίο δεν υποχωρεί στον χρόνο.]

ο Μαξιμιανός αναφέρεται σε κάθε εργασία που υποκύπτει στο πέρασμα του χρόνου. Επομένως, ποιητολογικά κυριαρχεί ο υπαινιγμός πως η ερωτική ελεγεία παλαιότερα είχε φτάσει στο απόγειό της. Με το πέρασμα, όμως, του χρόνου, όχι μόνο χάθηκε η ζωντάνια της, αλλά και οποιαδήποτε ελπίδα να ζήσει μια δεύτερη νεότητα μέσα από καινούργιους ποιητές που θα την αναδείξουν. Όπως έχει γεράσει ο Μαξιμιανός και αποτελεί πλέον αντικείμενο χλευασμού και αποστροφής, έτσι και η ερωτική ελεγεία αντιμετωπίζεται ως ‘γερασμένο’ πια είδος, με αποστροφή από τους νεότερους ποιητές, εφόσον, όπως προαναφέρθηκε, τα λογοτεχνικά πνεύματα της εποχής αναζητούν νέα μονοπάτια δημιουργίας.

Τέλος, στο ποίημα αυτό στόχος του Μαξιμιανού δεν ήταν να αφηγηθεί μια ιστορία αγάπης, αλλά να αναδείξει, μέσα από την αναπαράστασή του ως γέρου άντρα, την κοινωνική κατάσταση της εποχής του (μοτίβο του *senectus mundi*), κι ακόμη, να φανερώσει τη μοίρα της ερωτικής ελεγειακής ποίησης κατά την εποχή της Ύστερης Αρχαιότητας.

¹⁸⁰ ‘cumque magis semper iaceam uiuamque iacendo, /quis sub uitali computet esse loco?’ (l. 239-240). Βλ. Ellis (1884): 153.

¹⁸¹ Juster (2018): 106.

¹⁸² Η λέξη *opus* αφορά και στη λογοτεχνική δημιουργία, οπότε είναι φανερό πως πρόκειται για ποιητολογικό υπαινιγμό στο είδος της ερωτικής ελεγείας. Βλ. Juster (2018): 163.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΛΕΓΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Υπόθεση της ελεγείας

Στη δεύτερη ελεγεία, που καλύπτει μόλις 74 στίχους, ο ποιητής επικεντρώνεται σε μια ελεγειακή puella, τη Λυκωρίδα, η οποία εγκαταλείπει τον γέρο πια Μαξιμιανό για άλλους, νεότερους, όμορφους και υγιείς άντρες. Στους στίχους 1-24 ο Μαξιμιανός αφηγείται με λεπτομέρεια τη συμπεριφορά της αγαπημένης του και την απόρριψη που βιώνει από εκείνη, όταν τον αντικρίζει. Η Λυκωρίδα κρύβεται, φτύνει αηδιασμένη και αναρωτιέται πώς είναι δυνατόν κάποτε να ήταν αυτός ο εραστής της. Κατόπιν, ο ποιητής περιγράφει την αγαπημένη του (2. 25-36), ενώ στη συνέχεια, μετά από τη σκιαγράφησή της, επανέρχεται στα παράπονά του για την παραγκώνισή του (2. 37-74), μιλώντας με αποστροφή προς τη Λυκωρίδα¹⁸³.

Ο Szövérfy θεωρεί πως στο ποίημα ενυπάρχουν σατιρικές και αντιφεμινιστικές συνδηλώσεις, θέση που αντικρούεται λόγω της λεπτής, ήπιας και μη επιθετικής απεικόνισης της Λυκωρίδας, όπου ο ποιητής αντιμετωπίζει τη Λυκωρίδα ακόμα με θαυμασμό και με αξιοπρόσεκτη ηπιότητα, ενώ εκείνη με αηδία¹⁸⁴:

atque tamen–niuei circumdant tempora cani
et iam caeruleis infecit hora notis–
praestat adhuc nimiumque sibi pretiosa uidetur
atque annos mecum despicit illa suos.
et, fateor, primae retinet monimenta figurae
atque inter cineres condita flamma manet. (2. 25-30).

[Κι ακόμη, -χιονισμένες μπούκλες κυκλώνουν το μέτωπό της/ και ήδη ο χρόνος τη λεκιάζει με τα σκούρα σημάδια ηλικίας-,/ ακόμη φαίνεται εκθαμβωτική,/ και δυσανασχετεί για τα χρόνια που εκείνη πέρασε μαζί μου. /Και, εγώ παραδέχομαι ότι αυτή διατήρησε την νεανική της φιγούρα/ και κρυμμένες φλόγες παραμένουν κάτω από τις στάχτες.]

Γενικότερα, ο Μαξιμιανός αρέσκεται να παραθέτει αντιπαραθέσεις. Στην ελεγεία αντικρούεται η παλαιότερη ευτυχία που απολάμβανε στην αγκαλιά της αγαπημένης του, με την τωρινή δυστυχία εξαιτίας της εγκατάλειψής της. Ακόμη, το παιχνίδι των αντιθέσεων κλιμακώνεται με τη διαφορά των δύο εραστών ως προς την εξωτερική εμφάνιση. Ενώ έχουν γεράσει και οι δύο, η Λυκωρίς, πληροφορούμαστε, πως είναι ακόμα πολύ όμορφη, ενώ ο πρωταγωνιστής μας έχει χάσει την ελκυστικότητά του. Τέλος, με αναδρομή στο παρελθόν

¹⁸³ Βλ. White (2019): 44-45, Szövérfy (1968): 357.

¹⁸⁴ Roberts (2018): 5.

ο Μαξιμιανός αποκαλύπτει τις ευχάριστες στιγμές που απολάμβανε με τη Λυκωρίδα. Συγκινητικό είναι το σημείο, όπου ο Μαξιμιανός ζητά από τη Λυκωρίδα να τον αποκαλεί τουλάχιστον πατέρα της, ώστε να μην τον παραμερίσει εντελώς από τη ζωή της¹⁸⁵:

si modo non possum, quondam potuisse memento:

sit satis ut placeam me placuisse prius. (2. 57-58)

[Αν τώρα εγώ δεν μπορώ, να θυμηθώ, κάποτε μπορούσα./ Αν είναι αρκετό να σε ευχαριστεί ότι παλαιότερα σε ικανοποιούσα.]

Ποιητολογική προσέγγιση

Η Λυκωρίδα που αποστρέφεται τον Μαξιμιανό θα μπορούσε να παρομοιαστεί, αρχικά, με την ερωτική ελεγεία. Το ίδιο το είδος της ερωτικής ελεγείας δεν ικανοποιείται πια από ποιητές που ακολουθούν τα παλαιότερα, κλασικά πρότυπα. Επιπλέον, όπως η Λυκωρίδα επιθυμεί νεότερους άντρες, έτσι και οι νέοι ποιητές στρέφονται προς την αναζήτηση νέων λογοτεχνικών ειδών, που ανθίζουν ολοένα και περισσότερο, απορρίπτοντας το ξεπερασμένο, 'γερασμένο' ερωτικό ελεγειακό είδος. Η απομάκρυνση της μεγάλης ηλικιακά, αλλά *formosa* Λυκωρίδος από τον ποιητή, που είναι ηλικιωμένος, αποτελεί υπαινιγμό στη μεγάλη παρακμή του ελεγειακού είδους και τα ανθηρά χρόνια που έχουν παρέλθει¹⁸⁶.

Η επιμονή του Μαξιμιανού στη διατήρηση της παλιάς αίγλης και ομορφιάς της Λυκωρίδας δε μας αφήνει περιθώρια να απομακρυνθούμε από τον παραλληλισμό της Λυκωρίδας με το είδος της ερωτικής ελεγειακής ποίησης. Άρα, για τον ίδιο η ελεγεία ως είδος δεν έχει χάσει τη γοητεία και την ελκυστικότητά της, παρόλο που πέρασαν αρκετά χρόνια μετά από τον τελευταίο που ασχολήθηκε με τη σύνθεσή της, τον Οβίδιο. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η Λυκωρίδα= ελεγεία, στρέφεται πια προς νέες κατευθύνσεις, επομένως προς νέες θεματικές, νέα μοτίβα, και το παλιό, γερασμένο πια είδος (Μαξιμιανός= παλιό είδος ελεγείας) δεν καλύπτει τις ερωτικές, λογοτεχνικές της ανάγκες. Το όνομα της αγαπημένης του Μαξιμιανού μάς οδηγεί σε ένα άλλο λογοτεχνικό μονοπάτι, όπου υπάρχει η αρχέτυπη ερωμένη και πρωταγωνίστρια της ερωτικής ελεγείας στο έργο του Κορνηλίου Γάλλου που φέρει τον τίτλο *Amores*¹⁸⁷.

Η λέξη *amorum* βρίσκεται σε εμφαντική θέση στο τέλος του στίχου 33 και αποτελεί υπαινιγμό στη συλλογή ερωτικών ελεγειών του Κορνηλίου Γάλλου *Amores*¹⁸⁸:

'reliquiis ueterum iuuenes pascuntur amorum' (2. 33)

¹⁸⁵ Green (2013): 267.

¹⁸⁶ Welsh (2011): 218.

¹⁸⁷ Fielding (2017): 153-154.

¹⁸⁸ Αλλά και στους *Amores* του Οβιδίου. Βλ. Fielding (2017): 155.

[Ο νεαροί θρέφονται με τα λείψανα παλαιών ερώτων]

Η παράδοση ερωτικού ελεγειακού έργου με τον τίτλο *Amores* ξεκίνησε από τον Γάλλο, συνεχίστηκε με το έργο *Amores* του Οβιδίου και έκλεισε με τον τελευταίο του είδους, τον Μαξιμιανό. Στον στίχο 36 η λέξη *opus* έχει μεταξύ άλλων και τη σημασία της δημιουργίας ενός λογοτεχνικού έργου. Σύμφωνα με τον ποιητή, οι δημιουργοί ερωτικών ελεγείων έχοντας πρόσβαση στις παλαιότερες δημιουργίες αντλούν από εκεί την έμπνευσή τους, από έργα που έχουν εξαφανιστεί και από δόξες που έχουν χαθεί¹⁸⁹:

‘atque in praeteritum luxuriantur opus’ (2. 36)

[και αύξανε από το παρελθόν ο πλούτος του έργου]

Πιο συγκεκριμένα, αφορά στη δημιουργία της ερωτικής ελεγείας. Αν τη δούμε και συνδυαστικά με τη χρήση της λέξης *amorum*, που βρίσκεται ακριβώς στην ίδια θέση, στο τέλος στίχου, αντιλαμβανόμαστε τη σύνδεση¹⁹⁰. Το ρήμα *ingere* που αφορά σημασιολογικά στη δημιουργία ποίησης, αποτελεί αγαπημένο όρο του Μαξιμιανού, που τον συναντούμε και στην πέμπτη ελεγεία (‘docta loqui digitis et carminaingere docta’ 5. 17)¹⁹¹. Ολόκληρο το χωρίο αποτελεί ποιητολογικό πυρήνα, εφόσον μέσα από τη χρήση αυτών των όρων, που παρατίθενται μάλιστα στο τέλος των στίχων αποδίδοντας σημασιολογικό συμβολισμό στο νόημα, ο Μαξιμιανός προσπαθεί να καταστήσει σαφές πως η σύνθεση ερωτικής ελεγείας ενδιαφέρει τους ποιητές της εποχής του, όπως και τον ίδιο.

Ακόμη, στους στίχους 63-64 ο ποιητής τονίζει πως οι γοητείες που είχε ως νέος, όπως η ικανότητα να συνθέτει ποιήματα δεν έχει χαθεί εξαιτίας των γηρατειών του. Άρα, ποιητολογικά είναι σε θέση να συνθέσει ερωτική ελεγειακή ποίηση, εξίσου αξια με εκείνη των νεανικών του χρόνων¹⁹²:

non me adeo primis spoliauit floribus aetas:

en uersus facio et mea dicta cano. (2. 63-64)

[Ο χρόνος δε με έχει απογυμνώσει από την πρώιμη ανθισμένη ηλικία./ Φτιάχνω στίχους και τραγουδώ τα λόγια μου.]

Τελειώνοντας την ελεγεία του ο Μαξιμιανός ζητά σαν χάρη από τη Λυκωρίδα να τον αποκαλεί πατέρα της, αφού δεν υπάρχει πλέον καμία πιθανότητα να τον δει και πάλι ερωτικά¹⁹³:

¹⁸⁹ Fielding (2017): 155.

¹⁹⁰ Fielding (2017): 155.

¹⁹¹ Welsh (2011): 219.

¹⁹² Wasyl (2011): 137.

¹⁹³ Roberts (2018): 5.

‘dicere si fratrem seu dedignaris amicum,
dic patrem...’ (2. 69-70)

[αν αρνείσαι να με φωνάζεις φίλο ή αδερφό,/ φώναξε με πατέρα.]

Η επιθυμία αυτή του Μαξιμιανού χρησιμοποιείται στο σημείο αυτό, πιθανότατα για να ελαφρύνει τη βαριά αίσθηση μελαγχολίας¹⁹⁴. Επιπλέον, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως εφόσον η Λυκωρίδα αποτελεί μετωνυμία για το ερωτικό ελεγειακό είδος γενικότερα, τότε ο Μαξιμιανός ίσως να μπαίνει στη θέση του Κορνηλίου Γάλλου, του πρώτου ερωτικού ελεγειακού ποιητή. Οπότε η προσφώνηση ‘πατέρα’ ίσως έχει αποδέκτη τον ίδιο τον Κορνήλιο Γάλλο με διαμεσολαβητή τον Μαξιμιανό, σαν να αποδίδει ο ποιητής μας έναν φόρο τιμής στον Γάλλο. Ακόμη, ίσως ο Μαξιμιανός ως ανανεωτής του Αυγούστειου ερωτικού ελεγειακού είδους να διεκδικεί μέσω της διαδοχής στην ερωτική ελεγειακή ποίηση τον τίτλο του πατέρα του νέου ερωτικού ελεγειακού είδους, που εμφανίζεται μετεξελιγμένο πια στην Ύστερη Αρχαιότητα, εξαιτίας των ποικίλων λογοτεχνικών μεταβολών που υφίσταται, κυρίως μέσω της ειδολογικής διεπίδρασης, της διείσδυσης άλλων λογοτεχνικών ειδών σε αυτό.

Οι ομοιότητες της δεύτερης ελεγείας με τις υπόλοιπες του corpus

Τα πρώτα δύο ποιήματα της συλλογής του Μαξιμιανού παρουσιάζουν ορισμένες ομοιότητες, όπως είναι κατά κύριο λόγο οι εικόνες κατάρρευσης εξαιτίας της γεροντικής ηλικίας, καθώς και οι εικόνες της ταπείνωσης¹⁹⁵.

Το τέλος της πρώτης ελεγείας μας προετοιμάζει για την επόμενη ελεγεία και αυτό εύκολα μπορεί να διαπιστωθεί ήδη από τους εισαγωγικούς στίχους της δεύτερης ελεγείας. Ανατρέχοντας στους στίχους 283-288 της προλογικής ελεγείας του corpus, παρακολουθούμε με λύπη την απομόνωση και την έλλειψη σεβασμού, που υφίσταται ο γέρος Μαξιμιανός. Τα γηρατειά δηλαδή στέκονται εμπόδιο στην ευτυχία του και σε μια υγιή συναναστροφή με τους συνανθρώπους του, οι οποίοι τον αντιμετωπίζουν πλέον με αηδία. Στη δεύτερη ελεγεία επιστρέφει για να συγκεκριμενοποιήσει την αποστροφή προς το πρόσωπό του. Η αποτρεπτική συμπεριφορά πηγάζει πια από τη για χρόνια αγαπημένη του Λυκωρίδα¹⁹⁶.

Συγκριτικά από τις δύο πρώτες ελεγείες, προκύπτει πως ο ποιητής κλιμακώνει την απογοήτευσή του σχετικά με την αποστροφή προς το πρόσωπό του, καθώς στο τέλος της πρώτης ελεγείας, οι σκλάβοι είναι αυτοί που τον αποστρέφονται, ενώ στη δεύτερη η

¹⁹⁴ Szövérfy (1968): 357.

¹⁹⁵ Roberts (2010): 91.

¹⁹⁶ Λυκωρίς ήταν το όνομα της αγαπημένης του Κορνηλίου Γάλλου και του Μαρτιάλη. Βλ. Juster (2018): 147.

Λυκωρίδα. Ως εκ τούτου ο ποιητής διεγείρει τα συναισθήματα συμπάθειας του αναγνώστη προς τον κύριο πρωταγωνιστή, αρχικά με μια γενική απαρίθμηση των ανθρώπων που τον αντιμετωπίζουν σαν βδέλυγμα και στη συνέχεια με μια ειδική αναφορά στη συμπεριφορά της ερωμένης του. Ενώ η αντιμετώπιση των άλλων του προκαλούσε θλίψη, η αντιμετώπιση της μνηστής του τον έχει καταβάλει εξ ολοκλήρου και του προκαλεί πόνο στον ύψιστο βαθμό¹⁹⁷.

Η εμπειρία του αυτή, όπως και η μεγάλη 'ήττα' που βιώνει ως άντρας σχετίζεται κυρίως με την αναζήτηση νέων αντρών από την πλευρά της Λυκωρίδος. Άρα, βλέπουμε πως τα *impedimenta amoris* για τον Μαξιμιανό είναι η προχωρημένη του ηλικία και οι νεαροί άντρες που τον εμποδίζουν να ζήσει μια ήρεμη και ευτυχισμένη ζωή με την αγαπημένη του. Τα εμπόδια του έρωτα αλλάζουν στην επόμενη ελεγεία, όπου ο ποιητής περιγράφει ένα ερωτικό επεισόδιο της νεανικής ζωής του¹⁹⁸.

Στην πρώτη ελεγεία παρακολουθούμε έναν Μαξιμιανό εργένη να απορρίπτει κάθε είδος γυναίκας αποκρούοντας τις σκέψεις για γάμο και αιώνια σύζευξη, ενώ στη δεύτερη ελεγεία η εργένικη ζωή, αντικαθίσταται από τον φόβο για την απομόνωση και την εγκατάλειψη από τη Λυκωρίδα. Ως νεαρός επιθυμούσε την ελευθερία του, αλλά ως γέρος φοβάται τη μοναξιά¹⁹⁹.

Στο απότομο κλείσιμο της ελεγείας 'ακούμε' μια ηχώ αναλογικά με την πρώτη ελεγεία²⁰⁰. Το δεύτερο ποίημα, όπως και το πρώτο, τελειώνει με τα παράπονα (*querelae*) του γέρου ποιητή²⁰¹. Ο θρηνητικός τόνος έκφρασης είναι αναμφισβήτητος και στη δεύτερη ελεγεία, εφόσον ο ποιητής κλείνει τις ελεγείες με μια νοσταλγική υφή ενθυμούμενος τις παλαιότερες όμορφες μέρες²⁰².

Ο θρήνος του Μαξιμιανού για την εγκατάλειψη από τη Λυκωρίδα μπορεί να μεταφραστεί ως θρήνος για την απώλεια της Λυκωρίδας του Γάλλου ή ακόμα θρήνος για το ποιητικό πνεύμα του Γάλλου και του πολύτιμου έργου του που χάθηκε²⁰³.

Η δεύτερη ελεγεία ως προς τη θεματική της δε μοιάζει με τις υπόλοιπες, καθώς είναι εξ ολοκλήρου αφηγηματική. Δεν ταιριάζει με τις περιγραφικές διηγήσεις των ελεγείων τρία, τέσσερα και πέντε, που αφορούν επεισόδια αγάπης ανάμεσα στον Μαξιμιανό με την

¹⁹⁷ Wasyl (2011): 136.

¹⁹⁸ Βλ. Κεφάλαιο τρίτο. Βλ. Wasyl (2011): 136.

¹⁹⁹ Wasyl (2011): 136.

²⁰⁰ Wasyl (2011): 139.

²⁰¹ Szövérfy (1968): 357.

²⁰² 'dura satis miseris memoratio prisca bonorum, / et grauius summo culmine mersa ruit' (1. 291-292), 'his lacrimis longos, quantum fas, fleuimus annos: / est graue, quod doleat, commemorare diu' (2. 73-74). Βλ. Wasyl (2011): 139.

²⁰³ White (2019): 58.

Aquilina, την Candida και τη Graia puella αντίστοιχα. Άξιο λόγου και δύσκολο να παραβλεφθεί είναι το γεγονός πως η δεύτερη ελεγεία, ακριβώς όπως και η πρώτη, είναι επίσης μια αντι-ελεγεία. Το συγκεκριμένο ποίημα δεν αφορά μια ερωτική περιπέτεια αμοιβαίου έρωτα ανάμεσα στους δύο πρωταγωνιστές, αλλά την απόρριψη που υφίσταται ο πρωταγωνιστής από την αγαπημένη του. Η εικόνα αυτή επαναφέρει στη μνήμη μας τις ελεγείες των Αυγούστειων ερωτικών ελεγειακών ποιητών, όπου ο *exclusus amator* διεκδικούσε την αγαπημένη του μετά από την απόρριψή του από εκείνη²⁰⁴.

Συσχετισμός δεύτερης ελεγείας και κλασικών ελεγειών

Η οβιδιακή επιρροή είναι έκδηλη στη δεύτερη ελεγεία και κυρίως στους στίχους 18, 43-52, 59-62 ('Fessus in acceptos miles deducitur agros; / mittitur in saltus carcere liber equus;'*Am.* 2.9, 19-20)²⁰⁵. Μια διαφορά του Μαξιμιανού σε σχέση με τους κλασικούς ελεγειακούς είναι πως στους κλασικούς, η *scripta puella* αναζητούσε εξαιτίας της πλεονεξίας της πλούσιους άντρες ανεξαρτήτως ηλικίας και εμφάνισης. Τη *scripta puella* όμως του Μαξιμιανού δεν την ενδιαφέρουν τα χρήματα και επομένως τα υλικά αγαθά, παρά μόνο η εξωτερική εμφάνιση και η ηλικία του άντρα. Παρόλο που στον στίχο 8 διαγράφονται κάποιες συμπεριφορές ακόρεστων γυναικών, όπως τις συναντούμε στα επιγράμματα, εντούτοις το μοτίβο αυτό δε διαφαίνεται ξεκάθαρα, ώστε να μιλήσουμε με απόλυτη βεβαιότητα για ενδεχόμενη παρείσφρηση ενός άλλου είδους στο σημείο αυτό της ελεγείας²⁰⁶.

Ακόμη, στον ίδιο στίχο ο γέρος Μαξιμιανός (*senex*), εμφανίζεται ως ένας χαρακτήρας της ρωμαϊκής κωμωδίας²⁰⁷. Μάλιστα κάνει χρήση πλαυτιανού λεξιλογίου και μετατρέπεται έτσι σε έναν *senex amator*²⁰⁸.

Δεν μπορούμε φυσικά να παραβλέψουμε τη διακειμενική συσχέτιση με το *Amores* 1.3 του Οβιδίου. Ο Οβίδιος αναπαριστά τη γυναίκα του σαν μια πιστή Πηνελόπη, παρόλο που ο ίδιος είναι εξόριστος και γνωρίζει πως τα γηρατειά δε θα τους βρουνε μαζί. Μια σημαντική διαφορά Οβιδίου και Μαξιμιανού σχετίζεται με τον τρόπο που παρατηρούν την αγαπημένη τους. Ο Οβίδιος βλέπει τη σύζυγό του να γεράζει εξίσου με τον ίδιο, ενώ ο Μαξιμιανός κοιτάζοντας τη Λυκωρίδα βλέπει ακόμα νεανικά τα χαρακτηριστικά του προσώπου της, αφού μάλιστα τονίζει ότι δεν έχει ούτε άσπρα μαλλιά. Τα χρόνια έχουν περάσει, η σύνθεση καθαρής με κλασικά μοτίβα ερωτικής ελεγείας έχει παρακμάσει (Μαξιμιανός= ποιητές

²⁰⁴ Wasyl (2011): 138.

²⁰⁵ Green (2013): 267.

²⁰⁶ 'nec me quod potius reddidit ipsa senem' (2. 8). Βλ. Wasyl (2011): 136.

²⁰⁷ Juster (2018): 147.

²⁰⁸ Juster (2018): 149.

ερωτικής ελεγείας), παρόλο που η ελεγεία ως είδος (Λυκωρίδα= ελεγεία) παραμένει ακόμα ζωντανή και φρέσκια²⁰⁹:

‘sum grandaeuus ego, nec tu minus alba capillis’ (2. 55)

[Εγώ είμαι ηλικιωμένος, αλλά κι εσύ δεν έχεις λιγότερα άσπρα μαλλιά από μένα.]

Ο συσχετισμός της Λυκωρίδας του Μαξιμιανού με τη Λυκωρίδα από το έργο του του Κορνηλίου Γάλλου είναι δεδομένος και ενέχει συμβολικό ποιητολογικό χαρακτήρα, όπως προαναφέρθηκε²¹⁰:

‘En dilecta mihi nimium formosa Lycoris’ (2. 1).

[Και να, η όμορφη Λυκωρίς, που εγώ πάρα πολύ αγάπησα.]

Η ποίηση του Κορνηλίου Γάλλου δε μας παραδίδεται. Όμως, στον Μαξιμιανό πρέπει να έγινε γνωστή μέσα από τη 10^η *Εκλογή* του Βιργιλίου. Στο έργο του Βιργιλίου περιγράφεται σε μία και μοναδική σκηνή ο Κορνήλιος Γάλλος να λιώνει από έρωτα για την αγαπημένη του Λυκωρίδα, η οποία τον εγκατέλειψε για έναν άλλον άντρα. Η αγαπημένη του Κορνηλίου Γάλλου τον εγκατέλειψε για άλλον άντρα, κατά ανάλογο τρόπο με την αγαπημένη του Μαξιμιανού. Ακόμη, ο ποιητής μας θα πρέπει να έχει διαβάσει και το σχόλιο του Σερβίου στα *Βουκολικά* 6.11, όπου το όνομα ‘Λυκωρίς’ ήταν ψευδώνυμο του ‘Κυνθερίς’, μιας γνωστής στη Ρώμη του 1^{ου} αι. π.Χ. ηθοποιού²¹¹.

Το δεύτερο αυτό ποίημα του Μαξιμιανού είναι τοποθετημένο στην αρχή του *corpus* εξυπηρετώντας τις προθέσεις του ποιητή να αναδείξει το είδος, στο οποίο εντάσσεται η ποίησή του, δηλαδή το είδος της ερωτικής ελεγείας, καθώς και να συνδέσει την ερωτική του ελεγεία με τις πρώτες ερωτικές ελεγείες. Η έμφαση δίνεται με τη χρήση του ονόματος Λυκωρίς, η οποία αποτελούσε και την πρώτη πρωταγωνίστρια ερωτικών ελεγείων, που συντέθηκαν από τον Κορνήλιο Γάλλο. Ο φόρος τιμής που αποδίδεται στον Γάλλο από τον Μαξιμιανό είναι βαρύνουσας σημασίας.

²⁰⁹ Wasyl (2011): 137.

²¹⁰ Fielding (2017): 152.

²¹¹ Fielding (2017): 153.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΡΙΤΗ

Η υπόθεση της τρίτης ελεγείας

Η τρίτη ελεγεία περιλαμβάνει 94 στίχους και βρίσκεται ακριβώς στη μέση του corpus. Στον πρόλογο αυτής της ελεγείας (3. 1-4) ο Μαξιμιανός προαναγγέλλει ότι θα αφηγηθεί ένα ντροπιαστικό για τον ίδιο επεισόδιο που αφορά τη νεανική του ζωή και απευθυνόμενος στους αναγνώστες προσπαθεί να εξάψει το ενδιαφέρον τους για τα γεγονότα που θα περιγραφούν από τον ίδιο στη συνέχεια²¹²:

‘Nunc operae pretium est quaedam memorare iuuentae
atque senectutis pauca referre meae,
quis lector mentem rerum uertigine fractam
erigat et maestum noscere curet opus.’ (3. 1-4).

[Τώρα είναι η ευκαιρία κάτι από τη νιότη μου να θυμηθούμε/ και να αναφέρουμε λίγα για τα γηρατειά μου,/ του αναγνώστη το μυαλό από εκφοβιστικές σκέψεις/ να τονώσει και να τον κάνουμε να νοιαστεί να μάθει τη θλιμμένη μου ιστορία.]

Μετά από τη σύντομη εισαγωγή, ακολουθεί το αφηγηματικό επεισόδιο, το οποίο καταλαμβάνει τους στίχους 5-90. Στους στίχους 5-6 ο ποιητής αναφέρει το όνομα της πρωταγωνίστριας και τονίζει στους αναγνώστες πως θα αφηγηθεί ένα στερεοτυπικό επεισόδιο Αυγούστειας ελεγειακής αγάπης με όλες τις τεχνικές και τα μοτίβα ενός Αυγούστειου έρωτα²¹³:

‘captus amore tuo demens, Aquilina, ferebar,
pallidus et tristis captus amore tuo.’ (3. 5-6).

[Υπέφερα τρελά ερωτευμένος μαζί σου, Ακυλίνα,/ χλωμός και λυπημένος για την αγάπη σου.]

Στη συνέχεια, περιγράφεται η αγάπη του Μαξιμιανού για την Aquilina, καθώς και όλα όσα τους εμπόδισαν να πραγματώσουν τον έρωτά τους. Τα εμπόδια αυτά (*impedimenta amoris*) είναι η μητέρα της κοπέλας και ο παιδαγωγός του Μαξιμιανού²¹⁴.

‘me pedagogus agit, illam tristissima mater’ (3. 17).

[Ο δάσκαλος εμένα καθοδηγεί, ενώ εκείνη η πιο αυστηρή μητέρα.]

²¹² White (2019): 13.

²¹³ White (2019): 13.

²¹⁴ Παιδαγωγός ήταν ο δούλος που συνόδευε τα παιδιά στο σχολείο και αποτελούσε τυπικό χαρακτηριστικό συμβουλάτορα σε έργα Κωμωδίας. Βλ. Juster (2018): 159.

Η κοπέλα υφίσταται, με την αποκάλυψη του έρωτα, βασανιστήρια από τη μητέρα της²¹⁵, τα οποία τη δυναμώνουν ψυχικά (3. 5-44). Λίγο αργότερα, ο Μαξιμιανός συναντά τον Βοήθιο²¹⁶, ο οποίος ζητά από τον νεαρό λεπτομέρειες για την αιτία της μελαγχολίας του:

‘dicito, et unde nouo correptus carperis aestu?

dicito, et edicti sume doloris opem.

non intellecti nulla est curatio morbi’ (3. 53-55).

[‘Πες μου: από που έρχεται αυτός ο ξαφνικός πυρετός; / Πες μου: και θα ανακουφιστείς γνωρίζοντας την αιτία της θλίψης./ Δεν υπάρχει καμία θεραπεία για αδιάγνωστη ασθένεια.’]

Ο φιλόσοφος δωροδοκεί τους γονείς της puella²¹⁷ προκειμένου να βοηθήσει τον Μαξιμιανό να ελευθερωθεί από τη δυσμενή θέση στην οποία βρίσκεται²¹⁸. Το παράδοξο είναι πως ο Μαξιμιανός μετά από τη δωροδοκία χάνει το ενδιαφέρον του για την κοπέλα, διακόπτει τη σχέση του μαζί της και δέχεται συγχαρητήρια από τον Βοήθιο για τη στάση που διατήρησε (3. 81-90)²¹⁹.

Ο επίλογος παρέχει ένα πικρό συμπέρασμα²²⁰, αφού Μαξιμιανός και Aquilina μένουν tristes στο τέλος. Το συμπέρασμα της ελεγείας παρατίθεται ήδη στους πρώτους τέσσερις στίχους από τον ποιητή. Ο Μαξιμιανός πληροφορεί τους αναγνώστες του για τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν, τονίζοντας την ηθική αξία που διασφαλίζεται εν τέλει. Θα αφηγηθεί τα γεγονότα από μνήμης (memorare)²²¹, υπό την οπτική ενός γερασμένου προσώπου²²².

‘ingrati tristes pariter discedimus ambo:

discidii ratio tota pudica fuit.’ (3. 93-94)

[Κατηφείς, δυσσενετισμένοι, χωρίσαμε ο ένας από τον άλλο. Η αιτία του χωρισμού ήταν η αγνή ζωή.]

Σχολιασμός της ελεγείας

²¹⁵ Δεν μπορεί να παραβλεφθεί η διακειμενική συσχέτιση της συγκεκριμένης ελεγείας με τις *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου στο επεισόδιο αγάπης του Πυράμου με τη Θίσβη, όπου οι γονείς αντιτίθενται στον γάμο των δύο εραστών. Ο Μαξιμιανός και η Ακυλίνα αποτελούν ενσάρκωση της ιστορίας του Οβιδίου (*Met.* 4. 55-166). Βλ. Fielding (2017): 157, Wasył (2011): 140, Gärtner (2002): 135.

²¹⁶ Ο φιλόσοφος Βοήθιος (Anicius Manlius Severinus Boethius) γεννήθηκε τον 5^ο αιώνα μ.Χ. και πιο συγκεκριμένα το 480, μέσα σε μια εποχή πολιτικής αστάθειας και μεγάλης σύγχυσης. Ο ίδιος καταγόταν από διακεκριμένη οικογένεια. Βλ. Moorhead (2009): 13-14.

²¹⁷ Szönerffy (1968): 358

²¹⁸ Roberts (2010): 91.

²¹⁹ Mauger-Plichon (1999): 371.

²²⁰ Mauger-Plichon (1999): 371.

²²¹ Uden (2009): 209-210.

²²² White (2019): 13.

Ο ποιητής ήδη στους αρχικούς στίχους²²³ εισάγει τον στερεοτυπικό ρόλο του εραστή, την κλασική δηλαδή φιγούρα που εμφανίζεται και στους αυγούστειους ελεγειακούς²²⁴. Η τρίτη ελεγεία είναι αρκετά περιγραφική στον τρόπο απόδοσής της από τον ποιητή. Ολόκληρη αποτελεί ανάμνηση του ποιητή για μια κρυφή σχέση που ανέπτυξε με ένα νεαρό κορίτσι ονόματι Aquilina²²⁵. Η νεανική ανάμνηση του Μαξιμιανού με την Aquilina μάς οδηγεί στο πρώιμο παρελθόν του Μαξιμιανού, όπου ο ίδιος αυτοπαρουσιάζεται όχι μόνο ως νεαρός, αλλά και ως άπειρος στον έρωτα²²⁶.

Ο έρωτας του Μαξιμιανού με την Aquilina είναι παράνομος. Επομένως, ενυπάρχει το μοτίβο του *furtivus amor*, (που αποτελεί βασικό συστατικό του ερωτικού ελεγειακού κώδικα), καθώς οι δύο νέοι αδυνατούν εξαιτίας των εμποδίων (*impedimenta amoris*), της μητέρας της Aquilina και του παιδαγωγού του Μαξιμιανού- να αποκαλύψουν και να πραγματώσουν τον έρωτά τους. Μαξιμιανός και Aquilina αισθάνονται έντονα το πάθος και τον έρωτα να τους κατακλύζει, διότι η υλοποίηση του έρωτά τους παρακωλύεται²²⁷.

Ο Μαξιμιανός περίλυπος και ερωτευμένος, αποδεικνύοντας πως το πάθος του ανθρώπου προσανατολίζεται προς αυτό που δεν έχει ή που είναι δύσκολο να αποκτήσει, εμφανίζει την τυπική συμπτωματολογία του έρωτα (*erotica pathemata*, όπως ωχρότητα, ασθένεια, σιωπή²²⁸), ώσπου συναντά τον Βοήθιο, ο οποίος του προσφέρει τη βοήθειά του²²⁹. Ο Βοήθιος ως έμπειρος *praceptor amoris*, προτού ο Μαξιμιανός του εξομολογηθεί τι συμβαίνει, αντιλαμβάνεται από την όψη του νεαρού πως εμφανίζει τα τυπικά συμπτώματα ενός ανεκπλήρωτου έρωτα²³⁰.

Στους στίχους 43-44 ο ποιητής εμφανίζεται χλωμός και λυπημένος:

‘his egomet stimulis angebar semper et ardens
languebam, nec spes ulla salutis erat.’ (3. 43-44).

[Σπαρταρούσα πάντα να νιώσω αυτά τα κεντρίσματα και ακόμη ερωτευμένος/ μαράζωνα, ούτε είχα καμιά ελπίδα λύτρωσης.]

‘hic mihi magnarum scrutator maxime rerum,

²²³ Στο έργο παρατηρούμε ότι παρά το γεγονός πως ο Μαξιμιανός παρουσιάζεται ως νέος, η αίσθηση της γήρανσης, αφού γράφει κατά τη γεροντική ηλικία του, είναι εμφανής στον τρόπο περιγραφής ορισμένων γεγονότων. Η συγκράτησή του δεν αποτελεί στοιχείο της νεότητας και ως εκ τούτου υποθέτουμε πως το έργο δεν αποτελεί σύνθεση των παρορμητικών νεανικών χρόνων του. Βλ. Uden (2009): 219.

²²⁴ Uden (2009): 209-210.

²²⁵ Coffman (1934): 251, Wasyl (2011): 139, Franzoi (2014): 11-12.

²²⁶ Roberts (2018): 2, Szövérfy (1968): 358.

²²⁷ Wasyl (2011): 140.

²²⁸ Οι στίχοι αυτοί περιλαμβάνουν τα συμπτώματα της αγάπης. Πρόκειται για τα συναισθήματα των δύο νεαρών που περιγράφονται με στερεοτυπικές φράσεις και αποτελούν τυπικά συμπτώματα ενός ερωτευμένου (*erotica pathemata*).

²²⁹ Wasyl (2011): 140.

²³⁰ Franzoi (2014): 11-12.

solus, Boëti, fers miseratus opem.’ (3. 47-48).

[εμένα μεγάλε ερευνητή των πιο σημαντικών πραγμάτων, / ,όνο εσύ, Βοήθιε, με λυπήθηκες και με βοήθησες.]

Το ζευγάρι ανήμπορο να ξεπεράσει τα εμπόδια, δημιουργεί μυστικά σημάδια, σήματα επικοινωνίας²³¹.

Όταν ο παράνομος έρωτας γίνεται αντιληπτός από τους γονείς της Aquilina, προκαλεί οδυνηρά αποτελέσματα, όπως τα βάνουσα χτυπήματα από τη μητέρα της κοπέλας, εναντίον της κόρης της. Το μόνο που επετεύχθη αρχικά ήταν η ενίσχυση του πάθους των δύο νεαρών. Όμως συνέβη κάτι απροσδόκητο! Ο Βοήθιος που έρχεται με προθυμία να βοηθήσει τον Μαξιμιανό, αποφασίζει αυθαίρετα να πληρώσει για την τιμή και την ηθική της κοπέλας, σα να την αγοράζει. Η πράξη του Βοηθίου να δωροδοκήσει τους γονείς της κοπέλας επιφέρει μια ολοκληρωτική αλλαγή²³². Όχι μόνο άνοιξε ο δρόμος για μια ελεύθερη πλέον σχέση μεταξύ των νεαρών, αλλά ο Μαξιμιανός έχασε το πάθος του και οι δύο νέοι χώρισαν αγνοί και ηθικά αμόλυντοι²³³.

Τα εμπόδια ξεπεράστηκαν, το πάθος έσβησε και ο Βοήθιος συνεχάρη τον νεαρό για την επιλογή του ενάρετου τρόπου ζωής²³⁴.

‘fare’ ait ‘an placitae potiaris munere formae.’ (3. 63).

[“Πες μου,” είπε “μπορείς να αποκτήσεις το κορίτσι με δώρα;”]

Στο τέλος του ποιήματος παρατίθεται ο ηθικός σκοπός. Οι νέοι δεν καταστρέφονται από την απαγορευμένη αγάπη. Η λέξη *tristis* δεν εμφανίζεται στην τρίτη ελεγεία πρώτη φορά, αλλά απαντά ήδη στην πρώτη ελεγεία στον λόγο του Μαξιμιανού²³⁵:

‘odit et illaeso corpore tristis abit.’ (3. 80)

[Με μισεί και φεύγει περίλυπη με το σώμα της απείραχτο.]

Ο πρωταγωνιστής εμφανίζεται *tristis*. Η λύπη που δηλώνει το *tristis* μπορεί, επίσης, να ερμηνευθεί ως ένα είδος συναισθήματος, που προκύπτει από την έλλειψη σεξουαλικής ευχαρίστησης. Η παράδοξη αυτή εξήγηση κάνει εμφανή τον τελικό ηθικό σκοπό, πως η αγάπη, με την έννοια της σεξουαλικής ολοκλήρωσης θυσιάστηκε στον βωμό της αγνότητας. Τελικά και οι δύο εραστές παρέμειναν αγνοί και δεν αισθάνθηκαν τη σεξουαλική

²³¹ ‘docta nec alternis reddere uerba notis’ (3. 14), ‘et uaria dulces teximus arte dolos’ (3. 22).

Η φράση *alternis notis* αφορά στα κρυφά σημάδια των δύο νεαρών που τους επέτρεπαν ως έναν βαθμό να επικοινωνούν. Βλ. Juster (2018): 158, Gärtner (2002): 134, Franzoi (2014): 11-12.

²³² Wasyl (2011): 140.

²³³ ‘permissum fit uile nefas, fit languidus ardor: / uicerunt morbum languida corda suum.’ (3. 77-78). Βλ. Roberts (2010): 91.

²³⁴ Βλ. Wasyl (2011): 140, Roberts (2018): 5, Kossaiifi (2000): 231.

²³⁵ Wasyl (2011): 144.

ικανοποίηση. Το δεδομένο αυτό έλκει την καταγωγή του από τις χριστιανικές ηθικές αντιλήψεις περί μη σεξουαλικής ικανοποίησης και ευχαρίστησης²³⁶.

Η ασάφεια που προκύπτει στους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος μάς προκαλεί να αναλογιστούμε το αν ο Μαξιμιανός περιγράφει τον χωρισμό του από την Aquilina ή τον χωρισμό του από τον Βοήθιο (3. 93: *discedimus ambo*). Μας αποπροσανατολίζει η τελική δυσαρέσκεια και η αίσθηση πικρίας που μένει σαν επίγευση, καθώς ο Μαξιμιανός θα έπρεπε να είναι χαρούμενος μετά από την αποτίναξη των δεσμών του έρωτα και την απελευθέρωσή του από αυτόν, αφού ο ίδιος αποχώρησε από αυτή τη σχέση.

Με τη συμβολή του Βοηθίου, ο Μαξιμιανός συνειδητοποιεί ότι δε θέλει πια αυτό που έχει για το οποίο πριν ήταν απεγνωσμένος. Ανακαλεί τον έρωτα που ένιωθε, απελευθερωμένος από οποιαδήποτε ερωτική αλυσίδα που τον συνέδεε με την Aquilina. Διακόπτει τη σχέση του μαζί της, συγχαίρει τον εαυτό του για τη στωική ηρεμία που πέτυχε και παράλληλα δέχεται συγχαρητήρια από τον Βοήθιο για τον ίδιο λόγο. Η αγάπη χωρίς απαγορεύσεις και εμπόδια διώχνει το πάθος του Μαξιμιανού, ο οποίος μετά από αυτό απορρίπτει την Aquilina και ορκίζεται αιώνια πίστη στην αγνότητα²³⁷.

‘macte’ inquit ‘iuuenis, proprii dominator amoris’ (3. 87)

[‘Μπράβο σου νεαρέ, έγινες κυρίαρχος της αγάπης’.]

Ο Βοήθιος προτείνει στον Μαξιμιανό να είναι πιο άκαμπτος και τολμηρός σε σχέση με την Aquilina (3. 63-70). Για τον Uden αυτή η συμβουλή είναι άκαιρη, εφόσον η Aquilina έχει ήδη υποφέρει τα βασανιστήρια και επιπλέον, το πρόβλημα δεν είναι η απουσία διεκδίκησης από την πλευρά του Μαξιμιανού. Εμπόδιο στέκονται οι γονείς της Aquilina. Κάτι τέτοιο μας κάνει να παραλληλίσουμε τα εμπόδια αυτά με τα εμπόδια στη σύνθεση ερωτικής ελεγείας. Λόγω της νεότητάς του ο ποιητής δεν ήταν σε θέση ούτε να υλοποιήσει έναν έρωτα ούτε να συνθέσει ερωτική ελεγεία αντάξια της Αυγούστειας, λόγω ανώριμης σκέψης²³⁸.

Η τρίτη ελεγεία φανερώνει τον θρίαμβο της *virginitas*, της αγνότητας δηλαδή και της παρθενίας²³⁹. Ο νεαρός μετά από τη δωροδοκία χάνει το ενδιαφέρον του για την κοπέλα και η Aquilina υποχωρεί θλιμμένη (*tristis*) ερχόμενη στη θέση του Αυγούστειου ελεγειακού εραστή (*exclusus amator*) που απορρίπτεται από την αγαπημένη του²⁴⁰. Στον στίχο 6 ο Μαξιμιανός είναι *tristis*, γιατί δεν έχει την Aquilina, ενώ στον στίχο 80 είναι *tristis* η

²³⁶ Wasyl (2011): 144.

²³⁷ Meyers (2018): 3.

²³⁸ Uden (2009): 216.

²³⁹ Kossaiifi (2000): 232.

²⁴⁰ Uden (2009): 217.

Aquilina, επειδή όχι μόνο υπέφερε τα βασανιστήρια χωρίς αντίκρισμα, αλλά κατέληξε και να απορριφθεί από τον αγαπημένο της. Πρόκειται για τεχνική αντιστροφής ρόλων ²⁴¹.

Αυτή η σκηνή φαίνεται να είναι προβληματική, καθώς οι γονείς δέχονται τα χρήματα για την κόρη τους σαν να την πουλάνε σε έναν άντρα. Έτσι, σύμφωνα με τη Wasyl η αγάπη των γονιών της Aquilina για τα χρήματα ξεπέρασε την αγάπη για την κόρη τους²⁴²:

‘auri caecus amor natium uincit amorem.’ (3. 73).

[Τυφλή αγάπη για χρυσό νικά την αγάπη τους (ενν. των γονιών) για αυτή (ενν. την Aquilina)]

Ο Μαξιμιανός αρχίζει να επαινεί την παρθενία και δέχεται συγχαρητήρια από τον φιλόσοφο για την ηθική στάση που διατήρησε. Κάνει επίκληση στην αγνότητα (virginitas) ισχυριζόμενος πως η Aquilina θα παραμείνει αγνή. Η λέξη *maneto* σχετίζεται με τη ρωμαϊκή κωμωδία²⁴³:

‘salve sancta’ inquam ‘semperque intacta maneto
uirginitas: per me plena pudoris eris.’ (3. 83-84).

[‘Σε χαιρετώ, ιερή παρθενία’ είπα, ‘πάντα αναμένεσαι αλώβητη’./ Εξαιτίας μου είσαι απολύτως αγνή’]

Ο Βοήθιος στην προσπάθειά του να καθοδηγήσει τον Μαξιμιανό, όπως επιθυμούσε αρχικά να κάνει, τον θεραπεύει εντελώς, διότι τον απαλλάσσει εν τέλει από το ανεξέλεγκτο πάθος²⁴⁴.

Η σχέση της τρίτης με τις υπόλοιπες ελεγείες

Ο Μαξιμιανός ενώ περιγράφει στην πρώτη ελεγεία πως ως νεαρός δεν είχε συνάψει σχέση με κάποια κοπέλα, διότι καμιά δεν του κέντριζε το ενδιαφέρον, βλέπουμε πως και στη δεύτερη ελεγεία (Λυκωρίδα), αλλά και στην τρίτη γνώρισε, ερωτεύτηκε και σύνναψε σχέση με γυναίκες²⁴⁵.

Παρόλο που η πεσιμιστική διάθεση της πρώτης και δεύτερης ελεγείας εμφανίζονται και στην τρίτη, η εικόνα του Μαξιμιανού ως νεαρού έρχεται να αντιπαρατεθεί με τη φυσική αδυναμία του γέρου άντρα τόσο στις δύο πρώτες ελεγείες, όσο και στην πέμπτη. Στην τρίτη είναι νέος, ακμαίος, γεμάτος όρεξη για ζωή²⁴⁶. Η τρίτη ελεγεία συνδυαστικά με την πρώτη

²⁴¹ ‘pallidus et tristis captus amore tuo’ (3. 6), ‘odit et illaeso corpore tristis abit’ (3. 80). Βλ. Uden (2009): 218.

²⁴² Wasyl (2011): 143.

²⁴³ Ο pudor μετακινείται από την πρώτη στην τρίτη ελεγεία, ενώ η λέξη *maneto* σχετίζεται με τη ρωμαϊκή κωμωδία. Βλ. Gartner (2002): 139.

²⁴⁴ Wasyl (2011): 143.

²⁴⁵ Ellis (1884): 2.

²⁴⁶ Webster (1900): 94.

προσφέρει μια επιπλέον πληροφορία στη σκιαγράφηση του χαρακτήρα του Μαξιμιανού. Εδώ ο Μαξιμιανός με την απόφασή του να διαλύσει τη σχέση του με την κοπέλα, δημιουργεί αντιθετικούς συνεκτικούς δεσμούς με την πρώτη ελεγεία στο σημείο που αναφέρει πως δεν επιθυμούσε καμία συγκεκριμένη κοπέλα, όλες τον επιθυμούσαν, ενώ εκείνος αδέσμευτος πορευόταν απολαμβάνοντας την ελευθερία του²⁴⁷.

Στην τρίτη ελεγεία η επιθυμία για έρωτα των δύο νεαρών χάνεται με τη διάλυση των εμποδίων. Στη δεύτερη ελεγεία ο ποιητής περιγράφει, επίσης, μια διαλυμένη αγάπη, που όμως δε διαλύθηκε από τον ίδιο, αλλά από την εγκατάλειψη της αγαπημένης του (2. 5)²⁴⁸.

Υπάρχει μια αντίθεση ανάμεσα στη δεύτερη και την τρίτη ελεγεία. Πρώτον, ο ποιητής στη δεύτερη ελεγεία είναι γέρος, ενώ στην τρίτη είναι νέος, και δεύτερον, στη δεύτερη βιώνει την εγκατάλειψη από τη για πολλά χρόνια σύντροφό του, ενώ στην ελεγεία που εξετάζουμε ήταν εκείνος που εγκατέλειψε τη νεαρή Aquilina. Ως νέος άφησε την Aquilina μετά από τα βασανιστήρια της κοπέλας για χάρη του, ενώ ως γέρος εγκαταλείφθηκε από τη σύντροφό του (Lycoris) την περίοδο που εκείνη ήταν αναγκαία στη ζωή του. Ποιητολογικά τοποθετώντας τις *scriptae puellae* στη θέση της ερωτικής ελεγείας, θα μπορούσαμε να πούμε πως ως νέος με άγουρη και παρορμητική σκέψη, εγκατέλειψε την ερωτική ποίηση, ενώ ως γέρος εγκατέλειψε το ίδιο το είδος, διότι λόγω της ηλικίας του αδυνατούσε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του²⁴⁹. Ακόμη, η ερωτική ποίηση δεν ταίριαζε στους γέρους ανθρώπους, ('*turpe senilis amor.*' *On. Am.* 1.9.4.), παρά μόνο στους νέους και ωραίους, όπως και το συναίσθημα του έρωτα, σύμφωνα και με τον Οβίδιο²⁵⁰.

Επιπρόσθετα, η αρχή της τρίτης ελεγείας μπορεί να παραλληλιστεί με την αρχή της τέταρτης²⁵¹.

'Nunc operae pretium est quaedam memorare iuventae' (3. 1),

[Τώρα είναι η ευκαιρία κάτι από τη νιότη μου να θυμηθούμε.]

'Restat adhuc alios turpesque reuoluere casus' (4. 1).

[Μένει να σας μιλήσω και για άλλες ντροπιαστικές περιπέτειες.]

Ακόμη, Aquilina και Candida²⁵² δημιουργούν μια αντίθεση στα μισά σχεδόν του *corpus*. Το όνομα Aquilina προέρχεται ετυμολογικά από το επίθετο *aquilus*, που χαρακτηρίζει το σκούρο δέρμα και το όνομα Candida από το επίθετο *candidus*, που χαρακτηρίζει το λευκό δέρμα. Επιπλέον, η ρίζα του ονόματος Aquilina, ίσως υποδηλώνει τη σκοτεινή πλευρά της

²⁴⁷ Gärtner (2002): 138.

²⁴⁸ Βλ. κεφάλαιο δεύτερο, Carlson (2016): 2.

²⁴⁹ Βλ. κεφάλαιο πέμπτο.

²⁵⁰ Carlson (2016): 2.

²⁵¹ Juster (2018): 156.

²⁵² Βλ. κεφάλαιο τέταρτο.

αγάπης που χάθηκε, τη σκοτεινή πλευρά των ανθρώπων, τη δωροδοκία ή την πλεονεξία, ενώ η ρίζα *candidus* υποδηλώνει την αγνότητα που επετεύχθη, την οποία παρακολουθούμε στην τέταρτη ελεγεία, αφού ο έρωτας του Μαξιμιανού προς την *Candida* ήταν αγνός²⁵³.

Πολιτικο-ιστορικά δεδομένα και σκιαγράφηση του φιλοσόφου Βοήθιου

Στην τρίτη ελεγεία ο Μαξιμιανός συναντά τον φιλόσοφο Βοήθιο. Δίνεται, έτσι, η δραματική χρονολογία, η οποία αφορά πιθανώς στα χρόνια της πολιτιστικής ανάπτυξης, που πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο εξουσίας του Οστρογότθου βασιλιά Θεοδωρίχου²⁵⁴. Ο Μαξιμιανός πιθανότατα συνάντησε τον φιλόσοφο πριν από τη φυλάκισή του, δηλαδή περίπου το 523/4 μ.Χ.²⁵⁵. Το όνομα του Βοήθιου²⁵⁶ ετυμολογικά διαμορφωμένο με ελληνική ρίζα σημαίνει φέρνω βοήθεια. Μετωνυμικά η συμβολή του στην ελεγεία ενισχύει την ετυμολογική σημασία του ονόματός του, εφόσον στην πραγματικότητα ο φιλόσοφος αυτός βοηθά τον Μαξιμιανό να ξεπεράσει τη δύσκολη ερωτική κατάσταση (3. 48)²⁵⁷.

Ο Βοήθιος έρχεται να επιλύσει το ερωτικό πρόβλημα του νεαρού Μαξιμιανού, ύστερα από τη συνάντηση των δύο αυτών προσώπων και την απελπισμένη έκκληση του δευτέρου για βοήθεια. Ο *Zurli* θεωρεί πως ο Βοήθιος παρουσιάζεται ως γιατρός του έρωτα πραγματοποιώντας διάγνωση, αφού η λέξη *scrutator*, με την οποία τον προσφωνεί ο Μαξιμιανός ανακαλεί το ρήμα *scrutatur*, το οποίο ενέχει ιατρική σημασία, από το έργο *Aegritudo Perdicae* (στ. 166 ‘*sic fatus fessae scrutatur conscia venae*’)²⁵⁸. Η θεραπεία που προτείνει ο φιλόσοφος, ώστε να τον βοηθήσει να ξεπεράσει τα βάσανά του είναι πολύ συγκεκριμένη. Αρχικά τον προτρέπει να έχει θάρρος, ενώ στη συνέχεια του προτείνει σε έντονο ύφος να αφήσει στην άκρη τις λύπες²⁵⁹.

Επομένως, εμφανίζεται ως ειδικός πάνω στα ερωτικά ζητήματα²⁶⁰. Ο Βοήθιος, σύμφωνα με τον Μαξιμιανό, είναι «ο πιο μεγάλος ερευνητής των μεγαλύτερων θεμάτων²⁶¹».

Ο Βοήθιος δεν έχαιρε εκτίμησης από τον Εννόδιο, καθώς αν ανατρέξει κανείς στο έργο του δευτέρου *Epistulae* 8.1.26, αντιλαμβάνεται πως ο Εννόδιος είχε αναπτύξει την άποψη

²⁵³ Franzoi (2014): 11-12.

²⁵⁴ Uden (2012): 471.

²⁵⁵ Μέσα από τη συνάντηση του Μαξιμιανού με τον Βοήθιο μπορούμε να τοποθετήσουμε χρονικά τη γέννηση του Μαξιμιανού γύρω στα 490 μ.Χ. Βλ. Franzoi (2014): 13, Roberts (2018): 2.

²⁵⁶ Ο Βοήθιος φυλακίστηκε και οδηγήθηκε σε θάνατο το 524 ή το 525 μ.Χ. από τον Θεοδώριχο τον Μέγα, τον γοτθικό αρχηγό της Ιταλίας. Το 525/6 μ.Χ. φαίνεται να σηματοδοτείται το τέλος της Οστρογοθικής εποχής για την Ιταλία. Βλ. Shanzer (2009): 922, Carlson (2016): 1

²⁵⁷ Η λέξη *opem*, που προέρχεται ετυμολογικά από τη λέξη *opus*, αφορά και στις ερωτικές συνενυρέσεις. Βλ. Juster (2018): 163.

²⁵⁸ Juster (2018): 163.

²⁵⁹ ‘*pone metum: ueniam uis tibi tanta dabit.*’ (3. 60), ‘*parcere dilectae iuuenis desiste puellae.*’ (3. 67). Βλ. Wasyl (2011): 141.

²⁶⁰ Roberts (2018): 2.

²⁶¹ ‘*hic mihi magnarum scrutator maxime rerum / solus, Boëti, fers miseratus opem.*’ (3. 47-48). Βλ. Roberts (2010): 91.

για τον Βοήθιο ως άπληστου και σεξουαλικά ακόρεστου χαρακτήρα (*avidus maximum rerum processor*). Η συγκεκριμένη φράση συνδιαλέγεται διακειμενικά με τη φράση του Μαξιμιανού, δείχνοντας πως ο Μαξιμιανός είχε αναγνώσει το έργο του Εννοδίου και γνώριζε τις απόψεις του περί πλεονεξίας και σεξουαλικής δραστηριότητας του Βοηθίου²⁶².

Ο Βοήθιος διαδραματίζει έναν τυπικό για την ερωτική ελεγεία ρόλο, τον ρόλο του συμβουλάτορα, και με τη συμβολή του προσφέρει πολλά στην τροπή των γεγονότων. Ο Μαξιμιανός φαίνεται να τον σέβεται και να τον εκτιμά, μιας και είναι πιο έμπειρος από εκείνον²⁶³. Παίζει τον ρόλο του *praceptor amoris*, δηλαδή του δασκάλου του έρωτα, του ανθρώπου που δίνει συμβουλές για την αντιμετώπιση των δυσκολιών ανάμεσα σε εραστές²⁶⁴.

Στο έργο του Εννοδίου ο Βοήθιος είχε τη φήμη του εραστή, οπότε πρακτικά αυτό τον καθιστά εμπειρικά ικανό να συμβουλευσει έναν νεαρό πάνω σε ερωτικά ζητήματα. Δεν αποτελεί, όμως, απλώς έναν *praceptor amoris*, όπως βλέπουμε αρχικά. Στη συνέχεια μετατρέπεται σε έναν *praceptor castitatis*, διότι το εγγείρημά του στρέφεται στο να κατευνάσει ή ακόμα στο να θεραπεύσει εντελώς το πάθος του Μαξιμιανού οδηγώντας τον μαθητή του σε έναν πιο ορθό τρόπο ζωής, πράγμα που προσπαθούσαν να καταφέρουν γενικότερα οι φιλόσοφοι με το πλήθος, των διψασμένων για μάθηση ανθρώπων, που τους ακολουθούσε²⁶⁵.

Η χιουμοριστική σκιαγράφηση προσώπων ως στοιχείο των λογοτεχνικών έργων βλέπουμε να αναπτύσσεται στα έργα της Ύστερης Αρχαιότητας από τον 4^ο ως τον 6^ο αιώνα. Τον 6^ο αιώνα μ.Χ. ο ποιητής μας, Μαξιμιανός, δημιουργεί μια χιουμοριστική εικόνα για τον Βοήθιο, επηρεασμένος από τη σύγχρονή του λογοτεχνική τεχνική²⁶⁶.

Δεν είμαστε σε θέση να μιλήσουμε με βεβαιότητα για το αν ο φιλόσοφος αναπαρίσταται σατιρικά, όπως εικάζουν ορισμένοι μελετητές²⁶⁷. Ο Anastasi επισημαίνει τη σατιρική διάθεση του Μαξιμιανού απέναντι στον Βοήθιο. Τα στοιχεία με τα οποία εμφανίζεται ο Βοήθιος είναι υποτιμητικά και προσβλητικά. Ίσως με αυτόν τον τρόπο ο Μαξιμιανός προσπαθεί να εκφράσει την πραγματική ιδέα που είχε για τον Βοήθιο, τονίζοντας με υπαινικτικό τρόπο τα αρνητικά του χαρακτηριστικά²⁶⁸. Όσον αφορά στη μορφή του, η άποψη πως η αναπαράστασή του από τον ποιητή είναι σατιρική, βρίσκει πολλούς υποστηρικτές. Η Ratkowitsch βλέπει στο πρόσωπό του έναν πραγματικό συμβουλάτορα,

²⁶² Juster (2018): 163.

²⁶³ Franzoi (2014): 13.

²⁶⁴ Fielding (2014): 108.

²⁶⁵ Roberts (2018): 12.

²⁶⁶ Shanzer (2002): 27.

²⁶⁷ Roberts (2010): 92.

²⁶⁸ Szövérfy (1968): 361.

που με τη ριζοσπαστική τακτική που ακολουθεί ελευθερώνει τον Μαξιμιανό από τα δεσμά του έρωτα. Η Shanzer υπερασπίζοντας την παραπάνω άποψη, υπερτονίζει τη θεραπευτική παρουσία του φιλοσόφου²⁶⁹.

Ορισμένοι μελετητές επιχειρηματολογούν υπέρ της εχθρικής, ειρωνικής και σατιρικής απεικόνισης του Βοηθίου στη συγκεκριμένη ελεγεία. Τεκμηριώνουν την άποψή τους λαμβάνοντας αφορμή από τη δωροδοκία του φιλοσόφου προς τους γονείς της Aquilina. Ακόμη, και το χωρίο που ο φιλόσοφος συγχαίρει τον Μαξιμιανό φαίνεται προβληματικό στους μελετητές, γιατί μπορεί να υποκρύπτεται μια σατιρική και ειρωνική αίσθηση²⁷⁰.

Οι θετικές αναγνώσεις, όμως, του Βοηθίου είναι πολύ περισσότερες, διότι εμφανίζεται ως αρωγός του Μαξιμιανού, ο οποίος προσπαθεί όχι απλώς να συμβουλευτεί τον Μαξιμιανό, αλλά και να του θεραπεύσει τις πληγές του έρωτα. Ο Βοήθιος, ως λογοτεχνικός *praceptor amoris* δίνει την εντύπωση πως πρόκειται για πραγματικό δάσκαλο του έρωτα με τη συγκεκριμένη συμβουλευτική που ακολουθεί. Ο φιλόσοφος συμπρωταγωνιστεί και ο ίδιος στο επεισόδιο αγάπης του Μαξιμιανού με τη *scripta puella Aquilina*, προσδίδοντας ένα σοβαρό στοιχείο στην αφήγηση, απομακρύνοντάς το από τη ρομαντική διάθεση²⁷¹.

Η παρουσία ενός πραγματικού φιλοσόφου σε μια ελεγεία ερωτικού περιεχομένου μας ξαφνιάζει. Βάσει χρονολογικών, όμως, στοιχείων η Shanzer τοποθετεί τον φιλόσοφο πριν από το 524 μ.Χ., οπότε δεν είναι απίθανο να τον συνάντησε ο Μαξιμιανός, όταν ήταν νεαρός²⁷². Η αναφορά στον Βοήθιο στην τρίτη ελεγεία δείχνει ότι ο Μαξιμιανός ήταν σύγχρονος του φιλοσόφου, αλλά νεότερός του. Κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν με ζήλο πως η εμφάνιση του Βοηθίου στην τρίτη ελεγεία δεν αποτελεί ένα φανταστικό περιστατικό. Το φανταστικό γεγονός είναι πιθανότατα ο λόγος για τον οποίο ο φιλόσοφος πρόσφερε βοήθεια στον Μαξιμιανό. Δηλαδή ναι μεν έτυχε να συναντηθούν τα δύο αυτά πρόσωπα, αλλά ο Μαξιμιανός δε ζήτησε βοήθεια για το ερωτικό αυτό ζήτημα που βασανίζει τον ποιητή μας στην ερωτική αυτή ελεγεία²⁷³. Πρόκειται, επομένως, για την τεχνική της ελεγειακής απάτης. Άλλοι μελετητές, όμως, είναι υπέρ της άποψης πως ολόκληρο το επεισόδιο της συνάντησης αποτελεί φανταστικό δημιούργημα του ποιητή²⁷⁴. Θεωρούν πως κάποια στοιχεία που παραδίδονται στο έργο δεν είναι πειστικά²⁷⁵.

Υπάρχουν αρκετές ειδολογικές μείξεις μεταξύ κωμωδίας και τρίτης ελεγείας, όχι μόνο στο επεισόδιο με τον παιδαγωγό του Μαξιμιανού, που αποτελεί τυπική *persona* στην

²⁶⁹ Gärtner (2002): 137.

²⁷⁰ Roberts (2018): 12.

²⁷¹ Wasyl (2011): 142.

²⁷² Green (2013): 264.

²⁷³ Szövérfy (1968): 360.

²⁷⁴ Szövérfy (1968): 360.

²⁷⁵ Szövérfy (1968): 361.

κωμωδία, αλλά και στο επεισόδιο του Βοηθίου. Τυπικό χαρακτήρα της κωμωδίας αποτελεί και αυτός που συμβουλεύει τον νεαρό και προσπαθεί να τον προστατέψει²⁷⁶.

Παρόλο που ο νεανικός έρωτας αποτελεί το θέμα της ελεγείας, ο Βοήθιος είναι αυτός που κερδίζει τις εντυπώσεις και κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Ο Βοήθιος δωροδοκεί τους γονείς της κοπέλας φανερώνοντας την πλεονεξία τους και την υπέρμετρη αγάπη για τα υλικά αγαθά, αφού δε δίστασαν να δεχθούν τα χρήματα και να ‘πουλήσουν’ την κόρη τους σε έναν άντρα. Η ελεγεία κλείνει αφήνοντας στον αναγνώστη μια αίσθηση δυσαρέσκειας, αφού οι πρωταγωνιστές είναι *ingrati* και *tristes*. Πιθανότατα ο Βοήθιος να είναι δυσαρεστημένος για αρκετούς λόγους. Είτε γιατί ο Μαξιμιανός τελικά απέρριψε το ‘λάφυρο’, το οποίο είχε πληρώσει ο φιλόσοφος, είτε γιατί καταπάτησε με την κίνησή του αυτή τις νουθεσίες και τα διδάγματα της Φιλοσοφίας²⁷⁷, είτε γιατί απογοητεύτηκε από την πλεονεξία των ανθρώπων²⁷⁸. Οι μελετητές για πολλούς λόγους αμφισβητούν την αυθεντικότητα του επεισοδίου, διότι η προθυμία των γονέων να πουλήσουν την κόρη τους δε φαίνεται ιδιαίτερα πειστική²⁷⁹.

Οι ενδείξεις της ειδολογικής μείξης στην τρίτη ελεγεία με την κωμωδία είναι ξεκάθαρες σε αρκετά σημεία, πράγμα που μας κάνει να αναρωτιόμαστε αν μέσω αυτής της μείξης ο Μαξιμιανός προσπαθεί εσκεμμένα να δημιουργήσει σατιρικό τόνο²⁸⁰. Ο Βοήθιος ανακαλώντας όλες τις προηγούμενες συμβουλές του, συγχαίρει τον Μαξιμιανό για τον δρόμο που επέλεξε και για την επίδειξη ηθικής σταθερότητας²⁸¹.

Η ομοιότητα της τρίτης ελεγείας με την *Consolatio Philosophiae* του Βοηθίου είναι εμφανής χωρίς αμφιβολία. Υπάρχουν παραλληλισμοί της τρίτης ελεγείας με την αρχή του έργου του Βοηθίου, όπου η Φιλοσοφία μεταβαίνει στη φυλακή με σκοπό να παρηγορήσει τον κρατούμενο Βοήθιο. Όπως η Φιλοσοφία στάθηκε ως αρωγός στις δύσκολες στιγμές του Βοηθίου, έτσι και ο Βοήθιος ήρθε να σταθεί ως αρωγός στον Μαξιμιανό και να τον απαλλάξει από τα προβλήματά του, να τον απελευθερώσει από τα ερωτικά του βάσανα. Στην πραγματικότητα ο φιλόσοφος ανοίγει τον δρόμο για τον Μαξιμιανό, ώστε να μπορέσει να απολαύσει τον έρωτα με την κοπέλα, απομακρύνοντας, μέσω της δωροδοκίας των γονιών, τα εμπόδια. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Μαξιμιανός θυμίζει την αρχή της *Consolatio Philosophiae*, που η Φιλοσοφία ανακρίνει τον σιωπηλό Βοήθιο που βρίσκεται

²⁷⁶ Juster (2018): 164.

²⁷⁷ Τα ηθικής φύσεως διδάγματα της Φιλοσοφίας και της ενάρετης ζωής απαλλαγμένης από υλικές εξαρτήσεις, που πρέσβευαν οι φιλόσοφοι ήδη από την κλασική εποχή.

²⁷⁸ Green (2013): 267-268.

²⁷⁹ Gartner (2002): 136.

²⁸⁰ Juster (2018): 169.

²⁸¹ Uden (2009): 218.

στη φυλακή κατά ανάλογο τρόπο που ο φιλόσοφος ανακρίνει τον περίλυπο Μαξιμιανό, που βρίσκεται στη νοητή φυλακή του έρωτα²⁸²:

‘fare’ ait ‘an placitae potiaris munere formae.’

respondi ‘pietas talia uelle fugit.’

soluitur in risum exclamans ‘pro mira uoluntas!

castus amor Veneris dicito quando fuit?’ (3. 63-66).

[‘Πες μου’ είπε ‘μπορείς να αποκτήσεις το κορίτσι με δώρα;’/ ‘Το καθήκον με κρατά μακριά από αυτό’ απάντησα./ Λύθηκε στα γέλια, φωνάζοντας: ‘Τι αξιοθαύμαστη χαρά!'/ Πες μου πότε η αγάπη της Αφροδίτης ήταν αγνή;’]

Ποιητολογική ανάγνωση

Προκύπτουν αρκετά ερωτήματα που αφορούν στη σχέση του Μαξιμιανού με τον Χριστιανισμό. Η αγνότητα που παραμένει στο τέλος και υμνείται από τον ποιητή μπορεί να θεωρηθεί ως επίδραση από τη χριστιανική σκέψη²⁸³.

Ο Μαξιμιανός επιλέγει τα ονόματα των πρωταγωνιστών του φέρνοντας εις πέρας τον ποιητολογικό του σκοπό. Έτσι, δεν είναι τυχαία ούτε η χρήση του ονόματος Aquilina, διότι επιθυμεί να δημιουργήσει μια σχέση ανάμεσα στην πρωταγωνίστριά του που παρέμεινε αγνή και στην Αγία Ακυλίνη, η οποία παρέμεινε, επίσης, αγνή. Ο Μαξιμιανός έχοντας σχετικά ζωντανές τις μνήμες από την πρόσφατη για αυτόν καταστροφή του ναού της Αγίας Ακυλίνης στην Κωνσταντινούπολη εξαιτίας των αναταραχών από τη Στάση του Νίκα το 532 μ.Χ., χρησιμοποίησε το όνομα της Αγίας Ακυλίνης που βασανίστηκε και θανατώθηκε κατά τον 3^ο αιώνα μ.Χ στην ηλικία των 12 ετών. Έτσι, εκτός των άλλων, θέλησε να εκφράσει και το άγχος για την πολιτικοκοινωνική δυσλειτουργία και αστάθεια της εποχής του²⁸⁴.

Επιπλέον, ο Μαξιμιανός συνδυάζει τα μοτίβα που χαρακτηρίζουν μια ελεγειακή ερωτική puella με την παρθένο μάρτυρα της ορθόδοξης χριστιανικής εκκλησίας, για να δώσει έμφαση στη διατήρηση της αγνότητας και της παρθενίας²⁸⁵. Αν προχωρήσουμε στο βαθύτερο νόημα της ελεγείας σχετικά με την επιλογή του ονόματος, θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε πως δεν πρόκειται για τυχαία επιλογή από την πλευρά του ποιητή. Έτσι, θα έλεγε κανείς πως αν παρακολουθήσουμε τα ποιητολογικά νοήματα προκύπτουν δύο προτάσεις. Αν εξετάσουμε παράλληλα τις ιστορίες της Αγίας Ακυλίνης και της Aquilina, μπορούμε να αναδείξουμε ορισμένες ομοιότητες θεματικού χαρακτήρα. Έτσι, λοιπόν, όπως βασανίστηκε η Αγία Ακυλίνα, έτσι βασανίστηκε και η Aquilina από τη μητέρα της στην

²⁸² Βλ. Mauger-Plichon (1999): 379, Coffman (1934): 250, Roberts (2010): 86, 91, Wedeck (1952): 488.

²⁸³ Roberts (2010): 92.

²⁸⁴ Juster (2018): 157, Uden (2009): 214-215.

²⁸⁵ Juster (2018): 157.

ελεγεία μας και όπως θανατώθηκε η Αγία, έτσι πέθανε και ο έρωτας των δύο νεαρών. Ποιητολογικά θα λέγαμε πως ο ποιητής με τη συγκεκριμένη επιλογή ονόματος προδιαγράφει ένα τέλος. Πιθανότατα το τέλος της ερωτικής ελεγείας. Πολιτικοκοινωνικά προδιαγράφει το τέλος μιας εποχής, είτε πρόκειται για τις νέες λογοτεχνικές συνθήκες είτε για τις νέες πολιτικές αλλαγές.

Ο Μαξιμιανός αφηγείται την αγάπη του για την Aquilina που δεν είχε αίσιο τέλος. Στο πρόσωπο της Aquilina ο Μαξιμιανός συγκεντρώνει τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας Αυγούστειας ελεγειακής *puella*, καθώς και τα χαρακτηριστικά μιας παρθένου μάρτυρος της αιογραφίας της Ύστερης Αρχαιότητας. Από τη μια πλευρά κυριαρχεί η αντιπαράθεση της ελεγειακής κοπέλας με τις Χριστιανές ηρωίδες που βασανίστηκαν, από την άλλη βλέπουμε την παρωδιακή ματιά του Μαξιμιανού για τις χριστιανικές μαρτυρολογίες²⁸⁶. Το απόσπασμα που απαιτεί προσοχή είναι ο λόγος της Aquilina προς τον εραστή της²⁸⁷.

Ο λόγος της Aquilina δημιουργεί μια γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ των μαρτυρολογικών κοινών τόπων και του ερωτισμού. Αυτό αρχικά διαφαίνεται από τις ανοιχτές πληγές της Aquilina μέσω των οποίων συνδέεται με τις παλαιοχριστιανικές λογοτεχνικές αναφορές με το «πάθος»²⁸⁸. Στο ποίημα αποτυπώνεται μια ταυτόχρονη ιερότητα και σεξουαλικότητα²⁸⁹. Η έρευνα συμφωνεί πως η γυναικεία εικόνα που πλάθει ο Μαξιμιανός συνδυαστικά με τη σεξουαλικότητα και τη μαρτυρολογική προσέγγιση αποτελεί έμμεση κριτική του για τη χριστιανική ασκητική αντιμετώπιση των σεξουαλικών σχέσεων την εποχή εκείνη²⁹⁰.

Είναι εμφανή τα μαρτυρολογικά μοτίβα σε αρκετά σημεία. Η σωματική θυσία και ο πόνος που υπομένει η Aquilina, ενώ έχει χριστιανικούς συσχετισμούς δεν έχει αποδέκτη τον Θεό, αλλά τον νεαρό Μαξιμιανό. Πρόκειται για σημείο παρωδίας και τραγικής ειρωνείας, διότι η Aquilina υποφέρει βάνανυσα βασανιστήρια για έναν έρωτα, στον οποίο ο Μαξιμιανός θα δώσει τέλος. Η οικονομική μεταφορά (*emptum pretium* 3. 36, 40) θυμίζει την Καινή Διαθήκη. Όπως τα χρήματα πρόδωσαν τον Χριστό, το ίδιο συνέβη και με την Aquilina, αφού

²⁸⁶Οι μάρτυρες γνώρισαν μεγάλη άνθιση στα τέλη του 4^{ου} αιώνα με το έργο του Προυδεντίου *Peristephanon* και τα μαρτυρικά επιγράμματα του Δαμάσου (Damasus). Ιστορίες που επιτρέπουν να βασανιστούν και να θανατωθούν για τον Χριστό δεν ήταν απλώς λογοτεχνική ψυχαγωγία. Αυτές οι ιστορίες κυκλοφόρησαν τον 6^ο αιώνα ως ηθικό παράδειγμα ευσέβειας και αγνότητας. Σχετικά με τις ιστορίες αυτές του Προυδεντίου, η πιο γνωστή είναι η ιστορία της Αγίας Ευλαλίας (ποίημα 3) και της Αγίας Αγνής (ποίημα 4) που απεικονίστηκαν όπως η Aquilina. Οι αφηγήσεις της παρθένου μάρτυρος χρησιμοποιούν ερωτικά μοτίβα για να υπογραμμίσουν την παρθενία. Βλ. Uden (2009): 211.

²⁸⁷ ‘pro te susceptos iuuat’ inquit ‘ferre dolores: / tu pretium tanti dulce cruoris eris. / sit modo certa fides atque inconcussa uoluntas: / quae nihil imminuit passio, nulla fuit.’ (3. 39-42). Βλ. Uden (2009): 209-210.

²⁸⁸ Ίσως ο ποιητής να σκεφτόταν το έργο του Προυδεντίου και πιο συγκεκριμένα το μαρτύριο της νεαρής Αγίας Ευλαλίας. Παρόλα αυτά, δεν εκλείπουν και οι αναγνώσεις που συσχετίζουν τα σπλάχνα με τα γυναικεία ερωτικά όργανα, όπως αναφέρονται στα *Carmina priapea* (66,4) με σαφή αναφορά στο σεξουαλικό πάθος. Βλ. Uden (2009): 213.

²⁸⁹ Uden (2009): 212.

²⁹⁰ Uden (2009): 213.

οι γονείς της δέχτηκαν τη δωροδοκία του Βοηθίου προδίδοντας την αγνότητα και την ηθική της κόρης τους. Επειδή κατά τον Μαξιμιανό ο σκοπός των βασανιστηρίων ήταν ιερός, η Aquilina υπομένει με χαρά τα χτυπήματα της μητέρας της. Χριστιανικές αναφορές εντοπίζονται στο χωρίο, καθώς η αναφορά στον Μαξιμιανό ως ανταμοιβή αίματος σχετίζεται με το μαρτύριο γενικότερα. Η λέξη *passio* αναφέρεται στο πάθος και φανερώνει για άλλη μια φορά το μαρτυρολογικό πλαίσιο²⁹¹.

Η διάθεση του Μαξιμιανού είναι κυρίως σατιρική και η σκέψη αυτή ενισχύεται, από τη γλώσσα της χριστιανικής αρετής, που χρησιμοποιείται εσκεμμένα για να εξυπηρετήσει τον σατιρικό σκοπό του Μαξιμιανού²⁹². Ο Μαξιμιανός παραλληλίζει τον οβιδιακό *praecceptor amoris* με τη φιγούρα του αξιωματούχου των μαρτυρολογικών κειμένων, που προτρέπει τους εκτελεστές να χτυπήσουν τους Χριστιανούς²⁹³. Υπενθυμίζεται η βία που προκαλείται στους μάρτυρες. Η λέξη *unguis* σχετίζεται με τα βασανιστήρια²⁹⁴:

‘*unguibus et morsu teneres pascuntur amores*’ (3. 69).

[Οι έρωτες θρέφονται από απαλά δαγκώματα και γρατσουνιές]

Η Aquilina θα διηγηθεί τα δικά της βασανιστήρια, όταν αναγγείλει τον εαυτό της ως παρθένο μάρτυρα. Και εδώ υπάρχει σαφής υπαινιγμός στον βίο της Αγίας Ακυλίνης. Λαμβάνοντας υπόψη μας τη ζωή της Αγίας Ακυλίνης που έζησε το μαρτύριο και τον θάνατο, είμαστε σε θέση να παραλληλίσουμε την ταραχώδη ζωή της με τη ζωή της Aquilina του έργου. Η χαρά με τη λύπη αναμειγνύονται, με τη χαρά να μένει, όπως υπόσχονται οι μαρτυρολογικές αφηγήσεις. Οι γραμμές αυτές εμπεριέχουν το συμπέρασμα του ποιήματος. Μια αγνή ζωή ήταν ο λόγος διάλυσης της σχέσης των δύο νεαρών²⁹⁵.

²⁹¹ Uden (2009): 214-215.

²⁹² Το ρήμα *imminuere* λόγου χάρη, ενώ το βρίσκουμε σε σεξουαλικά συμφραζόμενα στο έργο του Αυσονίου *Centio nuptialis*, ο Μαξιμιανός επιλέγει να το χρησιμοποιήσει σε χριστιανο-μαρτυρολογικά συμφραζόμενα για να ενισχύσει την παρωδιακή του διάσταση. Βλ. Uden (2009): 214-215, 220.

²⁹³ Uden (2009): 216.

²⁹⁴ Uden (2009): 217.

²⁹⁵ Uden (2009): 219.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

Η υπόθεση της ελεγείας

Η τέταρτη ελεγεία αφορά στον έρωτα του Μαξιμιανού προς την Candida. Η αφήγηση περιλαμβάνει τις ερωτικές σκέψεις του ποιητή, οι οποίες περικλείονται σε μόλις 60 στίχους. Στους στίχους 1-6²⁹⁶ περιέχεται μια σύντομη εισαγωγή²⁹⁷, όπου εισάγεται ο πρόλογος της ελεγείας δημιουργώντας έτσι ένα ομαλό και μη ξαφνικό ξεκίνημα, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με το ξαφνικό τέλος της. Σε αυτόν τον πρόλογο ο ποιητής επισημαίνει το θέμα της ελεγείας²⁹⁸ και ανακοινώνει στους αναγνώστες του πως θα αφηγηθεί ξανά μια ερωτική περιπέτεια, η οποία αποτελείται και πάλι από ένα ντροπιαστικό γεγονός²⁹⁹. Περιλαμβάνονται -εκτός από στοιχεία για την υπόθεση του ποιήματος-, και στοιχεία της προσωπικής κατάστασης του ποιητή, εφόσον τονίζεται ήδη από την αρχή πως η ηλικία του είναι προχωρημένη³⁰⁰.

Στη συνέχεια, ακολουθεί το αφηγηματικό επεισόδιο, όπου εκτός από την περιγραφή της puella³⁰¹, ο ποιητής διηγείται τον ανεκπλήρωτο έρωτά του προς την Candida³⁰², που αποτελεί το θέμα της τέταρτης ελεγείας³⁰³. Η ελεγεία στο πρώτο μέρος δείχνει σημάδια στατικότητας και μόνο το τελευταίο μέρος της είναι δραματικό³⁰⁴. Ο ποιητής διηγείται ολόκληρη την ιστορία γραμμικά, ενώ η χρήση ευθέως λόγου καταλαμβάνει μόνο τρία σημεία³⁰⁵:

‘Candida,’ clamabam ‘propera: cur, Candida, tardas?

nox abit et furtis lux inimica redit.’ (4. 35-36),

[‘Κάντιντα’ ούρλιαζα ‘βιάσου: γιατί αργοπορείς;/ Η νύχτα περνάει και το φως παραμένει εχθρικό για τους παράνομους εραστές.]

Η προσοχή του ποιητή επικεντρώνεται στο πάθος του:

²⁹⁶ Wasyl (2011): 145.

²⁹⁷ Green (2013): 268.

²⁹⁸ Wasyl (2011): 145.

²⁹⁹ White (2019): 4.

³⁰⁰ ‘Restat adhuc alios turpesque reuoluere casus / atque aliquo molli pascere corda ioco. / conueniunt etenim delirae ignaua senectae, / aptaque sunt operi carmina uana meo. / sic uicibus uariis alterni fallimur anni / et mutata magis tempora grata mihi. / uirgo fuit, species dederat cui candida nomen’. (4. 1-7). Βλ. Wasyl (2011): 145.

³⁰¹ Plichon (1999): 371.

³⁰² Candidus-a-um σημαίνει ο λευκός, ο λαμπερός, ο αστραφτερός. *OLD* s.v. candidus-a-um. Βλ. επίσης Green (2013): 268.

³⁰³ Βλ. Roberts (2010): 91, Green (2013): 268.

³⁰⁴ Wasyl (2011): 147.

³⁰⁵ ‘cantat, cantantem Maximianus amat.’ (4. 26), ‘uana putas an uera sopor ludibria iactat? / hoc et uerus’ ait ‘pectoris ardor agit. / credo equidem assuetas animo remeare figuras, / et fallax studium ludit imago suum.’ (4. 43-46). Βλ. Wasyl (2011): 146.

‘certe difficile est abscondere pectoris aestus,
panditur et clauso saepius ore furor.’ (4. 27-28).

[Είναι σίγουρα σκληρό να κρύψεις τον πυρετό της αγάπης,/ και συχνά η μανία αποκαλύπτεται.]

Στο τέλος του ποιήματος υπάρχει κάποιου είδους δράση, όταν ο Μαξιμιανός ψιθυρίζει το όνομα της Candida στον ύπνο του. Ο πατέρας της στο άκουσμα του ονόματος της κόρης του πλησιάζει, πιστεύοντας πως εκείνη βρίσκεται εκεί, όμως αντικρίζει μόνο τον Μαξιμιανό να κοιμάται και έτσι υποψιάζεται πως εκείνος είναι ερωτευμένος με την κόρη του³⁰⁶. Ο ποιητής δεν ολοκληρώνει την αφήγηση της ιστορίας του, αλλά επιλέγει να τη διακόψει απότομα, μετά από το όνειρο. Δε γνωρίζουμε τι πραγματικά συνέβη στο τέλος, διότι εκλείπει οποιαδήποτε ένδειξη για την κατάληξη της γνωριμίας Μαξιμιανού - Candida τόσο στην τέταρτη, όσο και στην επόμενη ελεγεία³⁰⁷.

Όπως αναφέρθηκε, ο Μαξιμιανός τοποθετεί τον εαυτό του στην τέταρτη ελεγεία σε μια μέση ηλικιακή κατάσταση, μετά από το πέρας της νεότητας, όταν τα πρώιμα σημάδια του γήρατος έχουν αρχίσει να κάνουν την εμφάνισή τους στο σώμα του³⁰⁸. Και σε αυτή την ελεγεία ο Μαξιμιανός κοιτάζει στο παρελθόν, βρισκόμενος σε μεγάλη ηλικία, αναφέροντας πως ήταν senex (3. 3: delirae senectae), όχι όμως με την έννοια του senex, που εμφανίζεται στην πρώτη, τη δεύτερη και την πέμπτη ελεγεία (4. 3)³⁰⁹.

Ο Μαξιμιανός αισθάνεται ντροπιασμένος, γιατί ο έρωτάς του προς την Candida γίνεται αντιληπτός από τον πατέρα της, αλλά και διότι δεν έχει κατορθώσει να αμαρτήσει. Ίσως αυτός να είναι και ο λόγος που ο ποιητής σταματάει ξαφνικά την εξιστόρηση, αφήνοντας μετέωρη την αφήγηση³¹⁰. Τονίζει το αίσθημα της ντροπής και μάλιστα στο τέλος της ελεγείας, σαν να προοικονομεί την ντροπή που ένωσε στην επόμενη (πέμπτη) ελεγεία³¹¹:

‘et nunc infelix tota est sine crimine uita
et peccare senem non potuisse pudet
deserimur uitiiis, fugit indignata uoluptas,
nec quod non possum, non uoluisse meum est’ (4. 51-54).

[και τώρα είμαι δυστυχισμένος, επειδή ολοκληρη η ζωή μου είναι χωρίς αμαρτία/ και ντρέπομαι όπως ένας ηλικιωμένος άντρας που δεν μπορεί να αμαρτήσει./ Οι ανηθικότητες

³⁰⁶ Wasyl (2011): 147.

³⁰⁷ Green (2013): 268.

³⁰⁸ Gärtner (2002): 145.

³⁰⁹ Βλ. Green (2013): 268, Carlson (2016): 3.

³¹⁰ Wasyl (2011): 149.

³¹¹ Carlson (2016): 4.

με εγκαταλείπουν, η ευχαρίστηση φεύγει,/ κι ούτε μπορώ αυτό να κάνω, ούτε είναι στις επιθυμίες μου.]

Επιπλέον, στους στίχους 57-58 ο Μαξιμιανός απευθύνεται σε κάποιον *clarus et... sapiens* (προσφώνηση σε έναν άγνωστο αποδέκτη), όμως είναι μάλλον άτοπο να θεωρήσουμε πως ο χαρακτηρισμός αυτός απευθύνεται στον πατέρα της Candida, που μόλις έχει πάει κοντά του. Πιθανότατα αυτή η έκφραση να έχει ως αποδέκτη τον Βοήθιο, που πρωταγωνιστεί στην προηγούμενη ελεγεία. Ορισμένοι μελετητές θεωρούν πως δεν υπήρχε στα χειρόγραφα η λέξη *clarus*, αλλά η λέξη *gnarus*, που σημαίνει αυτόν που είναι γνωστός ή που έχει γνώση. Αυτό μας κάνει να κλίνουμε περισσότερο στην άποψη πως ο ποιητής αναφέρεται στον Βοήθιο, τον φιλόσοφο που είχε συμβουλευτεί στο παρελθόν τον Μαξιμιανό στην ερωτική περιπέτειά του με την Aquilina³¹². Οπότε ο Μαξιμιανός, ίσως νοητά επικαλείται τον Βοήθιο ξανά, ώστε να τον βοηθήσει στην ερωτική υπόθεση με την Candida, όπως κατόρθωσε να κάνει και στο παρελθόν:

‘set quis has possit naturae adtingere partes,
clarus et ut sapiens noxia saepe uelit?’ (4. 57-58).

[Αλλά ποιος μπορεί να εξηγήσει ένα παιχνίδι της φύσης το οποίο προκαλεί/ ένας ευγενής και σοφός άντρας να εύχεται αυτό που είναι βλαβερό;]

Το συμπέρασμα της τέταρτης ελεγείας εισάγεται κάπως απότομα. Η απογοήτευση των αναγνωστών από το ξαφνικό τέλος που δίνεται στην τέταρτη ελεγεία, έγκειται σε δύο σημεία. Το πρώτο σημείο απογοήτευσης αφορά στον τρόπο, με τον οποίο ο ποιητής επιλέγει να κλείσει την ελεγεία του και το δεύτερο σημείο αφορά στη θεματική, αφού αποδεικνύεται πως είναι μια ελεγεία χωρίς αγάπη, με παράθεση μόνο της επιθυμίας για έρωτα από την πλευρά του Μαξιμιανού³¹³. Οι αναγνώστες περιμένουν στο τέλος να παρακολουθήσουν την αγάπη να πραγματοποιείται και αντί για αυτό βρίσκονται σε ‘δυσάρεστη’ θέση απορίας και περιέργειας για μια τελική λύση:

‘sic ego, qui cunctis sanctae grauitatis habebar,
proditus et uitio sum miser ipse meo’ (4. 49-50).

[Έτσι εγώ, που κρατιόμουν με όλο τον σεβασμό πριν,/ προδόθηκα και έγινα δυστυχής εξαιτίας του λάθους μου.]

Η παρέμβαση του Pomponius Gauricus στην ελεγεία

Στον στίχο 26 παραδίδεται για πρώτη και μοναδική φορά το όνομα του Μαξιμιανού³¹⁴:

‘atque aliquis, cui caeca foret bene nota uoluptas:

³¹² Juster (2018): 178.

³¹³ Wasyl (2011): 148.

³¹⁴ Wasyl (2011): 146.

‘cantat, cantantem Maximianus amat.’ (4.25-26).

[Και κάποιος, ο οποίος γνώριζε καλά το τυφλό μου πάθος θα έλεγε: / ‘αυτός τραγουδάει, ο Μαξιμιανός αγαπά μια τραγουδίστρια.’]

Ο ανθρωπιστής Pomponius Gauricus διέγραψε το 1501 το δίστιχο (4. 25-26) από το corpus, όταν αποσκοπώντας μάλλον στο κέρδος απέδωσε την πατρότητα του έργου στον Κορνήλιο Γάλλο. Μερικοί μελετητές εικάζουν πως η παράθεση του ονόματος Maximianus αποτελεί μυθοπλαστική αναφορά από τον ποιητή του έργου και πως δεν πρόκειται για το πραγματικό όνομά του. Ανάμεσα στους μελετητές αυτούς κατατάσσονται οι Ratkowitsch, Webster, Oberg, Tyson³¹⁵. Γενικότερα, με την αναφορά στο όνομα του ποιητή προσφέρεται η σφραγίδα ή αλλιώς υπογραφή. Σύμφωνα με την τεχνική αυτή, οι ποιητές σε κάποιο σημείο του έργου τους παραδίδουν προσωπικά τους στοιχεία ή στοιχεία του έργου τους, αποκαλύπτοντας έτσι την ταυτότητά τους³¹⁶.

Οι στίχοι 55-56 τέθηκαν από τον Pomponius Gauricus ως συμπέρασμα της τέταρτης ελεγείας, ενώ θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως εισαγωγή της πέμπτης, εφόσον νοηματικά παρατηρείται σύνδεση περισσότερο με όσα έπονται παρά με όσα γεγονότα προηγούνται. Ακόμη, η φράση *senior aetas* μπορεί να θεωρηθεί πιο ταιριαστή στην ιστορία του με την *Graia puella*, παρά στην ιστορία του με την *Candida*³¹⁷:

‘hoc etiam meminisse licet, quod senior aetas
intulit—et gemitus, quos mihi laeta dedit.’ (4. 55-56).

[Αυτό ίσως εγώ το ξαναθυμηθώ, όταν θα βρίσκομαι σε ύστερη ηλικία./ Μου δίνει την ίδια λύπη που μου έδινε σε ευτυχισμένες στιγμές.]

Ποιητολογική σύλληψη

Ο πρωταγωνιστής ερωτευμένος και παθιασμένος με την *Candida*, την ονειρεύεται να χορεύει, ακόμα και όταν η ίδια δεν είναι παρούσα. Αυτή η εικόνα μπορεί να σχετίζεται με την ελεγεία ως είδος. Ο Μαξιμιανός δηλαδή, οραματιζόμενος στίχους και ποιήματα ερωτικής ελεγείας, ‘έπλαθε’ ερωτικές ιστορίες, ακόμη κι όταν απουσίαζε το κατάλληλο ερέθισμα από μπροστά του, που θα ήταν ικανό να διεγείρει τη δημιουργική του σκέψη, ώστε να τον παρακινήσει να συνθέσει ερωτικούς στίχους³¹⁸.

Έτσι, το στοιχείο της ελεγειακής απάτης αποκαλύπτεται στο χωρίο, αφού εμμέσως πλην σαφώς ο ποιητής υποδηλώνει την ικανότητά του να δημιουργεί ποιήματα παραθέτοντας ως πρωταγωνίστρια ακόμη και κάποιο ανύπαρκτο ιστορικά πρόσωπο. Πιθανότατα, πρόκειται

³¹⁵ Juster (2018): 173.

³¹⁶ Roberts (2018): 2.

³¹⁷ Welsh (2011): 222.

³¹⁸ Roberts (2010): 91.

για υπαινιγμό στην ποιητική απάτη των ερωτικών ιστοριών και κατά συνέπεια της ερωτικής ελεγείας. Ο Μαξιμιανός τραγουδούσε τα τραγούδια της Candida. Αν τοποθετήσουμε την Candida στη θέση τους είδους της ερωτικής ελεγείας, τότε ίσως ο Μαξιμιανός να τραγουδούσε γενικότερα στίχους ερωτικών ελεγειακών ποιητών, στίχους των προκατόχων του ή ακόμη και στίχους από τη δική του ποιητική συλλογή³¹⁹:

‘saepe uelut uisae laetabar imagine formae,
et procul absenti uoce manumque fui.
saepe, uelut praesens fuerit, mecum ipse loquebar,
captabam dulces quos solet illa modos.’ (4. 19-22).

[Συχνά όμως την έβλεπα στη φαντασία μου με χαρά,/ και ήμουν πολύ μακριά από την φωνή της και το χέρι της./ Συχνά, σαν να ήταν αυτή παρούσα, εγώ ο ίδιος μιλούσα στον εαυτό μου,/ τραγουδούσα γλυκά τραγούδια, τα οποία η ίδια συνήθιζε να τραγουδά.]

Η σκιαγράφηση της Candida

Ο Μαξιμιανός στην πρώτη ελεγεία έχει απαριθμήσει τα ιδανικά για τον ίδιο χαρακτηριστικά μιας κοπέλας, χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στη Φλώρα την προστάτιδα των εταίρων και των ηθοποιών. Αυτά τα εξωτερικά, λοιπόν, χαρακτηριστικά παίρνουν ζωή με την περιγραφή της Candida³²⁰.

Ο ποιητής παραθέτει στην ελεγεία τόσο τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της Candida, όσο και τα καλλιτεχνικά της ταλέντα. Η Candida αντιπροσωπεύοντας την πεμπουσία της ελεγειακής puella³²¹, περιγράφεται από τον Μαξιμιανό ως ένα νεαρό κορίτσι, που επιδεικνύει εξαιρετικές ικανότητες στην τέχνη³²², με υπέροχα μαύρα μαλλιά (diversis comis)³²³, λευκό δέρμα και γλυκιά φωνή. Παίζει κύμβαλα, τραγουδά και χορεύει με τα κύμβαλα να κρέμονται σε όλο της το σώμα³²⁴. Παρουσιάζεται, μάλιστα, να είναι αγνή³²⁵:

‘huic ego per totum uidi pendentia corpus
cymbala multiplices edere pulsa sonos.’ (4. 9-10)

[Την είδα να παίζει τα κύμβαλα που κρέμονταν από όλο της το σώμα/ και να εκπέμπει πολύμορφους ήχους πιέζοντας τα κύμβαλα.]

³¹⁹ Roberts (2010): 91.

³²⁰ Fielding (2017): 164.

³²¹ Fielding (2017): 163.

³²² Green (2013): 268.

³²³ Το diversus στο *Amores* 1.5.10 χρησιμοποιείται για την αντίθεση χρωμάτων. Ο Baehrens υποστηρίζει ότι η εμφάνιση της Candida είναι υπεύθυνη για το όνομα που της έχει δοθεί από τον ποιητή. Βλ. Welsh (2011): 219.

³²⁴ Wasyl (2011): 146.

³²⁵ Οι ελεγείες του Μαξιμιανού αφηγούνται ερωτικές ιστορίες με πόρνες ή εταίρες, ένα στοιχείο που ενυπάρχει στο έργο του Βοηθίου *Consolatio Philosophiae* ως *scenica meretricula* 1.1.7. Βλ. Carlson (2016): 3.

‘uirgo fuit, species dederat cui candida nomen
Candida; diuersis nam bene compta comis.’ (4. 7-8).

[Ήταν ένα κορίτσι της οποίας της είχε δοθεί από την εμφάνιση/ το όνομα Κάντιντα. Τα μαλλιά της δεμένα όμορφα ήταν.]

Ο χαρακτηρισμός της ως αγνή σε συνδυασμό με το όνομά της που σημαίνει λευκή, αναδεικνύουν εμφαντικά την ηθική φύση που επιθυμούσε ο ποιητής να προβάλλει. Η φωνή, το σώμα και οι χορευτικές της κινήσεις είναι αυτά τα στοιχεία, που προκαλούν το πάθος του Μαξιμιανού³²⁶. Ο Fielding συνδέει το *candida diuersis* του Μαξιμιανού με το *candida diuidua* του Οβιδίου, καθώς και με το *candida diua* του Κατούλλου. (‘conspicitur sublimis apex, cui candida nomen’ *Iuv.* 12.72), (‘candida diuidua colla tegente coma’ *Ον. Amores* 1.5.10), (‘quo mea se molli candida diua pede’ *Catul.* 68.70). Οι στίχοι 11-12 παρουσιάζουν ομοιότητα με τους στίχους του Κασσιόδωρου (*Musarum tela loquax, stamina verbose, fila canentia, in quibus arguto plectro textitur quod dulcius audiatur Variae* 2.40.14).

Ο έρωτας του Μαξιμιανού δεν εκδηλώνεται στην ελεγεία αυτή με την τυπική συμπτωματολογία του έρωτα, όπως συνέβη στην τρίτη ελεγεία, αλλά μέσω των ενυπνίων, των ονείρων του δηλαδή, στα οποία εμφανίζεται η *Candida*. Η *Candida* έχει κατορθώσει να εισχωρήσει στο υποσυνείδητο του Μαξιμιανού και αυτός είναι ο λόγος εμφάνισής της στα όνειρά του³²⁷. Η *Candida* ταιριάζει με τις υπόλοιπες ελεγειακές κοπέλες των προκατόχων του, αλλά και με την πρωταγωνίστρια της επόμενης ελεγείας, την *Graia puella*, αφού και εκείνη διαθέτει πολλά καλλιτεχνικά ταλέντα.

Η ερμηνεία του ονείρου του Μαξιμιανού

Ο Μαξιμιανός παρακολουθεί μια παράσταση της *Candida* και εκείνη εντυπώνεται στο υποσυνείδητό του³²⁸. Αυτός κοιμάται και παραμιλώντας ψιθυρίζει το όνομα της *Candida*. Έτσι, έχασε τη φήμη που είχε ως ηθικός, αφού πραγματώνει τον έρωτά του στον ύπνο του, παραμιλώντας και γίνεται γνωστό το πάθος του στα πρόσωπα που βρίσκονται τριγύρω³²⁹. Το πάθος και ο έρωτάς του για εκείνη δημιουργούν οράματα και όνειρα που την εμπεριέχουν. Μοναδικός τρόπος να πραγματοποιήσει τον έρωτά του είναι αυτός. Άρα, την ερωτική ελεγεία μπορεί να την πραγματώσει μέσω των οραμάτων και των ενυπνίων³³⁰:

³²⁶ Η φράση *nocte dieque* αποτελεί ερωτικό κοινό τόπο και χρησιμοποιείται, επίσης, από τους χριστιανούς συγγραφείς. Βλ. Gärtner (2002): 140, Meyers (2018): 4, Plichon (1999): 371, Juster (2018): 171-172, Βλ. Webster (1900): 104.

³²⁷ Βλ. Gärtner (2002): 140, Carlson (2016): 3.

³²⁸ Fielding (2017): 164.

³²⁹ Roberts (2010): 91.

³³⁰ Meyers (2018): 4.

‘credo equidem assuetas animo remeare figuras,
et fallax studium ludit imago suum.’ (4. 45-46)

[πιστεύω ότι οικείες μορφές μπορούν να επιστρέψουν στο μυαλό/ και μια απατηλή εικόνα
μπερδεύει τον πόθο του.]

‘sic ego, qui cunctis sanctae grauitatis habebam
proditus et uitio sum miser ipse meo’ (4. 49-50).

Τα όνειρα αποτελούν τόσο για την ελληνική, όσο και για τη ρωμαϊκή λογοτεχνία επαναλαμβανόμενα μοτίβα, που παίζουν καθοριστικό ρόλο στη δομή των έργων, καθώς και στην έκβαση ορισμένων γεγονότων που διαδραματίζονται μέσα σε αυτά τα έργα³³¹. Στην αρχαία λογοτεχνία τα όνειρα αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα για την αφήγηση και συμβάλλουν ενεργά στην πλοκή των γεγονότων και την έκβαση της ιστορίας του κάθε έργου. Τα όνειρα αποτελούν συμβολικά τεχνάσματα, όπως και οι μαντείες, οι οιωνοί, που χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους της λογοτεχνικής δημιουργίας για να αποκρυπτογραφηθεί μια κατάσταση, μια ιστορία που εκτυλίσσεται τη στιγμή εκείνη, ή για να δοθεί μια εξήγηση σε κάποιο πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί³³².

Για τους αναγνώστες των έργων που εμπεριέχουν όνειρα, οράματα και οιωνούς, το όνειρο ανάγεται σε ένα στοιχείο ποικίλων και πολλαπλών νοημάτων και σημασιών³³³. Το *insomnium* αποτελεί μια διανοητική πτυχή, που περικλείει τους φόβους και τις επιθυμίες του ανθρώπου που ονειρεύεται. Αυτό που ονειρεύεται αποτελεί αντικείμενο φόβου ή επιθυμίας για τον ίδιο³³⁴. Ο Λουκρήτιος στο έργο του *De rerum natura* (‘quippe ubi se multi per somnia saepe loquentes / aut morbo delirantes protraxe ferantur / et celata <mala> in medium et peccata dedisse’ (5.1158-1160) και ο Τίβουλλος (‘Ederet ut multo libera verba mero; / Ipse deus somno domitos emittere vocem’ (1.9.26-27), μίλησαν για την ακούσια ομιλία κατά τη διάρκεια των ονείρων³³⁵:

‘nec minus ipsa meas prodebat somnia curas,
somnia secreto non bene fida meo.
nam cum sopitos premerent obliuia sensus,
confessa est facinus nescia lingua suum.’ (4.31-34).

³³¹ Hunink (2006): 18.

³³² Kenaan (2004): 251.

³³³ Ο Αρτεμίδωρος και ο Μακρόβιος υποστηρίζουν πως το ενύπνιον και το *insomnium* αποτελούν μια κατηγορία ασήμαντων ονείρων. Βλ. Kenaan (2004): 253, 255.

³³⁴ Kenaan (2004): 257.

³³⁵ Juster (2018): 174.

[Ο ύπνος μου πρόδιδε τις βαθύτατες έννοιες μου,/ τα μυστικά μου όνειρα ήταν προδοτικά./ Δηλαδή όταν του ύπνου η λήθη πίεζε τις νυσταγμένες αισθήσεις,/ η γλώσσα μου, χωρίς να το καταλάβει, το έγκλημά μου ομολόγησε.]

Τα simulacra σύμφωνα με τον Λουκρήτιο μπορούν να λάβουν τη μορφή ονείρων, όπως συνέβη και στην περίπτωση του Μαξιμιανού³³⁶.

Τα όνειρα στο τελευταίο βιβλίο των *Μεταμορφώσεων* του Απουλήιου αποκαλύπτουν την αλήθεια, όπως συμβαίνει και με την αποκάλυψη των συναισθημάτων του Μαξιμιανού στην τέταρτη ελεγεία μέσω των ενυπνίων. Στο τέλος, ο Απουλήιος αφήνει αόριστη και μετέωρη την ιστορία, όπως συνέβη και στο έργο του Μαξιμιανού, όπου δεν εμπεριέχεται κανένα τελικό συμπέρασμα³³⁷.

Οι ερωτήσεις του πατέρα της Candida θυμίζουν τις ερωτήσεις του Μακρόβιου για την ερμηνεία των ονείρων. Στην ερωτική λογοτεχνία αποτελούσε κοινό θεματικό μοτίβο να ονειρεύεται ο εραστής το αντικείμενο του πόθου του και να ικανοποιεί με τον τρόπο αυτό την επιθυμία του³³⁸:

Η σχέση της ελεγείας με άλλα είδη- Ειδολογική διεπίδραση

Η λέξη *fallebar* ('*nec satis exaudibam, nec sermonis fallebar tamen*' (Plaut. *Epidicus* 2.239) αποτελεί νομικό όρο της κωμωδίας³³⁹ και ακόμη το κρυφάκουσμα χρησιμοποιήθηκε από τον Πλάτο στα κωμικά του έργα 14 φορές, ενώ από τον Τερέντιο 9 φορές, αποτελώντας έτσι ένα μοτίβο της ρωμαϊκής κωμωδίας³⁴⁰:

'*nec, puto, fallebar: non bene sanus eram.*' (4. 24).

[Ούτε, νομίζω, έκανα λάθος, δεν ήμουν καλά στην υγεία μου.]

Η φράση *somnum...afflantem* είναι ασαφής, διότι δεν είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε επακριβώς αν ο ποιητής εννοούσε τη βαριά αναπνοή του ύπνου, ή το ροχαλητό, που αποτελεί κάπως παρωδικό στοιχείο. Η φράση *toto...pectore* είναι ελεγειακή και απαντάται, επίσης, στον Τίβουλλο ('*an minor, an toto pectore deciderim.*' (3.1.20) και στον Οβίδιο στα έργα *Heroides* ('*sed tamen in toto pectore frigus erat.*' (12.142) και *Ars Amatoria* ('*Magna canam: toto pectore, vulgus, ades.*' (2.536), ('*livor et adverso maculae sub pectore nigrae*' (3.56), αλλά και στον Στάτιο, τον Πλάτο και τον Βιργίλιο, ('*efflantem somno crescentia uina superstans*' (Stat. *Thehais* 209), '*nisi somnum socordiamque ex pectore oculisque*

³³⁶ 'Candida,' clamabam 'propera: cur, Candida, tardas? / nox abit et furtis lux inimica redit.' (4. 35-36). Βλ. Fielding (2017): 167.

³³⁷ Hunink (2006): 30.

³³⁸ 'uana putas an uera sopor ludibria iactat? / hoc et uerus' ait 'pectoris ardor agit. / credo equidem assuetas animo remeare figuras, / et fallax studium ludit imago suum.' (4. 43-46). Βλ. Wasyl (2011): 148.

³³⁹ Juster (2018): 173.

³⁴⁰ Juster (2018): 175.

exmovetis' (Plaut. *Pseudolus* 1.2.12), 'exstructus toto proflabat pectore somnum' (Verg. *Aeneis* 9.326)³⁴¹:

'omnia collustrans toto me pectore somnum
prospicit afflantem nec meminisse mei.' (4. 41-42).

[Κοιτάζοντας τριγύρω με βλέπει να ανασαίνω τον βαθύ/ ύπνο της εξάντλησης, ξεχνώντας να κλείσω τα χείλη μου.]

Οι στίχοι 43-46 παρουσιάζουν νοηματική συγγένεια με την *Οδύσσεια* του Ομήρου και την *Αινειάδα* του Βιργιλίου. Επομένως, καθίσταται σαφές πως ο Μαξιμιανός δεν επηρεάστηκε μόνο από το είδος της κωμωδίας, αλλά και από την επική ποίηση³⁴²:

Τέλος, η φράση *sine crimine* σχετίζεται τόσο με κοσμικές σημασίες όσο και με θρησκευτικές, συναντάται σε έργα ποικίλου περιεχομένου και όχι απλώς στο είδος της ερωτικής ελεγείας³⁴³:

'et nunc infelix tota est sine crimine uita' (4. 51).

[και τώρα είμαι δυστυχισμένος επειδή ολόκληρη η ζωή μου είναι χωρίς αμαρτία.]

Διακειμενικότητα

Οι μελετητές θεωρούν πως ο Μαξιμιανός έπλασε την *Candida* έχοντας ως πρότυπό του την οβιδιανή *Κόριννα*³⁴⁴. Η φράση *compta comis* συσχετίζεται με δύο σημεία στο έργο *Amores* του Οβιδίου: το *Am.* 1.1.20 ('aut puer aut longas compta puella comas.' (*Amores* 1.1.20), όπου ο Οβίδιος διαμαρτύρεται στον θεό Έρωτα πως αδυνατεί να συνθέσει ελεγειακή ερωτική ποίηση, διότι απουσιάζει το κατάλληλο ερέθισμα, δηλαδή κάποιο αγόρι ή κορίτσι με καλλωπισμένα μαλλιά και το *Am.* 1.5.10 ('candida dividua colla tegente coma-', όπου η *Corinna*, η *scripta puella* του Οβιδίου εμφανίζεται με χωρισμένα μαλλιά που καλύπτουν τον λαιμό της. Ακόμη, η φράση του Οβιδίου *candida dividua* ανακαλεί το έργο του Κατούλλου ('quo mea se molli candida diva pede' (68b.70)³⁴⁵.

Ο Μαξιμιανός ομολογεί πως το όνειρο αυτό προκάλεσε πρόβλημα στη φήμη του, κατά ανάλογο τρόπο που ο Οβίδιος αναφέρει στην ποίηση της εξορίας του πως έχασε την εφευρετικότητά του ('ingenio perii qui miser ipse meo?', *Tr.* 2.2)³⁴⁶. Ο Μαξιμιανός κατά έναν τρόπο ταυτίζεται με τον Νάρκισσο που συναντούμε στο έργο του Οβιδίου *Μεταμορφώσεις*, όπου η ερωτική επαφή δεν πραγματοποιείται, παρά μόνο εκδηλώνεται ο

³⁴¹ Juster (2018): 175.

³⁴² Juster (2018): 177.

³⁴³ Juster (2018): 177.

³⁴⁴ Fielding (2017): 167.

³⁴⁵ Fielding (2017): 169.

³⁴⁶ Fielding (2017): 169.

έρωτας μέσω της επιθυμίας ('multi illum iuvenes, multae cupiere puellae; / sed fuit in tenera tam dura superbia forma, / nulli illum iuvenes, nullae tetigere puellae.' (*Met.* 3. 353-355)³⁴⁷.

Στην ελεγεία αυτή σκοπός του Μαξιμιανού είναι να αναδείξει πως η σύνθεση ερωτικής ελεγείας δεν απαιτεί πάντοτε την ύπαρξη και την πραγμάτωση του έρωτα ανάμεσα στα δύο φύλα, καθώς και χωρίς αυτόν ο ποιητής είναι ικανός να δημιουργήσει και να προσφέρει το ταλέντο του στο ελεγειακό ερωτικό είδος.

³⁴⁷ Πρβ. 4. 49-50 και Fielding (2017): 177.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΕΛΕΓΕΙΑ ΠΕΜΠΤΗ

Υπόθεση της ελεγείας

Η πέμπτη ελεγεία αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη ελεγεία του έργου με 154 στίχους. Στο προοίμιο της ελεγείας (5. 1-4), ο Μαξιμιανός αναφέρεται στο ταξίδι του στην Ανατολή. Εκεί, έχει μεταβεί, με σκοπό να φέρει εις πέρας μια πολιτική αποστολή, πιθανώς στην Κωνσταντινούπολη. Η διπλωματική αποστολή του ποιητή στην Ανατολή σχετιζόταν με τη δρομολόγηση υπογραφής συνθήκης ειρήνης, που σκοπό είχε την εξομάλυνση των τεταμένων σχέσεων μεταξύ των δύο μερών της αυτοκρατορίας, του δυτικού και του ανατολικού³⁴⁸:

‘Missus ad eoas legati munere partes
tranquillum cunctis nectere pacis opus,
dum studeo gemini componere foedera regni,
inuueni cordis bella nefanda mei.’ (5. 1-4)

[Σταλμένος στις Ανατολές τα μέρη με καθήκον απεσταλμένου, / να καταστήσω κατάλληλη μία συνθήκη ειρήνης, / ενώ εγώ προσπαθούσα να προετοιμάσω μια συνθήκη ανάμεσα στα δύο βασίλεια / έπεσα πάνω σε μάχες ανόσιες για την καρδιά μου.]

Στην Ανατολή ο Μαξιμιανός έρχεται σε επαφή με την αποκαλούμενη Graia puella, μια Ελληνίδα στην καταγωγή³⁴⁹. Στη συνέχεια, ο ποιητής περιγράφει την πρωταγωνίστρια της ελεγείας του και τον έρωτά τους (5. 5-30). Η Graia puella εμφανίζεται σε θέση ισχύος, ενώ ο Μαξιμιανός ως απροστάτευτος από τις γητειές της scripta puella του³⁵⁰. Ευρισκόμενος σε προχωρημένη ηλικία σαγηνέεται από την αιθέρια ύπαρξη και τα ερωτικά κόλπα της Graia puella³⁵¹:

‘hic me suscipiens Etruscae gentis alumnum
inuoluit patriis Graia puella dolis.’ (5. 5-6).

[Εδώ εμένα, έναν απόγονο της Ετρουσκικής γενιάς, μια Ελληνίδα κοπέλα με άρπαξε και με παγίδεψε με τους δόλους της πατρίδας της.]

Η σεξουαλική ανικανότητα που πλήττει τον Μαξιμιανό περιγράφεται εκτενώς (5. 31-82)³⁵². Ο ίδιος ανίκανος εξαιτίας της μεγάλης ηλικίας του και σε συνδυασμό με τις αγχώδεις

³⁴⁸ Βλ. Wasyl (2011): 149, Szövérfy (1968): 359, Fielding (2014): 108, Uden (2012): 472.

³⁴⁹ Βλ. Uden (2012): 471, Pozo (1995): 79-80, Gartner (2002): 146.

³⁵⁰ Juster (2018): 184-185.

³⁵¹ Στην πέμπτη ελεγεία τα κόλπα της Graia puella -προερχόμενα από την Ελλάδα, σύμφωνα με τον ποιητή- κάνουν τον Μαξιμιανό να την ερωτευτεί και στρέφουν την προσοχή του στην αγάπη, απομακρύνοντάς τον από την αποστολή που του έχει ανατεθεί. Βλ. Roberts (2010): 91, Ellis (1884): 2-3, Uden (2012): 472.

³⁵² Βλ. Verger (1984): 149, Pozo (1995): 79-80.

πολιτικές διαπραγματεύσεις, που πρέπει να φέρει εις πέρας, αδυνατεί να ανταποκριθείς στις ερωτικές απαιτήσεις της Graia puella³⁵³. Η στυτική δυσλειτουργία του πρωταγωνιστή έχει ως απόρροια την έναρξη ενός θρήνου-επαίνου από την κοπέλα, με αποδέκτη το ανδρικό μόριο του Μαξιμιανού³⁵⁴. Αυτό το αφηγηματικό επεισόδιο του θρήνου-επαίνου της συντρόφου του καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της ελεγείας (5. 83-152)³⁵⁵:

‘succubui Tusca simplicitate senex’ (5.40).

[Ερωτεύτηκα σαν απλοϊκός γέρος από την Τοσκάνη.]

Το πρώτο μέρος του μονολόγου της περιλαμβάνει τον θρήνο (5. 83-110), ενώ το δεύτερο τον έπαινο (5. 84-152), όπου η ίδια αρχίζει να εξυμνεί τη δύναμη του αντρικού μορίου πάνω στη γη, τη σπουδαιότητα του αντρικού μέλους και τη συμβολή του στη δημιουργία του κόσμου και στην επίτευξη της κοινωνικής τάξης³⁵⁶.

Όταν ο θρήνος-έπαινος της Graia puella τελειώνει, τότε εκείνη αφήνει τον Μαξιμιανό να ηρεμήσει, όπως αφήνεται ο νεκρός να αναπαυθεί αμέσως μετά από τη νεκρώσιμη τελετή. Ο επίλογος επέρχεται μέσα σε μόλις δύο στίχους (5. 153-154), ολοκληρώνοντας την ελεγεία με αιφνίδιο τρόπο³⁵⁷:

‘conticuit tandem longo satiata dolore:

me uelut expletis deserit exequiis.’ (5. 153-154).

[Σιώπησε, επιτέλους, χορτασμένη από τη μεγάλη της λύπη;/ Αυτή με άφησε ολοκληρώνοντας τις τελευταίες τελετουργίες του θανάτου.]

Η περιγραφή της Graia puella

Η Graia puella κατάγεται από την Ελλάδα και εμφανίζεται να κατέχει καλλιτεχνικά ταλέντα, αφού είναι τραγουδίστρια, ηθοποιός και χορεύτρια³⁵⁸:

‘docta loqui digitis et carmina fingere docta

et responsuram sollicitare lyram.’ (5. 17-18).

[Αυτή ήταν εκπαιδευμένη να μιλά με τα δάχτυλά της, να αυτοσχεδιάζει τραγούδια,/ και έπαιζε την λύρα με τους ταιριαστούς της ήχους.]

Τραγουδάει στη γλώσσα της, στα ελληνικά, τραγούδια που ο Μαξιμιανός αδυνατεί να κατανοήσει λόγω άγνοιας της ελληνικής γλώσσας. Η ίδια δεν κατονομάζεται, αλλά της δίνεται ο χαρακτηρισμός Graia puella. Η εθνικότητά της τονίζεται και στην περιγραφή των

³⁵³ Βλ. Uden (2012): 472, Pozo (1995): 79-80, Wasyl (2011): 150.

³⁵⁴ Βλ. White (2019): 4, Gartner (2002): 146.

³⁵⁵ Carlson (2016): 4.

³⁵⁶ Βλ. Roberts (2010): 91, Meyers (2018): 4.

³⁵⁷ Βλ. Verger (1984): 149, Pozo (1995): 79-80, Roberts (2010): 91, Meyers (2018): 4, Szövérfy (1968): 359.

³⁵⁸ Uden (2012): 472.

ελληνικών κόλπων σαγήνευσης που εκείνη χρησιμοποιεί με σκοπό να θέλξει τον Μαξιμιανό³⁵⁹:

‘haec erat egregiae formae uultusque modesti grata
micans oculis nec minus arte placens’ (5. 15-16).

[Αυτή είχε μια εξαιρετική ομορφιά και ένα σεμνό πρόσωπο,/ με σπινθηροβόλα μάτια που ευχαριστούσε αρκετά με την δεξιοτεχνία της.]

Η περιγραφή της Graia puella από τον ποιητή είναι λεπτομερής, αισθησιακή και φέρει τα τυπικά Αυγούστεια ελεγειακά χαρακτηριστικά των puellae³⁶⁰. Το βλέμμα της είναι έντονο και σπινθηροβόλο³⁶¹, τα σκούρα μαλλιά της χτυπούν πάνω στο λευκό δέρμα της, καθώς εκείνη χορεύει και τραγουδάει. Τα σκουρόχρωμα μαλλιά δημιουργούν μια αντίθεση με το λευκό της δέρμα. Στη συνέχεια, ο ποιητής προβαίνει στην περιγραφή του κορμού της, τονίζοντας την ομορφιά του στήθους της και των γοφών της, μέρη του σώματος που προκαλούν τον πόθο των αντρών³⁶²:

‘grande erat inflexos gradibus numerare capillos,
grande erat in niueo pulla colore coma.’ (5. 25-26).

[Ένα τρέμουλο μετρούσε τις μπούκλες της καθώς κουνιούνταν με την κίνησή της, / και ήταν ωραίο να βλέπεις τα σκούρα της μαλλιά πάνω στο λευκό της δέρμα]

‘ah, quantum mentem stomachi fultura mouebat
atque sub exhausto pectore pingue femur!’ (5.29)

[Αχ, πώς οι λαχταριστοί της γοφοί εξερέθιζαν του θεατή τον πόθο/ και οι στρουμπουλοί της μηροί ένωναν το στομάχι της από κάτω!]

Η περιγραφή της Graia puella παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες ενδοκειμενικά με την Candida, την πρωταγωνίστρια της τέταρτης ελεγείας³⁶³, τη Λυκωρίδα, την πρωταγωνίστρια της δεύτερης ελεγείας³⁶⁴ και διακειμενικά με την Corinna του Οβιδίου. Στη συνολική περιγραφή της η Graia puella ανακαλεί την οβιδιακή απεικόνιση που παρατίθεται για την Corinna στο *Amores* 1.5. Μέσα από τις αφηγήσεις των δύο ποιητών παρατηρεί κανείς πως ο τρόπος, με τον οποίο περιγράφεται το σώμα των δύο κοριτσιών -Corinna και Graia puella- είναι παρόμοιος (‘ecce, Corinna venit, tunica velata recincta, /candida dividua colla tegente coma /qualiter in thalamos famosa Semiramis isse /dicitur, et multis Lais amata viris.

³⁵⁹ Βλ. Roberts (2018): 6, Green (2013): 269.

³⁶⁰ Wasyl (2011): 149.

³⁶¹ Plichon (1999): 384.

³⁶² Βλ. Carlson (2016): 3, Welsh (2011): 222.

³⁶³ Plichon (1999): 384.

³⁶⁴ Fielding (2017): 171.

/Deripui tunicam—nec multum rara nocebat;’(Am. 1.5.9-12), ‘ut stetit ante oculos posito velamine nostros, / in toto nusquam corpore menda fuit. / quos umeros, quales vidi tetigique lacertos! / forma papillarum quam fuit apta premi! / quam castigato planus sub pectore venter!’ (Am. 1.5. 17-21)³⁶⁵.

Επιδράσεις άλλων έργων στον Μαξιμιανό

Η πέμπτη ελεγεία αποτελεί επιρροή από το έργο του Οβιδίου *Amores* 3.7, όπου ο Οβίδιος περιγράφει ένα περιστατικό στυτικής δυσλειτουργίας κατά ανάλογο τρόπο με το επεισόδιο που αφηγείται ο Μαξιμιανός³⁶⁶.

Στην οπτική του κάθε ποιητή στα δύο έργα (*Amores* και πέμπτη ελεγεία), εκτός από ομοιότητες υπάρχουν και ορισμένες διαφορές, καθώς ο Οβίδιος εκφράζει τον φόβο, μήπως το πρόβλημα της ανικανότητάς του αποτελεί πρόγευση για αυτά που θα ακολουθήσουν στη συνέχεια, κατά την περίοδο της γεροντικής του ηλικίας³⁶⁷. Ο Μαξιμιανός βιώνει το πρόβλημα όντας μεγάλος σε ηλικία. Ίσως, ο Μαξιμιανός αποτελεί το alter ego του Οβιδίου και μας προσφέρει μια εικόνα της γεροντικής ζωής του δευτέρου. Ποιητολογικά θα μπορούσε η στυτική ανικανότητα του Οβιδίου να ανακαλεί την ανικανότητα σύνθεσης ερωτικής ποίησης κατά τη γεροντική του ηλικία, ενώ η στυτική δυσλειτουργία του Μαξιμιανού σε μεγάλη πια ηλικία να φανερώνει την ανικανότητα δημιουργίας ερωτικών ελεγειακών ποιημάτων από την πλευρά του³⁶⁸.

Εκτός από τον Οβίδιο και ο Οράτιος στους *Sermones* 1.5 αναφέρεται σε περιστατικό σεξουαλικής ανικανότητας κατά τη διάρκεια αποστολής, κατά ανάλογο τρόπο με την αφήγηση του Μαξιμιανού. Εικάζουμε, λοιπόν, πως ο Μαξιμιανός άντλησε από τον Οράτιο το θέμα, το πλαίσιο δηλαδή της υπόθεσής του που διαδραματίζεται στην Ανατολή κατά τη διάρκεια πολιτικής αποστολής³⁶⁹.

Επιπρόσθετα, στο *Satyricon* ο Πετρώνιος αφηγείται ένα περιστατικό σεξουαλικής ανικανότητας που συνέβη στον πρωταγωνιστή του, τον Εγκόλπιο, (‘procedentibus deinde longius iocis rogavi [ancil / lam] ut in platanona perduceret dominam. placuit / puellae consilium. itaque collegit altius tunicam flexit-/ que se in eum daphnona, qui ambulationi haerebat’ (*Sat.* 126.12), ‘tuam. nescio quid peccavimus.’ rapuit deinde tacenti / speculum, et postquam omnes vultus temptavit, quos / solet inter amantes risus fingere, excussit vexatam

³⁶⁵ Βλ. Pozo (1995): 85, Juster (2018): 179.

³⁶⁶ Η θεματική της στυτικής δυσλειτουργίας αντλήθηκε από το έργο του Οβιδίου. Βλ. Uden (2012): 471, Verger (1984): 156, McLaren (2007): 1, Gärtner (2002): 147.

³⁶⁷ Fielding (2014): 109.

³⁶⁸ Wasyl (2011): 151.

³⁶⁹ Juster (2018): 179.

solo' (*Sat.* 128. 4)³⁷⁰. Η σατιρική υφή που λαμβάνει ο θρήνος έχει υπαινικτική συσχέτιση με το *Satyricon* ('en longo confecta situ tibi tradimus arma, / arma ministeriis quippe dicata tuis.' (5. 77-78), 'Paratus miles arma non habui.' (*Sat.* 130.4)³⁷¹. Επιπλέον, παρατηρείται κάποια λεκτική και θεματική σύνδεση με το έργο του Προπερτίου ('nec flenti dominae patefiant nocte fenestras' (*Prop.* 3.20.29). Ο Προπέρτιος θεωρεί ως κατάρα τον παρακλαυσίθυρο του *exclusus amator*, γιατί ίσως να μην ανοίξει την πόρτα ή το παράθυρό της η ερωμένη-αποδέκτης του άσματος ('nec flenti dominae patefiant nocte fenestras' (3.20.29)³⁷²:

'peruigil ad nostras astabat nocte fenestras' (5. 9)

[Ξάγρυπνη μέσα στην ξάστερη νύχτα στεκόταν στο περβάζι μου.]

Ο Μαξιμιανός δεν ακολουθεί πιστά τα ποιητικά του πρότυπα, αλλά διαφοροποιείται σε σχέση με τους προκατόχους του, καθώς αρχικά το παρακλαυσίθυρο άσμα εκφωνείται από την πρωταγωνίστρια και στη συνέχεια ο θρήνος για τη στυτική δυσλειτουργία τοποθετείται στο στόμα της *Graia puella*, ενώ στα έργα των Αυγούστειων ελεγειακών το παρακλαυσίθυρο εκφωνείται πάντοτε από κάποιον άντρα, τον *exclusus amator*. Όσον αφορά στον θρήνο της κοπέλας, στα *Amores* 3.7 του Οβιδίου και *Satyricon* 130 του Πετρωνίου ο θρήνος εκφωνείται από άντρα³⁷³.

Βάση του πέμπτου ποιήματος του Μαξιμιανού αποτελεί το 3^ο ποίημα του Κατούλλου. Στο ποίημα 3 του Κατούλλου ο πρωταγωνιστής θρηνεί για τον θάνατό του. Η μορφή του θρήνου μοιάζει με αυτή που παραθέτει ο ποιητής της πέμπτης ελεγείας και είναι η εξής: Προσφώνηση στους νεκρούς ('Lugete, o Veneres Cupidinesque, / et quantum est hominum venustiorum. / Passer mortuus est meae puellae, / passer, deliciae meae puellae,' (1-4), αναδρομή στο παρελθόν, στο οποίο οι υπηρεσίες που προσέφερε ο νεκρός προκαλούσαν χαρά και ευτυχία ('quem plus illa oculis suis amabat; / nam mellitus erat suamque norat / ipsam tam bene quam puella matrem, / nec sese a gremio illius movebat, / sed circumsiliens modo huc modo illuc / ad solam dominam usque riperabat.' (5-10) , αποστροφή στο παρόν, στο οποίο η κατάσταση είναι μη αναστρέψιμη ('Qui nunc it per iter tenebricosum / illuc, unde negant redire quemquam. / At vobis male sit, malae tenebrae / Orci, quae omnia bella devoratis; / tam bellum mihi passerem abstulistis. / O factum male! O miselle passer!' (11-16), λύπη για την απώλεια που βιώνει ο πρωταγωνιστής και δάκρυα για αυτή ('Tua nunc opera meae puellae / flendo turgiduli rubent ocelli.' (17-18). Μοναδική διαφορά αποτελεί το

³⁷⁰ McLaren (2007): 1.

³⁷¹ Wasyl (2011): 151.

³⁷² Βλ. Green (2013): 269, Fielding (2017): 171.

³⁷³ Juster (2018): 181.

ρήμα *solebas* στην αναφορά της *Graia puella* στο παρελθόν, το οποίο όμως απουσιάζει από τον θρήνο του Κατούλλου³⁷⁴:

‘mentula, festorum cultrix operosa dierum,
quondam deliciae diuitiaeque meae,
quo te deiectam lacrimarum gurgite plangam,
quae de tot meritis carmina digna feram
tu mihi flagranti succurrere saepe solebas
atque aestus animi ludificare mei.’ (5. 87-92).

[Πέος, πολυάσχολε πάροχε, των εορταστικών ημερών./ Κάποτε ήσουν η ικανοποίηση της καρδιάς μου και ένας θησαυρός για μένα./ για αυτό μοιρολόι θα θρηνήσω για σένα με δάκρυα./ τραγούδια θα σου τραγουδήσω άξια τέτοιας τεράστιας τελειότητας./ Ήσουν συνηθισμένη να με ευχαριστείς όταν το επιθυμούσα αρκετά/ και να μετατρέπεις το πάθος μου σε διασκέδαση.]

‘nil tibi blandities, nil dulcia carmina,
non quicquid mentem sollicitare solet.

hic uelut exposito meritam te fungere plango’ (5. 101-103)

[Ούτε τα καλοπιάσματα μου, ούτε τα γοητευτικά μου τραγούδια σου κάνουν τίποτα/ ούτε οτιδήποτε το οποίο θα μπορούσε να κολακεύει το μυαλό σου βοηθά./ Εδώ εγώ θα πρέπει να θρηνήσω για σένα σαν να ήσουν νεκρός.]

Ο θρήνος της *Graia puella* ίσως αποτελεί παρωδία του Ύμνου στην Αφροδίτη του Λουκρητίου³⁷⁵. Στο ποίημα του Λουκρητίου *De rerum natura* η Αφροδίτη, θεά του έρωτα, υμνείται για τη συμβολή της στην επίτευξη της παγκόσμιας ειρήνης και αρμονίας. Η *Graia puella* αντιμετωπίζει το αντρικό μόριο ως σύμβολο κοσμικής αρχής και ευταξίας, εξισώνοντάς το κατά μία έννοια με τη θεά του έρωτα και με τον τρόπο αυτόν κάνει το ποίημα να πάσχει από σοβαρότητα, αφού στη θέση της θεάς τοποθετεί τη *mentula*³⁷⁶.

Εκτός των άλλων, ο Μαξιμιανός έχει επηρεαστεί και από την Κωμωδία φανερόνοντας μέσα από τον λόγο του την ειδολογική διεπίδραση της ελεγείας αυτής με άλλα είδη³⁷⁷. Έτσι, διαπιστώνουμε απηγήσεις από την *Aulularia* του Πλάττου (‘date viam qua fugere liceat, facite totae plateae pateant.’ (*Aulularia* 0.407)³⁷⁸, καθώς και από το *Cistellaria*, που

³⁷⁴ Pozo (1995): 81, 86, 87.

³⁷⁵ Uden (2012): 472.

³⁷⁶ Roberts (2018): 12.

³⁷⁷ Roberts (2010): 92.

³⁷⁸ Juster (2018): 186.

ενισχύεται από τον όρο *ludificare* ‘ita me Amor lassum animi ludificat,’ (*Cistellaria* 214-215), ‘quam me meamque rem perire et ludificari filiam’ (*Cistellaria* 501)³⁷⁹.

Θρήνος- ύμνος της Graia puella

Ο λόγος της Graia puella είναι διπλός και χαρακτηρίζεται από διαφορετική θεματική, καθώς το πρώτο μέρος που αφορά στο νεκρό όργανο του Μαξιμιανού αποτελεί μια μορφή επιτάφιου λόγου, ενώ στο δεύτερο μέρος η Graia puella στρέφεται προς μια φιλοσοφική αντιμετώπιση, αφού ο λόγος της αφορά πλέον την παγκόσμια τάξη που επιτυγχάνεται μέσω της λειτουργίας αυτού του μορίου³⁸⁰.

Ο θρήνος προκύπτει από τη μη ικανοποίησή της και ο έπαινος εγείρεται από την ανάγκη της να εγκωμιάσει τη *mentula*. Η συνειδητοποίηση από την πλευρά της πως η ανικανότητα του Μαξιμιανού είναι αδύνατον να ανατραπεί την εξαγριώνει³⁸¹.

Σύμφωνα με τη Wasyl, τα τυπικά χαρακτηριστικά του τελετουργικού γόου είναι: α) η αποστροφή στον νεκρό με ερωτήσεις, οι οποίες εκφράζουν την έντονη θλίψη, ίσως και άρνηση για το γεγονός, β) το αφηγηματικό μέρος, το οποίο περιλαμβάνει την αντίθεση του παρελθόντος με το παρόν³⁸², επαίνους για την πρότερη κατάσταση και θρήνο για την τωρινή θέση, γ) τον επίλογο, που με επανάληψη δηλώνεται η θλίψη του εκφωνητή. Το τυπικό αυτό μοτίβο το συναντούμε και στον μονόλογο της Graia puella³⁸³.

Πιο συγκεκριμένα, εκείνη αρχικά μαίνεται και πλάθει τον θρήνο της, ο οποίος καταλαμβάνει 44 στίχους³⁸⁴. Στην αρχή καχύποπτη για τη στυτική δυσλειτουργία του Μαξιμιανού προσπαθεί με ερωτήσεις να κατανοήσει την αιτία της δυσλειτουργίας αυτής, ενώ στη συνέχεια στρέφεται στις αναμνήσεις της ικανοποίησης που της πρόσφερε εκείνος στο παρελθόν. Το μεγαλύτερο κομμάτι του ποιήματος είναι το κομμάτι, όπου η Graia puella αντικρούει το παρελθόν στο παρόν³⁸⁵. Σύμφωνα με τον λόγο της, στο παρελθόν ο Μαξιμιανός την ικανοποιούσε και οι δυο τους περνούσαν όμορφες στιγμές. Στον επίλογο του θρήνου της, η κοπέλα επανέρχεται στη θλίψη που αισθάνεται τονίζοντας πως θρηνεί τον Μαξιμιανό σαν να έχει πεθάνει και ο ίδιος και η *mentula*. Η *mentula*, που στον λόγο της πρωταγωνίστριας προσωποποιείται, λαμβάνει ανθρώπινα χαρακτηριστικά, συγκρίνεται με ένα πτώμα χλωμό που πρόκειται να καεί στη νεκρική πυρά³⁸⁶.

³⁷⁹ Juster (2018): 189.

³⁸⁰ Ο Kleinknecht και ο Teuffel θεωρούν πως ο ύμνος του Μαξιμιανού στο αντρικό μόριο αποτελεί παρωδία, γιατί εμπλέκονται σε αυτόν στίχοι τελετουργικού θρήνου και εγκωμίου. Βλ. Roberts (2018): 10, Webster (1900): 106, Verger (1984): 150.

³⁸¹ Βλ. Carlson (2016): 4, Szövérfy (1968): 363-364.

³⁸² Franzoi (2014): 17.

³⁸³ Wasyl (2011): 153.

³⁸⁴ Roberts (2018): 6.

³⁸⁵ Verger (1984): 154.

³⁸⁶ Wasyl (2011): 153.

Ενώ όλη η ελεγεία μετατρέπεται σε μονόλογο της Graia puella, με τον Μαξιμιανό να την παρακολουθεί αμίλητος και αμέτοχος με εξαίρεση ελάχιστες παρεμβάσεις ως απάντηση στα λόγια της³⁸⁷, κάποια στιγμή ο θρήνος διακόπτεται από τον πρωταγωνιστή για να εκφραστεί με ειρωνικό ύφος και σατιρικό τόνο η διαπίστωση του. Η διαπίστωση αυτή αφορά στην υπερβολική συμπεριφορά και στα έντονα συναισθήματα, που εκδηλώνει η κοπέλα για τη δυσλειτουργία³⁸⁸:

‘dum defles nostri langorem, femina, membri,
ostendis morbo te grauiore premi.’ (5. 107-108)

[‘Ενώ εσύ θρηνείς, γυναίκα, τη νωθρότητα του μέλους μου,/ δείχνεις ότι υποφέρεις από αρρώστια χειρότερη από τη δική μου.’]

Στο δεύτερο μέρος του θρήνου, η Graia puella δε θρηνεί απλώς για το νεκρό μόριο του Μαξιμιανού, αλλά για το παγκόσμιο χάος και την ευταξία του σύμπαντος που χωρίς την ύπαρξη του αντρικού μορίου δεν μπορεί να υφίσταται³⁸⁹. Στη laus mentulae το αντρικό μέλος που υμνείται και προσωποποιείται, είναι υπεύθυνο για την ύπαρξη όλων των μορφών ζωής στον κόσμο, αποτελεί τον κύριο παράγοντα, την κύρια δύναμη βιολογικής δημιουργίας, αναπαραγωγής όλων των ζωντανών οργανισμών (ζώων, φυτών, ανθρώπων) και χωρίς αυτό θα επικρατούσε το χάος³⁹⁰.

Η Graia puella δίνει έμφαση στην ένωση των δύο φύλων, μέσα από την οποία επιτυγχάνεται η συνέχιση όλων των ειδών³⁹¹. Ακόμη, επισημαίνει πως η ανυπαρξία έρωτα αποδυναμώνει τους ανθρώπους και ασχημαίνει τα δύο φύλα. Η δύναμη του μορίου είναι τόσο ισχυρή, ώστε και ο πιο σκληρός και άγριος τύραννος, ακόμα και ο θεός του πολέμου, ο αιμοβόρος Άρης, μαλακώνει³⁹²:

‘haec genus humanum, pecudum, uolucrumque, ferarum
et quicquid toto spirat in orbe, creat.
hac sine diuersi nulla est concordia sexus,
hac sine coniugii gratia summa perit.
haec geminas tanto constringit foedere mentes,

³⁸⁷ Szövérfy (1968): 359.

³⁸⁸ Ο Μαξιμιανός παρεμβαίνει στον θρήνο της Graia puella για να εκφράσει τη διαπίστωση του, πως εκείνη πάσχει από μια πιο σοβαρή ασθένεια. Ανατρέχοντας στις μελέτες του Ιπποκράτη παρατηρούμε πως εκείνος θεωρούσε αιτία όλων των ασθενειών των γυναικών τη μήτρα (αί ύστέραι) πάντων τῶν νοσημάτων αἰτιαί εἰσιν, *Περὶ τόπων τῶν κατὰ ἄνθρωπον* 47.1–2). Βλ. Juster (2018): 191-192, Szövérfy (1968): 363, Wasyl (2011): 152, Das-Fielding (2016): 154.

³⁸⁹ Green (2013): 269.

³⁹⁰ Roberts (2010): 91.

³⁹¹ Βλ. Wasyl (2011): 155, Roberts (2010): 91.

³⁹² Uden (2012): 473.

unius ut faciat corporis esse duo.’ (5. 111-116).

[Αυτό το μόριο δημιουργεί τη φυλή των ανθρώπων, τα βότανα, τα πουλιά, τα τέρατα/ και οτιδήποτε αναπνέει στον κόσμο./ Χωρίς αυτό δεν υπάρχει συνεύρεση ανάμεσα στα δύο φύλα./ χωρίς αυτό η χαρά της ερωτικής σχέσης στον γάμο χάνεται./ Αυτό οδηγεί δύο μυαλά σε μια μοναδική συμφωνία,/ ώστε να μεταμορφώσει σε ένα σώμα δυο ψυχές.]

‘tu mihi saepe feri commendas corda tyranni,
sanguineus per te Mars quoque mitis erit’ (5. 141-142).

[Εσύ συχνά μαλακώνεις τις καρδιές σκληρών τυράννων,/ ο αιμοβόρος Άρης γίνεται μαλακός για χάρη σου.]

Σύμφωνα με το εγκώμιό της, χωρίς την ύπαρξη της *mentula*, η επιβίωση του ανθρώπινου είδους θα ήταν ανέφικτη και θα επικρατούσε ένα κοσμικό χάος, μια κοσμική αναταραχή. Η λέξη *chaos* δε σήμαινε κατά την Ύστερη Αρχαιότητα ό, τι και σήμερα. Στην Ύστερη Αρχαιότητα με την επιρροή του Χριστιανισμού, εννοείται κάποιου είδους κόλαση. Στο σημείο αυτό, όμως, του έργου, η λέξη ερμηνεύεται ως μια κατάσταση σύγχυσης και όχι ως κόλαση. Έμμεσα γίνεται υπαινιγμός στην κοινωνικοπολιτική καταστροφή, στο κοινωνικοπολιτικό χάος που επικρατεί. Αυτό το κοινωνικοπολιτικό αδιέξοδο ήταν και ο λόγος της μετάβασης του Μαξιμιανού στην Ανατολή³⁹³. Ακόμη, ο όρος ίσως αφορά και στην κατάσταση των δύο εραστών, που σεξουαλικά κατέληξε σε αποτυχία εξαιτίας της στυτικής δυσλειτουργίας του Μαξιμιανού (‘*me Chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant*’ (*Fasti* 1.103)³⁹⁴).

‘non fleo priuatum, set generale chaos.’ (5. 110).

[Δεν θρηνώ το ιδιωτικό, αλλά το γενικό χάος.]

Συγκριτικά τα δύο μέρη του λόγου της *Graia puella* παρουσιάζουν διαφορές ως προς τη θεματική, αλλά και ως προς το ύφος, εφόσον το πρώτο τμήμα διακρίνεται για την παρωδιακή αίσθηση, αφού η ίδια θρηνεί για τον θάνατο της *mentula* -του αντρικού μέλους- του Μαξιμιανού και στο δεύτερο μέρος διαγράφεται έντονη σοβαρότητα, αφού η *puella* εγκωμιάζει το ίδιο μέλος για την κοσμική ευταξία που είναι ικανό να προσφέρει³⁹⁵.

³⁹³ Verger (1984): 155.

³⁹⁴ Με την αναφορά στο Χάος η *Graia puella* σχηματίζει μια Κοσμογονία. Ο Ιανός στους *Fasti* αποκαλύπτει πως από τους αρχαίους του δόθηκε το όνομα του Χάους. Λαμβάνοντας υπόψη μας τη *Θεογονία* του Ησιόδου ‘*ἦτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ’*’ (*Θεογονία* 116), όπου το Χάος προϋπήρξε όλων των ζώντων οργανισμών και στη συνέχεια μέσω αυτού δημιουργήθηκε ο Έρωτας, αντιλαμβανόμαστε τον ύψιστο και πρωταρχικό ρόλο, που παίζει ο έρωτας στη ζωή των ανθρώπων, αφού χωρίς αυτόν δεν υπάρχει ζωή. Αφού δεν υπάρχει ζωή χωρίς τον έρωτα, δεν μπορεί να υπάρξει και ερωτική ελεγεία χωρίς έρωτα. Πρόκειται πιθανώς για ποιητολογική έκφραση για να καταδειχθεί η σημασία του έρωτα για τη συνέχιση του είδους της ερωτικής ελεγειακής ποίησης. Βλ. Fielding (2017): 175, 178, Juster (2018): 192.

³⁹⁵ Roberts (2018): 12.

Αντικείμενο σάτιρας δεν είναι στην προκειμένη περίπτωση ο Μαξιμιανός, του οποίου τα 'όπλα', δηλαδή τα ερωτικά του εργαλεία είναι άχρηστα πια, μετά από μεγάλη περίοδο μη λειτουργίας³⁹⁶, αλλά η ίδια η κοπέλα, που ενδιαφέρεται μονάχα για την ικανοποίηση που δεν έλαβε μέσω του έρωτα. Η πρωταγωνίστρια της πέμπτης ελεγείας επισημαίνει την αχρηστία των 'όπλων' του Μαξιμιανού λόγω της μακρόχρονης έλλειψης σεξουαλικής δραστηριότητας³⁹⁷.

Ωστόσο, ολόκληρο το ποίημα ίσως αποτελεί σάτιρα κατά των γυναικών για την πανσεξουαλικότητά τους. Οργισμένη, μανιασμένη σαν Βάκχη η *Graia puella*, επιτίθεται λεκτικά στον Μαξιμιανό ενισχύοντας με τον τρόπο αυτόν τη σατιρικήτητα εναντίον όχι μόνο της ίδιας, αλλά και όλων των γυναικών. Ο φαλλικός ύμνος που απαγγέλλει η *Graia puella* εκφράζει με μεγάλη επιτυχία τη σάτιρα. Ανάλογη σατιρική διάθεση είχε δημιουργήσει ο ποιητής και στη δεύτερη ελεγεία, όπου περιέγραφε τη Λυκωρίδα ως δέσμια των ερωτικών της απολαύσεων³⁹⁸.

Ο λόγος που το έργο του Μαξιμιανού διδασκόταν στο Βυζάντιο και τον Μεσαίωνα είναι πιθανό να είχε συγκεκριμένο σκοπό. Σκοπός δηλαδή των διδασκάλων ήταν, ίσως, η διδαχή ετεροφυλοφιλίας σε νεαρά αγόρια και η διαμόρφωση της άποψης πως οι γυναίκες αποτελούν μόνο εργαλεία για την ικανοποίηση των σεξουαλικών τους επιθυμιών. Επιπλέον, σκοπός τους ήταν να δείξουν στα νεαρά αγόρια πως το αντρικό μόριο είναι το κέντρο του κόσμου και απαραίτητο για την αρμονία και την ευταξία πράγμα που εκφέρεται μέσω του επαίνου της *Graia puella*³⁹⁹.

Πολιτικο-ιστορική προσέγγιση

Η έρευνα δεν έχει καταλήξει σε εύλογα συμπεράσματα σχετικά με την χρονολογία του πολιτικού ταξιδιού του Μαξιμιανού στην Ανατολή, καθώς δεν παρέχεται καμία πληροφορία για τον χρόνο πραγματοποίησης αυτής της αποστολής, ούτε δίνεται το όνομα του αποδέκτη των διπλωματικών συζητήσεων, παρά μόνο ο τόπος και μια πληροφορία για τη γεροντική ηλικία του πρωταγωνιστή. Έτσι θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως πιθανές αρκετές διπλωματικές αποστολές, που επιχειρήθηκαν την περίοδο εκείνη, χωρίς απόλυτη

³⁹⁶ Οι απόψεις των αρχαίων ιατρών, λογοτεχνών και φιλοσόφων δίστανται, όσον αφορά στη σεξουαλική δραστηριότητα. Ο Ερνόδιος στο επίγραμμα του 2.1.31.1 για τον Βοήθιο που ως νέος είχε έντονη σεξουαλική δραστηριότητα, ο Οβίδιος, όπως και κάποιοι ιατροί της αρχαιότητας υπαινίσσονται πως η υπερβολική χρήση της *mentula* οδηγεί σε σεξουαλική, στυτική δυσλειτουργία και εν τέλει σε ανικανότητα. Σύμφωνα με κάποιους επιστήμονες της αρχαιότητας επιβαλλόταν η συχνή σεξουαλική επαφή. Ο ιατρικός συγγραφέας Γαληνός τονίζει πως η ανενεργή σεξουαλική ζωή επιφέρει μια σειρά από συμπτώματα στο σώμα, όπως για παράδειγμα έλλειψη όρεξης. Βλ. Green (2013): 269, Fielding (2017): 173, 177, McLaren (2007): 13.

³⁹⁷ Fielding (2017): 177.

³⁹⁸ Βλ. Szövérfy (1968): 364, Fielding (2014): 110.

³⁹⁹ Carlson (2016): 7.

βεβαιότητα. Η ιστορικότητα της αποστολής που περιγράφεται από τον Μαξιμιανό στην πέμπτη ελεγεία είναι ασαφής⁴⁰⁰.

Από τα ιστορικά δεδομένα γνωρίζουμε πως μια αποστολή στην Ανατολή στάλθηκε από τον πάπα Αγαπητό το 536 μ.Χ., ενώ το 535 στάλθηκε, επίσης, διπλωματική αποστολή στην Κωνσταντινούπολη, σύμφωνα με το έργο του Προκοπίου⁴⁰¹. Οι χρονιές 538 και 539 μ.Χ., που ο Ουίτιγισ πραγματοποίησε αποστολές στην Κωνσταντινούπολη, αποκλείονται από τους μελετητές ως πιθανές χρονολογίες αποστολών, που συμπεριέλαβαν τον Μαξιμιανό ως διπλωμάτη, αν αναλογιστούμε πως η πραγματοποίηση σύνθεσης του έργου σύμφωνα με τους μελετητές έγινε γύρω στα 539 μ.Χ., όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο⁴⁰².

Ο Θεοδώριχος γύρω στα 540 μ.Χ., κατά τη διάρκεια των γοθικών πολέμων, πραγματοποίησε αποστολή στην Ανατολή με σκοπό να υπογραφεί μια συνθήκη ειρήνης. Αυτή πιθανότατα ήταν η αποστολή, στην οποία έλαβε μέρος ο Μαξιμιανός. Ορισμένοι μελετητές, ανάμεσά τους και ο Wernsdorf, θεωρούν πως ο Αναστάσιος ήταν ο αποδέκτης της διπλωματικής πρεσβείας στην Ανατολή, αλλά δεν αποκλείεται να ήταν αποδέκτης ο Ιουστινιανός⁴⁰³. Η αποστολή αυτή, αν εξετάσουμε πιο προσεκτικά τα ιστορικά δεδομένα που μας παραδίδονται, θα πρέπει να είχε πραγματοποιηθεί στα 498 μ.Χ. Τότε, όμως, ο Μαξιμιανός ήταν, μάλλον, γύρω στα 18, αν αναλογιστούμε τα βιογραφικά στοιχεία που παραθέτει στο έργο του. Έτσι, θα ήταν αδύνατο να σταλεί ως πολιτικός διπλωμάτης, ένα τόσο νέο ηλικιακά άτομο. Συμπληρωματικά, η άποψη αυτή αντιβαίνει στα λεγόμενα του Μαξιμιανού, αφού ο ίδιος τονίζει πως ήταν αρκετά γερασμένος στη συγκεκριμένη αποστολή⁴⁰⁴:

‘succubui Tusca simplicitate senex.’ (5. 40).

[Ερωτεύτηκα σαν απλοϊκός γέρος από την Τοσκάνη.]

Με τη φράση *gemini...regni* ο Μαξιμιανός υπαινίσσεται τη Ραβέννα και την Κωνσταντινούπολη και πιθανότατα το σχίσμα ανάμεσά τους. Αυτό το επεισόδιο έγινε πριν από τον Μάιο του 540 μ.Χ. Επομένως, μετά από το 500 μ.Χ. είναι πιθανό να πραγματοποιήθηκε η διπλωματική αυτή αποστολή⁴⁰⁵. Σύμφωνα με τον Barnish, η αποστολή στην Κωνσταντινούπολη θα πρέπει να πραγματοποιήθηκε την περίοδο σύνθεσης των ποιημάτων για τον Θεοδάχαντα, που περιλαμβάνονται στην *Appendix Maximiani*.

⁴⁰⁰ Juster (2018): 179.

⁴⁰¹ Στο έργο του Προκοπίου η πρεσβεία στην Ανατολή περιελάμβανε 4 άτομα εκ των οποίων ο ένας δεν κατονομάζεται, ενώ οι υπόλοιποι τρεις είναι οι Petrus Marcellinus, Felix Liborius, Opilio. Βλ. Juster (2018): 179.

⁴⁰² Juster (2018): 179.

⁴⁰³ Fielding (2017): 170.

⁴⁰⁴ Wedeck (1952): 488.

⁴⁰⁵ Juster (2018): 180-181.

Επιπρόσθετα, το 546 ή το 549 μ.Χ. ο Τώτιλας πραγματοποίησε μια ακόμη διπλωματική αποστολή στην Ανατολή. Οι περιγραφές, όμως, του Μαξιμιανού δε συνάδουν με τις χρονολογίες που μας παρέχονται από τις ιστορικές καταγραφές⁴⁰⁶.

Ένα άλλο ερώτημα που εγείρεται είναι το πρόσωπο που βρισκόταν στην ηγεσία του δυτικού μέρους της αυτοκρατορίας. Πιθανότατα η Ιταλία να τελούσε την περίοδο εκείνη υπό οστρογοτθική εξουσία υπό τον βασιλιά Θεόδατο (534-535 μ.Χ.) ή υπό τον Τώτιλα (546 ή 549 μ.Χ.)⁴⁰⁷.

Ο Μαξιμιανός παραθέτει στο ποίημα κάποιες βιογραφικές αναφορές σύμφωνα με τις οποίες κατάγεται από την Ετρουρία⁴⁰⁸. Ο Barnish θεωρεί πως δημιουργείται μια ποιητική περίφραση για τον Ιταλό αν λάβουμε υπόψη μας το *Amores* του Οβιδίου ('quos ego conposui, Paeligni ruris alumnus', *Amores* 3.15.3)⁴⁰⁹. Αυτή η πληροφορία βοηθάει στο να εξαχθεί το συμπέρασμα πως ίσως η Τοσκάνη να ήταν η πολιτική βάση του Θεόδατου, του αποστολέα της διπλωματικής αποστολής. Στα 530 μ.Χ. η πολιτική ισχύς μεταφέρθηκε από τη Δύση στην Ανατολή. Αν εξετάσουμε τη μεταφορά της πολιτικής βάσης στην Ανατολή σε συνδυασμό με την αναφορά στην καταγωγή των δύο κεντρικών προσώπων της πέμπτης ελεγείας, τότε ίσως μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα πως ο Μαξιμιανός με καταγωγή από το δυτικό μέρος της αυτοκρατορίας στάθηκε ανίκανος να ικανοποιήσει την *Graia puella*, η οποία κατάγεται από το ανατολικό μέρος της αυτοκρατορίας. Άρα, ο Μαξιμιανός βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, όπως και η Δύση. Η σεξουαλική ανικανότητα του Μαξιμιανού μεταφράζεται ως πολιτική ανικανότητα της Δύσης έναντι της Ανατολής⁴¹⁰.

Η λέξη *vindicor* (5. 76) αποτελεί εκ πρώτης όψεως όρο νομικού λεξιλογίου, ενώ στη συνέχεια εκλαμβάνει την έννοια του σκλάβου. Ίσως πίσω από αυτόν τον όρο να βρίσκονται πολιτικοί υπαινιγμοί, η έννοια της υποδούλωσης να απευθύνεται σε όλη τη Δύση και ο ποιητής να υπαινίσσεται την πολιτική ήττα, που υπέστη έναντι της Ανατολής, με την αποτυχία της διπλωματικής αποστολής στη σύναψη ειρήνης⁴¹¹.

Το ερωτικό λεξιλόγιο αναμιγνύεται από τον ποιητή με το στρατιωτικό, όχι μόνο από τον Μαξιμιανό, αλλά και από τη *Graia puella*, εξυπηρετώντας τις πολιτικές σκοπιμότητές του⁴¹²:

'cuius ab amplexu fessus ad arma redis?' (5.62)

⁴⁰⁶ 'dum studeo gemini componere foedera regni' (5. 3). Βλ. Juster (2018): 179.

⁴⁰⁷ Ο Corippus, βορειοαφρικανός ποιητής, αναφέρει στο έπος του τον Ιωάννη Τρογλίτα ως στρατηγό το 548 μ.Χ. Βλ. Franzoi (2014): 17, Roberts (2018): 2.

⁴⁰⁸ Ο Μαξιμιανός αναφέρει πως είναι Ετρούσκος, κάνοντας λόγο για την απλότητα της Τοσκάνης. Βλ. Wedeck (1952): 488, Uden (2012): 472.

⁴⁰⁹ Juster (2018): 180-181.

⁴¹⁰ Juster (2018): 180-181.

⁴¹¹ 'vindicor infelix debilitatis ope.' (5. 76). Βλ. Juster (2018): 188.

⁴¹² Juster (2018): 190.

[‘Εξαντλημένος από αυτής την αγκαλιά ήρθες στα δικά μου χέρια;’]

‘en longo confecta situ tibi tradimus arma
arma ministeriis quippe dicata tuis’ (5.77-78).

[Κοίτα, παραδίδω τα διαλυμένα μου όπλα σε σένα./ Τα αφιερώνω στις υπηρεσίες σου.]

Το μοτίβο της *militia amoris* δεν εμφανίζεται λογοτεχνικά στην ποίηση του Μαξιμιανού για πρώτη φορά, αλλά αποτέλεσε βασικό δομικό στοιχείο στην ποίηση των Αυγούστειων ελεγειακών. Στο σημείο αυτό, η θεματική του *militia amoris* αντιτίθεται στην πολιτική σύγκρουση, που αποτελεί και το υπόβαθρο της πέμπτης ελεγείας και που ήταν το γεγονός, που έδωσε ώθηση στον ποιητή να συνθέσει τη συγκεκριμένη ελεγεία. Ιστορικοπολιτικά αφορά την πολιτική σύγκρουση ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή. Η σύγκρουση αυτή ήταν και το έναυσμα για τη σύνθεση της πέμπτης ελεγείας⁴¹³.

Ο Μαξιμιανός περιγράφει τη σεξουαλική του αδυναμία με στρατιωτική ορολογία⁴¹⁴:

‘en longo confecta situ tibi tradimus arma.’ (5. 77)

[παραδίδω σε σένα τα όπλα μου, σκουριασμένα από μακρά παραμέληση]

Στο έργο του Μαξιμιανού, όμως, η αποτυχία ως πολιτικού-στρατιώτη και ως εραστή είναι συμβολικό στοιχείο, αφού η Δύση δέχθηκε πολιτική ήττα και ο ίδιος απέτυχε ως εραστής να ικανοποιήσει τη *Graia puella*⁴¹⁵. Σε προσωπικό επίπεδο οι ερωτικές του ικανότητες τον εγκατέλειψαν και ο ίδιος άφησε την προσπάθεια να ικανοποιήσει ξανά τη *Graia puella*. Αφού πια αισθανόταν ως γέρος και ντροπιασμένος, παρέμεινε σιωπηλός και διπλωματικά, αφού η έκβαση της αποστολής δεν έφερε τα θετικά αποτελέσματα, ο ίδιος γύρισε άπραγος πίσω στην πατρίδα του. Ίσως μάλιστα διπλά ντροπιασμένος, αφού η πολιτική αποτυχία έφερε τη σεξουαλική⁴¹⁶.

Ποιητολογικές προσεγγίσεις

Στην ελεγεία αυτή οι ποιητολογικές συνδηλώσεις που αφορούν στην ερωτική ελεγειακή ποίηση ως είδους είναι ποικίλες. Πρώτα από όλα, δεν είναι τυχαία η σεξουαλική ανικανότητα του Μαξιμιανού. Με τον θάνατο του αντρικού μέλους του (*mentula*), ο ποιητής υπαινίσσεται τον θάνατο της ερωτικής ελεγείας, μετά από τον δικό του φυσικό θάνατο. Ο υπαινιγμός αυτός είναι εύστοχος, αφού πράγματι ο Μαξιμιανός είναι ο τελευταίος του ερωτικού ελεγειακού είδους. Η ερωτική ελεγεία σταμάτησε να συντίθεται μετά από τον θάνατο του Οβιδίου και γνώρισε ανάκαμψη μέσα από τις ελεγείες του Μαξιμιανού. Ο ίδιος

⁴¹³ Uden (2012): 472.

⁴¹⁴ Uden (2012): 472.

⁴¹⁵ Uden (2012): 473.

⁴¹⁶ Plichon (1999): 372.

ο Οβίδιος πριν από τον Μαξιμιανό στο *Amores* 3.7 υπαινίσσεται μέσω της σεξουαλικής του ανικανότητας την αδυναμία σύνθεσης ερωτικής ελεγείας κατά την περίοδο, που ο ίδιος θα βρίσκεται σε μεγάλη ηλικία. Η ποιητολογική αυτή προσέγγιση γίνεται και από τον ποιητή μας, αφού στην πέμπτη ελεγεία επικρατεί το μοτίβο της ανικανότητας. Η εγκατάλειψη όπλων, εξαιτίας της μεγάλης ηλικίας, ίσως αφορά στην αδυναμία σύνθεσης ερωτικής ελεγειακής ποίησης, στην κατάθεση του δημιουργικού ‘όπλου’ την πνευματική αδυναμία εκ μέρους του ποιητή να ικανοποιήσει το είδος της ερωτικής ελεγειακής ποίησης (‘cum desit numeris ipsa iuventa suis?’ (*Am.* 3.7.18)⁴¹⁷.

Η ανάκαμψη της ερωτικής ελεγείας μπορεί να παραλληλιστεί με την πρώτη νύχτα συνεύρεσης του Μαξιμιανού με τη Graia puella που διακρίνεται από επιτυχία, ενώ τη δεύτερη νύχτα που κατέληξε σε αποτυχία, μπορούμε να την παρομοιάσουμε με το τέλος του είδους της ερωτικής ελεγείας. Ο Μαξιμιανός αδυνατεί πια να υπηρετήσει και να ικανοποιήσει τη Graia puella. Τοποθετώντας τη Graia puella στη θέση της ερωτικής ελεγείας, προσωποποιώντας δηλαδή το είδος αυτό στο πρόσωπο της πρωταγωνίστριας, φαίνεται πως το ερωτικό ελεγειακό είδος εξαιτίας της μεγάλης ηλικίας στην οποία βρίσκεται ο ποιητής μένει ανικανοποίητο. Ακόμη, το ‘νεκρό’ μέλος του Μαξιμιανού τονίζει ακόμα πιο πολύ το είδος της ερωτικής ελεγείας που ‘πεθαίνει’. Ο θρήνος της Graia puella, θρήνος που ανταποκρίνεται γενικότερα στο είδος της ελεγείας, -αφού αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως θρηνητικό άσμα με αποδέκτες τους νεκρούς-, εκτός από το νεκρό όργανο του Μαξιμιανού, απευθύνεται στο είδος της ερωτικής ελεγείας που αργοπεθαίνει μαζί του. Η ζωτικότητα της κοπέλας από τη μη ικανοποίησή της έχει χαθεί και επομένως η ερωτική ελεγεία παύει να αποτελεί ένα ζωντανό είδος⁴¹⁸.

Τέλος, με τον θρήνο της Graia puella υπερτονίζεται εκτός από τη σεξουαλική ανικανότητα του Μαξιμιανού και η κοινωνική κατάρρευση, καθώς και η διπλωματική αποτυχία του Μαξιμιανού⁴¹⁹. Τα λόγια που εκφωνεί η Graia puella αντικατοπτρίζουν μεταφορικά μια τελετή κηδείας. Στην τελετή αυτή νεκρός -πέρα από το νεκρό μόριο που λαμβάνει ανθρώπινα χαρακτηριστικά- θα μπορούσε να θεωρηθεί ο Μαξιμιανός, που είναι αρκετά γέρος (επικείμενος θάνατος), η συνθήκη ειρήνης ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή που ναυάγησε ή και το τέλος της ερωτικής ελεγείας (ο θάνατος της ερωτικής ελεγείας ως είδους)⁴²⁰.

⁴¹⁷ ‘quondam deliciae diuitiaeque meae, / quo te deiectam lacrimarum gurgite plangam, / quae de tot meritis carmina digna feram?’ (5. 88-90). Βλ. Fielding (2017): 174.

⁴¹⁸ Roberts (2010): 91.

⁴¹⁹ Uden (2012): 472.

⁴²⁰ Gärtner (2002): 153.

Τα κοινά ποιητολογικά μοτίβα της ελεγείας με την Αυγούστεια ελεγειακή ποίηση ενισχύονται από την εκφώνηση του παρακλαυσίθυρου. Το παρακλαυσίθυρο άσμα αποτελούσε συχνό δομικό στοιχείο των προγενέστερων του Μαξιμιανού ερωτικών ελεγείων. Εδώ η Graia puella απευθύνει ένα παρακλαυσίθυρο κάτω από το παράθυρο του Μαξιμιανού, σαν ένας άλλος *exclusus amator* της κλασικής ερωτικής ελεγείας⁴²¹, αναστενάζοντας και κλαίγοντας⁴²². Παρατηρούμε πως το παρακλαυσίθυρο αυτό άσμα τοποθετείται στο στόμα μιας γυναίκας στην προκειμένη περίπτωση και όχι στο στόμα ενός άντρα, όπως το συναντούσαμε στους αυγούστειους ελεγειακούς ποιητές. Ο Μαξιμιανός αντιστρέφει τους ρόλους. Όχι μόνο τον έχει πολιορκήσει μια γυναίκα, αλλά του αφιερώνει και παρακλαυσίθυρο άσμα, κάτω από το παράθυρό του σε μια προσπάθεια να του εγείρει το ενδιαφέρον για εκείνη⁴²³:

‘nescio quid Graeco murmure dulce canens.’ (5. 10)

[Τραγουδώντας κάτι γλυκό, δεν ξέρω, στα ελληνικά.]

Εκτός από την αντιστροφή ρόλων, μια αντίθεση που δημιουργείται ανάμεσα στην ερωτική ελεγεία του Μαξιμιανού και των Αυγούστειων ελεγειακών ποιητών είναι η εκφώνηση του παρακλαυσίθυρου χωρίς εμπόδια. Στους κλασικούς ελεγειακούς ποιητές υπήρχαν πάντοτε κάποια εμπόδια, που παρακάλυαν τους εραστές να μούνε στο σπίτι της αγαπημένης τους. Εδώ όμως απουσιάζει ο θυρωρός και η πόρτα δεν είναι κλειδωμένη. Όλα αυτά βοηθούν τη Graia puella να έχει ελεύθερη πρόσβαση στο δωμάτιο του Μαξιμιανού⁴²⁴.

Το τυπικό μοτίβο του *exclusus amator* των Αυγούστειων ελεγειακών τροποποιείται εδώ, αφού μέσω της αντιστροφής ρόλων, με την οποία η πρωταγωνίστρια μετατρέπεται σε έναν *exclusus amator*, ο ποιητής διαφοροποιείται σε σχέση με τους προκατόχους του που παρέμεναν υπομονετικά έξω από την πόρτα της αγαπημένης τους αδυνατώντας να εισέλθουν στο σπίτι τους εξαιτίας των εμποδίων (*impedimenta amoris*)⁴²⁵.

Η συμβολή, επίσης, του αντρικού μορίου στον έρωτα θα μπορούσε να συσχετιστεί με τη σύνθεση ερωτικής ελεγείας. Η ανικανότητα του μορίου να ικανοποιήσει μια γυναίκα μεταφράζεται ως ανικανότητα του ποιητή αυτού ή και άλλων της γενιάς του να ικανοποιήσουν την ερωτική ελεγεία ως είδος. Η Graia puella απαγγέλει έναν λόγο που μοιάζει με τους επικήδειους λόγους. Με τον τρόπο αυτόν, ο Μαξιμιανός φανερώνει την

⁴²¹ Fielding (2014): 108.

⁴²² Πρόκειται για κοινούς τόπους των ερωτικών παθημάτων και κατ' επέκταση των συμπτωμάτων του έρωτα. Βλ. Wasył (2011): 150.

⁴²³ Green (2013): 268.

⁴²⁴ Green (2013): 268.

⁴²⁵ Βλ. Juster (2018): 181, 183, Szövérfy (1968): 363

εσωτερική του ψυχική κατάσταση, δηλαδή τον μεταφορικό θάνατο που βιώνει μέσα από τον θάνατο του μορίου του⁴²⁶.

Η φράση *moventes/pedes* (5. 33-34), πιθανότατα να αποτελεί ποιητολογικό υπαινιγμό για τους πόδες της ποίησης. Τους μετρικούς δηλαδή πόδες του ερωτικού ελεγειακού διστίχου⁴²⁷, ενώ το ρήμα *ademit* (5. 56) έχει πολλές σημασίες και μία από αυτές σχετίζεται με τον ευνουχισμό. Ίσως ποιητολογικά να πρόκειται για τον ευνουχισμό του ποιητή σε σχέση με την ελεγειακή ποίηση. Ο ίδιος είναι αρκετά μεγάλος και πλέον ανίκανος (ευνουχισμένος) να συνεχίσει τη σύνθεση της ερωτικής ελεγείας⁴²⁸:

‘*quis referat gressus certa sub lege mouentes
suspensosque nouis plausibus ire pedes?*’ (5. 23-24).

[Ποιος να περιγράψει τα βήματά της καθώς κινούταν στον ρυθμό,/ σηκώνοντας τα πόδια της με κάθε νέο χειροκρότημα;]

‘*abstulit et blandum terror ademit opus*’ (5. 56).

[και ο τρόμος με παρέλυσε για το γλυκό καθήκον.]

⁴²⁶ Roberts (2018): 6.

⁴²⁷ Juster (2018): 182.

⁴²⁸ Juster (2018): 186.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΕΛΕΓΕΙΑ ΕΚΤΗ

Η έκτη και τελευταία ελεγεία του corpus περιλαμβάνει μόνο δώδεκα στίχους και αποτελεί ένα είδος επιλόγου. Ο Μαξιμιανός επανέρχεται στο θέμα του θανάτου και βάζει ένα τέλος στα συνεχή παράπονά του για το γήρας:

‘Claude precor miseras, aetas uerbosa, querelas’ (6. 1)

[Φλύαρη ηλικία, σταμάτα, σε παρακαλώ, τα άθλια παράπονά.]

Η έκτη ελεγεία, λοιπόν, αποτελεί έναν σύντομο και περιεκτικό αντικατοπτρισμό της πρώτης ελεγείας (ring composition), αφού το θέμα της εναρκτήριας ελεγείας του corpus επανέρχεται στην έκτη, στην οποία τονίζεται πως ήρθε η στιγμή να σταματήσει ο πρωταγωνιστής τα παράπονά και τις καταγγελίες του⁴²⁹. Παρατίθεται, έτσι, σε αυτή το συμπέρασμα του Μαξιμιανού⁴³⁰. Ο ποιητής κάνει χρήση του σχήματος του κύκλου, της κυκλικής αφήγησης. Η φράση *aetas uerbosa* στον εναρκτήριο στίχο της έκτης ελεγείας σχετίζεται με τη φράση *aemula senectus*⁴³¹ της πρώτης ελεγείας, όπου ο ποιητής απευθύνεται στο γήρας. Παρατηρείται μια θεματική κυκλικότητα, κατά την οποία το θέμα επαναλαμβάνεται⁴³².

Δεν περιλαμβάνεται στη συγκεκριμένη ελεγεία η περιγραφή κάποιου έρωτα, όπως συμβαίνει στις ελεγείες 2, 3, 4 και 5, όπου ο Μαξιμιανός διηγείται τις ανεκπλήρωτες υποθέσεις αγάπης που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της ζωής του. Το ερώτημα που εγείρεται είναι, -γιατί ο ποιητής επέλεξε να δώσει ένα τέτοιου είδους ‘φιλοσοφικό’ θα λέγαμε συμπέρασμα σε μόλις δώδεκα στίχους με κοφτό και γοργό τρόπο-. Ίσως ο ποιητής αισθάνθηκε πως όλα ειπώθηκαν από εκείνον και δεν έμεινε κάτι άλλο άξιο αναφοράς, οπότε τα συμπερασματικά του λόγια θα μπορούσαν να περιοριστούν⁴³³.

Η ανάμνηση του ονόματος και της ποίησης του Μαξιμιανού θα εξακολουθεί να ζει μέσα από το έργο αυτό, το οποίο θα αφήσει ως παρακαταθήκη στις επόμενες γενιές ο ποιητής. Παρόλο που το ύφος του αφηγητή είναι μελαγχολικό και μακάβριο, πλανάται στους στίχους αυτούς μια αίσθηση ευχαρίστησης για το έργο που μόλις έχει δημιουργήσει, αφού αυτό καθίσταται ικανό να μεταφέρει τη δόξα και τη φήμη του δημιουργού του αναλλοίωτη στους αιώνες. Ο Μαξιμιανός, λοιπόν, σαν να οραματιζόταν το μέλλον της ποιητικής του αθανασίας, πέτυχε αυτό που επιθυμούσε, δηλαδή να μη λησμονηθεί, πράγμα που εύκολα

⁴²⁹ Meyers (2018): 4.

⁴³⁰ Roberts (2010): 91-92.

⁴³¹ Βλ. κεφάλαιο πρώτο.

⁴³² Βλ. Wasyl (2011): 159, Juster (2018): 196.

⁴³³ Roberts (2010): 91-92.

διαπιστώνεται αν λάβουμε υπόψη μας τις μελέτες που τον έθεσαν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος πολλών μελετητών σε διάφορες χρονικές περιόδους⁴³⁴:

‘infelix ceu iam defleto funere surgo

hac me defunctum uiuere parte puto.’ (6. 11-12)

[Δυστυχισμένος σαν να έκλαψαν στην κηδεία μου, εγώ ανασταίνομαι και, μολονότι το μούριό μου είναι νεκρό, θεωρώ ότι θα ζήσω μέσα από την τέχνη μου.]

Οι τελευταίες προτάσεις του Μαξιμιανού είναι αρκετά αινιγματικές και αποτελούν υπαινιγμό στη φήμη του και γενικότερα για τη φήμη των ανθρώπων μετά από τον θάνατό τους. Προβάλλεται στο ποίημα η προοπτική του μέλλοντος και της ύπαρξής του όχι ως οντότητας, αλλά μέσα από την ποίησή του, ύπαρξη πνευματική⁴³⁵.

Στην πέμπτη ελεγεία η σεξουαλική ανικανότητα επέφερε δυστυχία στη σχέση του Μαξιμιανού με τη Graia puella, αλλά και οποιαδήποτε έλλειψη ερωτικής δραστηριότητας αποβαίνει μοιραία για το ανθρώπινο και όχι μόνο είδος. Αν παραλληλίσουμε την έλλειψη ερωτικής δραστηριότητας με την παύση σύνθεσης ερωτικής ελεγειακής ποίησης προοικονομείται ο θάνατος του είδους αυτού, αφού κανένας μετά από τον Μαξιμιανό δεν ήταν ‘ικανός’ να συνθέσει ερωτική ελεγεία σύμφωνα με τις νόρμες που επέβαλε το είδος. Στην πέμπτη ελεγεία προοικονομείται κυριολεκτικά ο επικείμενος θάνατος του Μαξιμιανού και μεταφορικά ο θάνατος της ερωτικής ελεγειακής ποίησης. Στην έκτη, όμως, ελεγεία κυριαρχεί μια αίσθηση ελπίδας πως ο θάνατος της ερωτικής ελεγείας μπορεί να μην υφίσταται πραγματικά, αφού όσο η ποίηση του Μαξιμιανού θα διαβάζεται, η ερωτική ελεγεία θα εξακολουθεί να ζει, ανεξάρτητα από την απουσία ελεγειακών ερωτικών ποιητών. Ο ποιητής εδώ δεν επικεντρώνεται στην περιγραφή κάποιας ερωτικής περιπέτειας, αλλά στον επικείμενο θάνατό του⁴³⁶.

Η φράση *leti via* (6. 5) έχει μακρά πορεία μέχρι να εμφανιστεί στο έργο του Μαξιμιανού, όπως στα έργα του Βιργιλίου, του Τιβούλλου, του Ορατίου. Ανακαλεί ως ηχώ το οβιδιακό θέμα της εξορίας, που απομακρύνει τον άνθρωπο από τις χαρές και τις απολαύσεις της ζωής, οδηγώντας τον πιο κοντά στον θάνατο⁴³⁷, ενώ η το απαρέμφατο *uivere* (6. 12) δημιουργεί μια αντίθεση, εφόσον εμπεριέχει τη σημασία της ζωής όχι με φυσική παρουσία του Μαξιμιανού στον επίγειο κόσμο, αλλά της φήμης και της δόξας του που θα συνεχίσει να ζει μέσα από την ποίησή του⁴³⁸. Οι δύο τελευταίοι στίχοι της έκτης ελεγείας απηχούν το *Amores*

⁴³⁴ Roberts (2010): 91-92.

⁴³⁵ Roberts (2018): 7.

⁴³⁶ Roberts (2018): 7.

⁴³⁷ ‘inter, utrimque viam leti discrimine parvo’ (*Aen.* 3. 685), ‘Nunc mare, nunc leti mille repente viae’ (Tib. 1.3.50), ‘et calcanda semel via leti’ (*Carm.* 1.28.16). Βλ. Juster (2018): 197.

⁴³⁸ Βλ. Wasył (2011): 158. Juster (2018): 197.

του Οβιδίου, καθώς και τις *Μεταμορφώσεις*⁴³⁹. Ενώ κάποιοι χριστιανοί αναγνώστες θα αντιλαμβάνονταν το τελευταίο δίστιχο ως χριστιανική άποψη περί αθανασίας της ψυχής, εντούτοις η άποψη αυτή δε βρίσκει σταθερό θρησκευτικό έρεισμα, εφόσον οι στίχοι αυτοί προσιδιάζουν περισσότερο στο έργο του Οβιδίου⁴⁴⁰:

‘omnibus est eadem leti uia’ (6. 5)

[Ο δρόμος για τον θάνατο είναι ίδιος για όλους]

Στις ελεγείες 2-5 του corpus το θέμα αφορά τις ερωτικές περιπέτειες του Μαξιμιανού, όμως πίσω από τα περιστατικά αυτά, η αίσθηση του γήρατος και της ανικανότητας είναι αυτή που πλανάται. Ο Μαξιμιανός επέλεξε να αναδείξει το γήρας και τις επιπτώσεις του και για τον λόγο αυτόν τοποθέτησε το συγκεκριμένο θέμα στην αρχή και στο τέλος του έργου του, σε εμφατικές δηλαδή θέσεις. Ακόμη, το τέλος είναι αυτό που εντυπώνεται στον νου του αναγνώστη και προκαλεί προβληματισμούς. Ο Μαξιμιανός προσπάθησε εσκεμμένα να προβληματίσει τους μελλοντικούς του αναγνώστες⁴⁴¹.

Την έκτη ελεγεία τη διακατέχει η ελπίδα ζωής και συνέχισης στον κόσμο, αφού ο ποιητής φαίνεται να νικά κάπως τον θάνατο, τον οποίο εξ αρχής αναζητούσε. Την ελπίδα της ζωής τη φέρνει ως συμπλήρωμα στο τέλος, σε σχέση με την πρώτη και απαισιόδοξη ελεγεία, καθώς και με την προτελευταία, όπου το θέμα του θανάτου βάραινε την ατμόσφαιρα⁴⁴². Το έκτο ποίημα αποτελεί σύντομο επίλογο και ανακεφαλαίωση από την πλευρά του ποιητή των παραπόνων και της αίσθησης πως είναι ένας ζωντανός-νεκρός⁴⁴³. Το μόνο που περιμένει πια είναι ο θάνατος, αφού δεν έχει να προσφέρει κάτι άλλο στον επίγειο κόσμο, ούτε στον κόσμο της ερωτικής ελεγειακής ποίησης⁴⁴⁴.

⁴³⁹ ‘ergo etiam cum me supremus adederit ignis, / vivam, parsque mei multa superstes erit’ (*Am.* 1.15.41-42), ‘cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius / ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi: parte tamen meliore mei super alta perennis / astra ferar ... / siquid habent veri vatum praesagia, vivam’ (*Met.* 15.873-876; 879). Βλ. Wasył (2011): 159.

⁴⁴⁰ ‘ergo etiam cum me supremus adederit ignis, / vivam, parsque mei multa superstes erit’ (*Am.* 1.15.41-42). Βλ. Fielding (2014): 110.

⁴⁴¹ Meyers (2018): 5.

⁴⁴² Plichon (1999): 372.

⁴⁴³ Pozo (2012): 19.

⁴⁴⁴ Szövérfy (1968): 359.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη αυτή, διαπιστώνουμε πως η ερωτική ελεγειακή ποίηση που συντέθηκε από τον Μαξιμιανό, αντανακλά στοιχεία των ιστορικών, κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών της εποχής του, καθώς και της ποιητικής του λογοτεχνικού είδους που υπηρετεί. Από την άλλη, μέσα από την ποίησή του μπορούμε να αντλήσουμε διάφορες (τουλάχιστον) ευλογοφανείς πληροφορίες για τη ζωή του.

Λαμβάνοντας όλα τα κατάλληλα ερεθίσματα ο Μαξιμιανός δημιούργησε ένα έργο αντάξιο των προκατόχων του. Ένα έργο-συνονθύλευμα ποικίλων χαρακτηριστικών (πολιτικών, ιστορικών, κοινωνικών, ποιητολογικών), του οποίου η μοναδικότητα είναι αδιαμφισβήτητη, αφού η οπτική, η γερασμένη οπτική, από την οποία παρακολουθεί και περιγράφει τα γεγονότα ήταν ανοίκεια ως εκείνη την εποχή.

Κύριος στόχος του Μαξιμιανού φαίνεται ότι είναι η ανανέωση του είδους της ερωτικής ελεγείας. Παρουσιάζοντας διαρκώς το είδος ως ‘γερασμένο’ αποσκοπεί στο να υπερτονίζει τον κορεσμό του, ενώ από την άλλη με τις καινοτομίες του επιχειρεί την αναζωογόνηση της ερωτικής ελεγείας, της οποίας το τέλος φαινόταν ότι συνέπεσε με τον θάνατο του τελευταίου της ελεγειακής τριάδας, Οβιδίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Μιχαλόπουλος, Α. Μιχαλόπουλος, Χ. (2015), *Ρωμαϊκή Ερωτική Ελεγεία*, Αθήνα.
- Παππάς, Β. (2017-2019), 'Non sum qui fueram: Μαξιμιανός, μανιεριστής ή ανανεωτής ενός είδους;' *Βελλά. Επιστημονική Επετηρίδα της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελλάς Ιωαννίνων*, 8, τεύχος Β', 759-783.

Ξενόγλωσση

- Álvarez, J.L.M. (2018), 'De nuevo sobre la *senectus mundi*: Notas sobre un tópico literario' *RELat*, N° 18, 2018, 11-27.
- Archambault, P. (1966), *The Ages of a Man and the Ages of the World. A study of two traditions*, Amherst College.
- Carlson, D.R. (2016), 'Gower's Amans and the Curricular Maximianus', *Stud. Neophilol.* 1-14.
- Coffman, G.R. (1934), 'Old Age from Horace to Chaucer: Some Literary Affinities and Adventures of an Idea' *Speculum*, Vol. 9, No. 3, 249-277.
- D' Amanti, E.R. (2016), 'Sul testo della I elegia di Massimiano', *QUCC*, n.s. 112, 1, 177-190.
- _____ (2019), 'Massimiano e la pseudepigrafia di Romponio Gaurico', *Latinitas Series Nova*, 7, Vol. 1, 47-64.
- _____ (2020), *Massimiano Elegie*, Fondazione Lorenzo Valla, Milan.
- Das, A.-Fielding, I. (2016), Maximianus Medicus: Greek Medical Theory and the Greek Girl's gravior morbus (EL. 5.108), *Philologus*, 160 (1), 151–162.
- Dean, J.M. (1997), *The world grown old in later medieval literature*, Cambridge.
- Ellis, R. (1884)¹, 'On the Elegies of Maximianus I', *AJPh*, Vol. 5, No. 1, 1-15.
- _____ (1884)², 'On the Elegies of Maximianus II', *AJPh*, Vol. 5, No. 2, 145-163.
- Fielding, I. (2014), 'A Poet between Two Worlds. Ovid in Late Antiquity' στο J.Miller - C. Newlands (eds.), *A Handbook to the Reception of Ovid*, Wiley Blackwell 100-113.
- (2017), *Transformations of Ovid in Late Antiquity*, Cambridge.
- Finley, M.I. (1981), 'The Elderly in Classical Antiquity', *G&R*, Vol. 28, No. 2, 156-171.
- Franzoi, A. (2014), *Le Elegie di Massimiano Testo, traduzione e commento Note biografiche e storico-testuali Appendix Maximiani*, "Appendix Maximiani" a cura di Paolo Mastandrea e Linda Spinazzè, Amsterdam.

- Gärtner, T. (2002), 'Der letzte klassische Elegiker? Zur Deutung der erotischen Dichtungen Maximians', *GFA*, 7, 119-161.
- Green, R.P.H. (2013), 'Latin Love Elegy in Late Antiquity', στο *The T.S. Thorsen* (ed.), *Cambridge Companion to Latin Love Elegy*, Cambridge, 257-270.
- Hunink, V. (2006), 'Dreams in Apuleius' *Metamorphoses*', *Proef* 3, 14-56.
- Hunter, B. (2015), 'Boethian Humor and the Pseudo-Boethian De disciplina scolarium', *Viator*, 46 (1), 161-179.
- James, S.L. (2003), 'Her Turn to Cry: The Politics of Weeping in Roman Love Elegy', *TAPhA*, (1974-2014), Vol. 133, No. 1, 99-122.
- Juster, A.M. (2018), *The elegies of Maximianus*, Introduction by Roberts, M., Philadelphia.
- Kenaan, V. (2004): 'Delusion and Dream in Apuleius' *Metamorphoses*', *ClAnt*, Vol. 23, No. 2, 247-284.
- Kossaiifi, C. (2000), 'Jadis et maintenant. À propos de l'Élégie III de Maximianus', *BAGB*, n°3, 230-234.
- Lind, L.R. (1988), *Gabriele Zerbi, Gerontocomia: On the Care of the Aged and Maximianus, Elegies on Old Age and Love*, Philadelphia.
- Mauger-Plichon, B. (1999), 'Maximianus: un mystérieux poète', *BAGB: Lettres d'humanité*, n°58, 369-387.
- McLaren, A. (2007), *Impotence: A cultural history*, University of Chicago.
- Meyers, J., (2018), 'L'Ovide travesti de Maximien. The Transvestite Ovidius of Maximianus', *RursuSpicae Transmission, reception et reécriture de textes, de l'Antiquité au Moyen Age*, 1, 1-14.
- Mitchell, J.A. (2003), 'Boethius and Pandarus: a source in Maximian's elegies', *Notes Queries*, 377-380.
- Michalopoulos, C.N. (2011). 'Feminine speech in Roman love elegy: Prop. 1.3', *LICS*, 10.4, 1-14.
- Moorhead, J. (2009), 'Boethius' life and the world of late antique Philosophy' στο J.Marenbon (ed.), *The Cambridge Companion to BOETHIUS*, Cambridge University Press, 13-33.
- Pozo, J.L.A. (1995), 'Passer mortuus est: Catulo (carm. 3), Ovidio (*Am.* 3.7) y Maximiano (el.5.87-104)', *Cuadernos De Filología Clásica. Estudios Latinos*, 8, 79 - 88.
- Roberts, M.J. (2010), 'Late Roman Elegy' στο K.A. Weisman (ed.), *The Oxford Handbook of the Elegy*, Oxford, 85–98.

- Ruys, J.F. (2007), 'Medieval Latin Meditations on Old Age: Rhetoric, Autobiography, and Experience', στο A. Classen- M. Sandidge (eds.), *Old Age in the Middle Ages and the Renaissance*, Germany, 171-200.
- Schneider, W.C. (2003), *Die elegischen Verse von Maximian: Eine letzte Widerrede gegen die neue christliche Zeit: Mit den Gedichten der Appendix Maximiana und der Imitatio Maximiani*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Shanzer, D. (2009), 'Literature, History, Periodization, and the Pleasures of the Latin Literary History of Late Antiquity', *Hist. Compass*, 7, 917-954.
- (2002), 'Laughter and humour in the early medieval Latin west' στο G. Halsall (ed.), *Humour, History and Politics in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, Cambridge University Press, 25-47
- Szövérfy, J. (1968), 'Maximianus a Satirist?', *HSPh*, Vol. 72, 351-367.
- Tyson, M. (1996), *The first elegy of Maximianus: a translation and commentary based on an analysis of possible earlier latin influences*, Ottawa.
- Uden, J. (2009), 'The Elegiac "Puella" as a virgin Martyr', *TAPhA*, (1974-2014), Vol. 139, No.1, 207-222.
- Uden, J. (2012), 'Love elegies of Late Antiquity' στο B.K. Gold (ed.), *A companion to Roman Love Elegy*, Blackwell, 459-475.
- Verger, A.R. (1984), 'Parodia de un lamento ritual en Maximiano (El. V 87-104)', *Habis*, n° 15, 149-156.
- Von Albrecht, M. (2013)², *Ιστορία της ρωμαϊκής λογοτεχνίας. Από τον Ανδρόνικο ως τον Βοήθιο και η σημασία της για τα νεότερα χρόνια*, μτφρ. Δ. Νικήτα, Ηράκλειο.
- Wasyl, A.M. (2011), *Genres rediscovered: Studies in Latin miniature epic, love elegy and epigram of the Romano-barbaric age*, Krakow.
- (2014), 'Quemlibet dehortar i ne...senect utis vicia desideret. Maximianus's Elegy on Old Age and a Few Examples on its medieval reception' *SPhP* XXIV/2, 135-151.
- Webster, R. (1900), *The elegies of Maximianus: Text and Commentary*, Princeton.
- Wedek, H.E. (1952), 'An Analysis of the Techniques of Maximianus Etruscus' *Latomus*, T. 11, Fasc. 4, 487-495.
- Welsh, J.T. (2011), 'Notes on the Text of Maximianus' *Ex. Class. Journal of Classical Philology* 15, 213-224.
- Wheeler, S. (2015), *Accessus ad auctores Medieval Introductions to the Authors (Codex latinus monacensis 19475)*, Western Michigan University.

White, P. (2019), *Gallus Reborn: A Study of the Diffusion and Reception of Works Ascribed to Gaius Cornelius Gallus*, Routledge.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΩΝ

Max. <i>El.</i> 1.279-292: 14	Max. <i>El.</i> 1.30: 33	Max. <i>El.</i> 3.1: 46
Max. <i>El.</i> 1.1: 19	Max. <i>El.</i> 1.225: 33	Max. <i>El.</i> 3.60: 47
Max. <i>El.</i> 1.119-120: 21	Max. <i>El.</i> 1.291-292: 37	Max. <i>El.</i> 3.67: 47
Max. <i>El.</i> 1.133-136: 21		Max. <i>El.</i> 3.47- 48: 48
Max. <i>El.</i> 1.4: 22	Max. <i>El.</i> 2.25-30: 33	Max. <i>El.</i> 3.63-66: 51
Max. <i>El.</i> 1.227-228: 22	Max. <i>El.</i> 2.57-58: 34	Max. <i>El.</i> 3.39-42: 52
Max. <i>El.</i> 1.7: 23	Max. <i>El.</i> 2.33: 35	Max. <i>El.</i> 3.36, 40: 53
Max. <i>El.</i> 1.55: 23	Max. <i>El.</i> 2.36: 35	Max. <i>El.</i> 3.69: 53
Max. <i>El.</i> 1.223-225: 23	Max. <i>El.</i> 2.63-64: 35	Max. <i>El.</i> 3.35-36: 55
Max. <i>El.</i> 1.283-286: 24	Max. <i>El.</i> 2.69-70: 36	Max. <i>El.</i> 3.3: 55
Max. <i>El.</i> 1.86-90: 24-25	Max. <i>El.</i> 2.73-74: 37	
Max. <i>El.</i> 1.59-60: 25	Max. <i>El.</i> 2.8: 38	Max. <i>El.</i> 4.26: 6, 55
Max. <i>El.</i> 1.5: 25	Max. <i>El.</i> 2.1: 39	Max. <i>El.</i> 4.25-26: 10
Max. <i>El.</i> 1.62: 25	Max. <i>El.</i> 2.55: 39	Max. <i>El.</i> 4.55-60: 13
Max. <i>El.</i> 1.89-100: 25		Max. <i>El.</i> 4.1: 46
Max. <i>El.</i> 1.3: 26	Max. <i>El.</i> 3.48: 10	Max. <i>El.</i> 4.1-7: 54
Max. <i>El.</i> 1.16: 26	Max. <i>El.</i> 3.1-4: 40	Max. <i>El.</i> 4.43-46: 54, 65
Max. <i>El.</i> 1.50: 27	Max. <i>El.</i> 3.5-6: 40	Max. <i>El.</i> 4.27-28: 55
Max. <i>El.</i> 1.179-180: 27	Max. <i>El.</i> 3.17: 40	Max. <i>El.</i> 4.51-54: 55-56
Max. <i>El.</i> 1.55: 28	Max. <i>El.</i> 3.53-55: 41	Max. <i>El.</i> 4.25-26: 56-57
Max. <i>El.</i> 1.232: 28	Max. <i>El.</i> 3.93-94: 41	Max. <i>El.</i> 4.57-58: 56
Max. <i>El.</i> 1.257: 28	Max. <i>El.</i> 3.43-44: 42	Max. <i>El.</i> 4.35-36: 54, 65
Max. <i>El.</i> 1.261-262: 28	Max. <i>El.</i> 3.14: 43	Max. <i>El.</i> 4.55-56: 57
Max. <i>El.</i> 1.9-14: 29	Max. <i>El.</i> 3.22: 43	Max. <i>El.</i> 4.9-10: 58
Max. <i>El.</i> 1.11: 30	Max. <i>El.</i> 3.47-48: 43	Max. <i>El.</i> 4.19-22: 58
Max. <i>El.</i> 1.29: 30	Max. <i>El.</i> 3.63: 43	Max. <i>El.</i> 4.7-8: 59
Max. <i>El.</i> 1.71: 30	Max. <i>El.</i> 3.77-78: 43	Max. <i>El.</i> 4.49-50: 56
Max. <i>El.</i> 1.162: 30	Max. <i>El.</i> 3.87: 44	Max. <i>El.</i> 4.31-34: 60-61
Max. <i>El.</i> 1.29: 31	Max. <i>El.</i> 3.93: 44	Max. <i>El.</i> 4.45-46: 60
Max. <i>El.</i> 1.31-32: 31	Max. <i>El.</i> 3.6: 45	Max. <i>El.</i> 4.49-50: 60
Max. <i>El.</i> 1.129: 31	Max. <i>El.</i> 3.73: 45	Max. <i>El.</i> 4.24: 61
Max. <i>El.</i> 1.239-240: 32	Max. <i>El.</i> 3.80: 45	Max. <i>El.</i> 4.26: 62
Max. <i>El.</i> 1.274: 32	Max. <i>El.</i> 3.83-84: 45	Max. <i>El.</i> 4.35-36: 61

Max. <i>El.</i> 4.41-42: 62		1.9.4: 17, 46, 2.9, 19-20:
Max. <i>El.</i> 4.43-46: 61	Max. <i>El.</i> 6.1: 80	38, 1.5.10: 62, 63,
Max. <i>El.</i> 4.51: 62	Max. <i>El.</i> 6.11-12: 81	1.1.20: 62, 1.5.9-12: 66-
Max. <i>El.</i> 4.53-56: 65	Max. <i>El.</i> 6.5: 82	67, 1.5. 17-21: 67-68,
		3.15.3: 75, 1.15.41-42:
Max. <i>El.</i> 5.17: 35	<i>Θεογονία</i> 116: 72	82, 3.7.18: 77
Max. <i>El.</i> 5.1-4: 64		<i>Ars Amatoria</i>
Max. <i>El.</i> 5.5-6: 64	<i>Περὶ τόπων τῶν κατὰ</i>	2.536: 61, 3.56: 61
Max. <i>El.</i> 5.17-18: 65	<i>ἄνθρωπον</i>	<i>Fasti</i>
Max. <i>El.</i> 5.153-154: 65	47.1-2: 71	1.103: 77
Max. <i>El.</i> 5.15-16: 66		<i>Heroides</i>
Max. <i>El.</i> 5.25-26: 66	<i>Aegritudo Perdicæ</i>	12.142: 61
Max. <i>El.</i> 5.29: 66	166: 47	<i>Metamorphoses</i>
Max. <i>El.</i> 5.9: 68		3. 353-355: 63, 15.873-
Max. <i>El.</i> 5.40: 65	<i>Carmina</i> 1.28.16: 81	876, 879: 82
Max. <i>El.</i> 5.77-78: 68		<i>Remedia Amoris</i>
Max. <i>El.</i> 5.87-92: 69	<i>Epistulae</i> 8.1.26: 48	379: 32
Max. <i>El.</i> 5.101-103: 69		<i>Tristia</i>
Max. <i>El.</i> 5.107-108: 71	<i>Variae</i> 2.40.14: 60	3.11.25: 26, 2.2: 62
Max. <i>El.</i> 5.111-116: 71-72	Catullus	Petronius
Max. <i>El.</i> 5.110: 72	68.70: 59, 68b.70: 62, 1-	<i>Satyricon</i>
Max. <i>El.</i> 5.141-142: 72	4: 68, 5-10: 68, 11-16:	126.12:68, 128. 4: 69,
Max. <i>El.</i> 5.40: 74	68, 17-18: 68	130.4: 68
Max. <i>El.</i> 5.3: 75		
Max. <i>El.</i> 5.62: 75-76	Iuvenalis	Plautus
Max. <i>El.</i> 5.76: 75	<i>Saturæ</i> 12.72: 59	<i>Aulularia</i> 407: 69
Max. <i>El.</i> 5.77: 76		<i>Cistellaria</i> 214-215: 70,
Max. <i>El.</i> 5.77-78: 76	Lucretius	501: 70
Max. <i>El.</i> 5.88-90: 77	<i>De rerum natura</i>	<i>Epidicus</i> 2.239: 61
Max. <i>El.</i> 5.10: 78	5.1158-1160: 60	<i>Pseudolus</i> 1.2.12: 61-62
Max. <i>El.</i> 5.23-24: 79		
Max. <i>El.</i> 5.56: 79	Ovidius	Propertius 3.20.29: 68
Max. <i>El.</i> 5.88-89: 80	<i>Amores</i>	

Statius

3.56: 62

Thebais 209: 61

Tibullus

1.9.26-27: 61, 3.1.20: 62,

1.3.50: 81

Vergilius

Aeneis 6.275: 19, 9.326:

62, 3.685: 81

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ

ερωτικά παθήματα, 22, 27, 45
παρακλαυσίθυρο, 72, 82, 83
dura domina, 29
durus dominus, 29
erotica pathemata, 45
exclusus amator, 15, 29, 40, 48, 72, 83
furtivus amor, 29, 45
impedimenta amoris, 29, 39, 43, 45, 83
militia amoris, 29, 80
scripta puella, 8, 19, 40, 49, 53, 68
senex amans, 6, 41
servitium amoris, 29
querelae, 8, 20, 39